

Πολυτεχνείο Κρήτης

Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΥΣΤΕΡΟΦΗΜΙΑΣ

Η

**Προεδρικές αρχιτεκτονικές, πολεοδομικές και
κοινωνικές χειρονομίες στη Γαλλία του 20^{ου} και
του 21^{ου} αιώνα**

Ερευνητική Εργασία

Ακαδημαϊκό έτος 2024-2025

Επιβλέπουσα καθηγήτρια : Αμαλία Κωτσάκη

Φοιτητής : Λομβαρδός Ιωάννης

ΑΜ. : 2019060056

Υποβλήθηκε στο τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πολυτεχνείου Κρήτης

Απρίλιος 2025

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
-----------------------	---

Σκοπός

Αντικείμενο

ΜΕΘΟΔΟΣ	4
----------------------	---

Συγκρότηση εργασίας

Διάκριση περιόδων

Κεφάλαια

Ερευνητικά ερωτήματα

Ευρήματα	8
-----------------------	---

Κεφάλαιο 1

50 ΧΡΟΝΙΑ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗΣ

Από το Λαϊκό Μέτωπο στην περίπτωση του Andre Malraux 1919-1969	9
---	---

1. La première reconstruction, 1919-1929, Georges Clemenceau

Georges Clemenceau 1841-1929

2. La deuxième reconstruction, 1936-1939, Le Front Populaire

Front Populaire (1936-1939)

3. La Reconstruction après la guerre mondiale (1944-1969)

André Malraux et la Reconstruction (1945-1969)

Κεφάλαιο 2

ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ

το κληροδότημα του Georges Pompidou 1969-1974	20
--	----

Georges Pompidou 1969-1974

Centre national d'art et de culture Georges-Pompidou 1971-1977

Κεφάλαιο 3

Η ΔΥΣΗ ΣΕ ΠΕΡΙΔΙΝΗΣΗ

Η ενεργειακή κρίση και ο Valéry Giscard d'Estaing 1974-1981	28
--	----

Valéry Giscard d'Estaing 1974-1981

Le musée d'Orsay_1987

Κεφάλαιο 4

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΑΦΘΟΝΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

**Το μεγαλοϊδεατικό αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό όραμα του
François Mitterrand 1981-1995 34**

François Mitterrand 1981-1995

Το πλωτό υπουργείο και άλλες ιστορίες για αγρίους...

Η υπερήφανη περίοδος του François Mitterrand για την Αρχιτεκτονική

Palais Royal, Daniel Buren, Patrick Bouchain 1986

Institute Monde Arabe, Jean Nouvel, 1987

Parc de la Villette, Bernard Tschumi, 1987

Cité de la Musique, Christian de Portzamparc, 1995

Ministère des Finances, Paul Chemetov, Bercy, 1988

Όπερα της Βαστίλης, 1989, Carlos Ott

Le grand Louvre, I.M.Pei 1989

La Grande arche de la Défense, Otto von Spreckelsen 1989

Bibliothèque Nationale de France – François Mitterrand, Dominique Perrault, 1995

Centre Culturel Jean Marie Tjibaou , Renzo Piano 1991-1998

Κεφάλαιο 5

**Σύγχρονες αρχιτεκτονικές, πολιτικές και προσωπικές ταυτίσεις, από το
1995 μέχρι σήμερα 68**

Jacques Chirac 1995-2007

Musée Quai Branly Jacques Chirac, Jean Nouvel, 2006

Nicola Sarkozy 2007-2012

Grand Paris Express, 2015-2030

François Hollande 2012-2017

Aménagement de Notre Dame, Dominique Perrault, Philippe Bélaval, 2015

Cité du théâtre, Nieto Sobejano Arquitectos, Marin + Trottin Architectes, 2016

Emmanuel Macron 2017-2027

Jeux Olympiques, Paris 2024

Notre Dame de Paris, 2019-2024

Nouveau Louvre, 2027

ΕΡΜΗΝΕΙΑ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 91

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 98

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ 106

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός

Σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στην αρχιτεκτονική, την πόλη και την πολιτική από τα τέλη του Α Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι σήμερα στη Γαλλία, και πιο συγκεκριμένα η διερεύνηση του ρόλου της αρχιτεκτονικής ως όχημα πολιτικής επικοινωνίας των Γάλλων προέδρων της Δημοκρατίας με το αίτημα της υστεροφημίας τους εξόχως ορατό.

Αντικείμενο

Αντικείμενο της εργασίας είναι κτήρια στο Παρίσι που κτίστηκαν ως οράματα Γάλλων προέδρων της Δημοκρατίας από το 1969 έως και τις μέρες μας με σκοπό την πολιτική επικοινωνία και την υστεροφημία τους. Για τον σκοπό αυτό μελετήθηκαν 16 κτήρια, οράματα 6 προέδρων της Τρίτης Γαλλικής Δημοκρατίας.

ΜΕΘΟΔΟΣ

Μέθοδος συλλογής στοιχείων

- A. έρευνα πεδίου
- B. βιβλιογραφική έρευνα
- Γ. διαδικτυακή
- Δ. Έρευνα στον τύπο

Ερμηνευτική μέθοδος

Υπόθεση Εργασίας :

Η έννοια της «Ανοικοδόμησης» στη Γαλλία του 20^{ου} αιώνα

Όρος-συνοδός σχεδόν κάθε κοινωνικοοικονομικής εξέλιξης τον περασμένο αιώνα στη Γαλλία, η ανοικοδόμηση συνδέθηκε στενά με την ανάταξη του κοινωνικού ιστού μετά από περιόδους παρατεταμένων και έντονων αναταράξεων, όπως οι 2 παγκόσμιοι πόλεμοι, η πετρελαϊκή κρίση του 1973 ή οι αυξημένες κοινωνικές ανισότητες μετά από 30 χρόνια συνεχόμενης, καλπάζουσας οικονομικής ανάπτυξης, άνισα κατανεμημένης στα διάφορα στρώματα του πληθυσμού. Πρόκειται πράγματι για μια έννοια που συνδέεται άμεσα με το ιστορικό πλαίσιο του 20^{ου} αιώνα, και τις «σεισμικές δονήσεις» που αυτό προκάλεσε στο γαλλικό κοινωνικό μοντέλο, όπως αυτό είχε διαμορφωθεί κατά την περίοδο σχετικής σταθερότητας και ευημερίας, που σημαδεμένη από μεγάλες τεχνολογικές και πολιτιστικές μεταλλάξεις ονομάστηκε belle époque (χρυσή εποχή). Η διαχείριση των τεράστιων επιπτώσεων των παγκόσμιων πολέμων, των οικονομικών κρίσεων και των ανισοτήτων, τόσο από την συλλογική κοινωνική συνείδηση, όσο και από μια ηγεσία εμφορούμενη από ιδέες βασισμένες σε ένα ιδεολογικό πλαίσιο βαθιά κοινωνικό, διαμόρφωσαν μια χώρα σύγχρονη και μια κοινωνία των οποίων οι αρχές και οι αξίες

αποτελούν μέχρι και τις μέρες μας την απαρχή του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου όπως το ξέρουμε.

Μέγιστη συμβολή στην ανοικοδόμηση της χώρας αυτής μετά την αναστάτωση που προκαλούσαν οι μεγάλες κρίσεις (στρατιωτικές, οικονομικές, κοινωνικές), είχε η ευγενής επιστήμη της αρχιτεκτονικής, που συνέδεσε το όνομα της την περίοδο αυτή με μεγάλες εξελίξεις όχι μονάχα στον χώρο των κατασκευών αυτό καθ' αυτό, αλλά και γενικότερα στην διάπλαση της εικόνας της Γαλλίας ως μιας κοινωνικής υπερδύναμης, εικόνας που την χαρακτηρίζει ως και σήμερα. Η περήφανη για την αρχιτεκτονική περίοδος αυτή, αποτελεί φάρο που δείχνει το δρόμο για τον ορθό συσχετισμό τόσο μεταξύ της αρχιτεκτονικής και της κοινωνίας, όσο και μεταξύ της αρχιτεκτονικής και της πολιτικής, ενώ αναδεικνύει και τις τεράστιες δυνατότητες της αρχιτεκτονικής ως κοινωνικής επιστήμης πρωτίστως, να επιδράσει σημαντικά στους κοινωνικούς μετασχηματισμούς που λαμβάνουν χώρα διαρκώς στις σύγχρονες φιλελεύθερες κοινωνίες της Δύσης.

Ωστόσο αξίζει να σημειωθεί, πως η επαυξημένη επιρροή της εφαρμοσμένης αυτής τέχνης, αλλά και συνάμα επιστήμης που είναι η αρχιτεκτονική, στην περίπτωση της γαλλικής δημοκρατίας, όπως εμείς την ξέρουμε σήμερα, απειλήθηκε συχνά, όσον αφορά την ελευθερία στην καλλιτεχνική δημιουργία, να υποταχθεί στην πολιτική εξουσία, και να γίνει κτήμα οργανωμένων δικτύων προβολής στον έξω κόσμο μιας εικόνας κομμένης και ραμμένης στα μέτρα της υστεροφημίας του εκάστοτε παράγοντα εξουσίας, είτε αυτή εκφράζεται μέσω της πολιτικής είτε μέσω του οργανωμένου κεφαλαίου. Παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον η διάχυση των απόψεων και των επιθυμιών της ηγεσίας μέσω της αρχιτεκτονικής, από μια κοινωνικοοικονομικοπολιτική ελίτ προς τον λαό, μέσω φαραωνικών μερικές φορές έργων βιτρίνας, όπως αυτός ο συχνά στενός συσχετισμός από αρχαιοτάτων χρόνων είχε δείξει. Ενδεικτικό της επιρροής μιας πεφωτισμένης ελίτ στην κοινωνία, όπως συνηθίζεται άλλωστε στις κοινωνικές δομές που έχουν οργανωθεί από πάνω προς τα κάτω, αποτελεί το γεγονός της καθυστερημένης αναγνώρισης από τον λαό, επιλογών διαφόρων ειδών στο δημόσιο βίο, από την κατασκευή της πυραμίδας του Λούβρου το 1989, ως το μουσείο του Georges Pompidou του 1977. Ο σχεδιασμός συνεπώς της μακράιωνης διαδικασίας της ανοικοδόμησης, αποτέλεσε πεδίο πολιτικού, κοινωνικού, οικονομικού, εικαστικού και φυσικά αρχιτεκτονικού πειραματισμού, γεγονός το οποίο καταδεικνύει την αξία της έννοιας για την κατανόηση των κοινωνικών ρευμάτων που δείπταν τον 20^ο αιώνα. Το πως λοιπόν μια εμπνευσμένη πολιτική ηγεσία με όραμα και ρηζικέλευθες ιδέες επιχείρησε να εκμεταλλευτεί τις πολυκρίσεις του περασμένου αιώνα ώστε να διοχετεύσει τις εξελίξεις σε ζητήματα μεγάλης αξίας για το σύνολο του πληθυσμού και την διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής, αποτελεί αλλαγή παραδείγματος όσον αφορά την προσχεδιασμένη μετεξέλιξη του κοινωνικού μοντέλου.

Συγκρότηση εργασίας :

Καθώς στο επίκεντρο της μελέτης εντοπίζουμε επανειλημμένα την έννοια της ανοικοδόμησης, ως εφελτήριο μαζικών και ριζικών αναδιαρθρώσεων της κοινωνικής δομής της Γαλλίας, και φυσικά των συνοδών αρχιτεκτονικών ρευμάτων, οι χρονολογικές τομές της εργασίας ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό με την ακόλουθη διάκριση των ιστορικών περιόδων :

Διάκριση περιόδων :

1. La première reconstruction 1919-1939 (L'entre deux guerres)
2. La deuxième reconstruction 1944-1974 (Les trentes glorieuses)
3. La crise énergétique 1974-1981
4. La reconstruction sociale 1981-1995 (La période socialiste)
5. L'ère contemporaine 1995-.

Κεφάλαια

Συγχέοντας με δόκιμο τρόπο την διάκριση των ιστορικών περιόδων με βάση την ανοικοδόμηση της Γαλλίας από τη μια, και τις διαφορετικές ιστορικές περιόδους με βάση τον συσχετισμό των διαφόρων προέδρων της Δημοκρατίας με την αρχιτεκτονική επί των ημερών τους, προέκυψε ο ακόλουθος διαχωρισμός του κορμού της εργασίας στα ακόλουθα 5 κεφάλαια :

1. 50 χρόνια ανοικοδόμησης
Από το Λαϊκό Μέτωπο στην περίπτωση του Andre Malraux 1919-1969
2. Μοντερνισμός και αισιοδοξία : το κληροδότημα του Georges Pompidou 1969-1974
3. Η δύση σε περιδίνηση : Η ενεργειακή κρίση και ο Vallery Giscard d'Estaing 1974-1981
4. Σοσιαλισμός και Αρχιτεκτονική : Το μεγαλοϊδεατικό αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό όραμα του François Mitterrand 1981-1995
5. Σύγχρονες αρχιτεκτονικές, πολιτικές και προσωπικές ταυτίσεις, από το 1995 μέχρι σήμερα.

Ερευνητικά ερωτήματα :

1. Διαφαίνεται εμπλοκή των εκάστοτε Γάλλων Προέδρων σε καίριες αρχιτεκτονικές αποφάσεις;
2. Διέθεταν αρχιτεκτονική καλλιέργεια ώστε να κατανοήσουν τη δυνατότητα της αρχιτεκτονικής και γενικότερα της διαχείρισης του χώρου ως όχημα της πολιτικής επικοινωνίας;
3. Διακρίνονται διαφοροποιήσεις ανάμεσα σε προέδρους διαφορετικών ιδεολογικών θέσεων; Πως αυτό εκφράζεται αρχιτεκτονικά και χωρικά και πως ερμηνεύεται;
4. Ποιος πρόεδρος εμφανίζεται ως ο πιο δραστήριος σε αυτό το πεδίο και πως ερμηνεύεται;

5. Ποιες προεδρικές επιλογές εκφράζουν ευκρινέστερα την πολιτική βούληση στο χώρο και πως αυτό ερμηνεύεται;
6. Πως οι αρχιτέκτονες ανταποκρίθηκαν στις προεδρικές αποφάσεις και βουλήσεις και ποιες ήταν οι προϋποθέσεις αυτής της συνεργασίας;
7. Ποιοι ήταν οι επιθυμητοί συμβολισμοί των εκάστοτε προέδρων και κατά συνέπεια των αρχιτεκτονικών τους επιλογών;
8. Πως συσχετίζονται τα εν λόγω αρχιτεκτονικά έργα με άλλα έργα των αρχιτεκτόνων που τα σχεδίασαν, και πως αυτό ερμηνεύεται;
9. Πως προέκυψαν οι αναθέσεις και πως αυτό ερμηνεύεται;
10. Υπάρχει ιδεολογική εμπλοκή και συσχετισμός των αρχιτεκτόνων που σχεδίασαν τα έργα με τους προέδρους που τους τα ανέθεσαν;

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

διάκριση ιστορικών περιόδων

1919-1939

Πρώτη ανοικοδόμηση (ΑΠΠ)

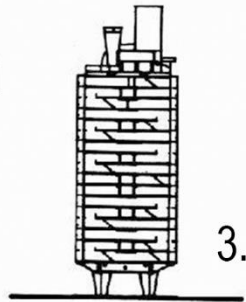
Κραχ του 1929
εκλογές του 1936
1. ΒΠΠ, 1939

1944-1973

Δεύτερη Ανοικοδόμηση
les trente glorieuses

Αποαποικιοποίηση
πόλεμος της Ινδοκίνας
πόλεμος της Αλγερίας
Ιδρύεται η 5η Δημοκρατία

5.

1974-1981

la crise énergétique
πετρελαϊκή κρίση του 1973

8.

1995- 2025

Η σύγχρονη εποχή

11.

12.

διακριτές αρχιτεκτονικές φάσεις

1919-1969

50 χρόνια ανοικοδόμησης

1917-1920 : Georges Clemenceau

1936-1939 : Front
Populaire

1944-1969 : André
Malraux

2.

1969-1974

Μοντερνισμός και
αισιοδοξία

προεδρία Pompidou

4.

1974 -1981

Η δύση σε
περιδίνηση

Valéry Giscard d'Estaing

6.

1981-1995

Σοσιαλισμός Δημοκρατία
και σύγχρονη Αρχιτεκτονική

Η προεδρία Mitterrand στις τέχνες
και την αρχιτεκτονική

9.

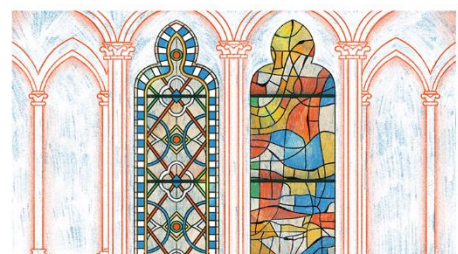

10.

1995 - σήμερα

Σύγχρονες αρχιτεκτονικές,
πολιτικές και κοινωνικές ταυτίσεις

13.

Ευρήματα

Κεφάλαιο 1

50 ΧΡΟΝΙΑ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗΣ

**Από το Λαϊκό Μέτωπο στην περίπτωση του Andre Malraux
1919-1969**

1. La première reconstruction, 1919-1929, Georges Clemenceau

Η πρώτη περίοδος αναταράξεων στη Γαλλία του 20ου αιώνα ήταν όπως και για την υπόλοιπη Ευρώπη ένα συλλογικό τραύμα κολοσσιαίων διαστάσεων, ο Ά παγκόσμιος πόλεμος. Μετά από 40 και πλέον χρόνια σχετικής πολιτικοοικονομικής σταθερότητας και ευημερίας, την χρυσή εποχή γνωστή πλέον ως Belle Époque, οπότε και δρομολογήθηκαν καινοφανείς κοινωνικοί μετασχηματισμοί όπως τα πρώτα φεμινιστικά και εργατικά κινήματα, μεγάλες τεχνολογικές πρόοδοι και επιστημονικές εφαρμογές, οι επεκτατικές και έντονα ανταγωνιστικές ευρωπαϊκές υπερδυνάμεις είχαν πλέον προετοιμαστεί για την πρώτη, τέτοιας βιομηχανικής κλίμακας αναμέτρηση στα πεδία των μαχών της Ευρώπης και των αποικιών της. Τα επακόλουθα είναι ευρέως γνωστά και άκρως καταστροφικά. Η ευρεία αυτή καταστροφή ολόκληρης της ηπείρου για πρώτη φορά, δημιούργησε, όπως σχεδόν ταυτόχρονα και στον ελλαδικό χώρο η μικρασιατική καταστροφή, μια πρωτοφανή ανάγκη σχεδιασμένης και μαζικής ανασυγκρότησης, του κοινωνικού και του παραγωγικού ιστού, του οικιστικού αποθέματος, των υποδομών κάθε τομέα της οικονομίας, αλλά και της κοινωνίας. Σε όλη την Ευρώπη, ο αναβρασμός της περιόδου του μεσοπολέμου αποδείχτηκε εξαιρετικά παραγωγικός όσον αφορά τόσο τις καλές τέχνες, όσο και την εξέλιξη της σύγχρονης πολεοδομίας και της αρχιτεκτονικής.

Στο προσκήνιο των εξελίξεων αυτών, αναδεικνύεται μια δαιμόνια προσωπικότητα, με μεγάλη επιρροή στις τέχνες και την αρχιτεκτονική. Αναλαμβάνοντας πρωθυπουργός την τραγικότερη ώρα του κράτους, στο αποκορύφωμα του νικηφόρου εν τέλει πολέμου κατά της Γερμανίας το 1917, ο Georges Clemenceau ηγήθηκε της χώρας του κατά τη διάρκεια της διάσκεψης ειρήνης των Βερσαλλιών το 1919, και την εισήγαγε στην δημιουργικότητα περίοδο επούλωσης των πληγών του πολέμου, τον μεσοπόλεμο.¹

Σε μια περίοδο τρομερών καταστροφών, ήταν προφανές πως η κατασκευή πολυδαπάνων έργων βιτρίνας ήταν αδύνατη. Ο Clemenceau προΐστατο μιας τραγικής περιόδου για την γαλλική και την ευρωπαϊκή ιστορία ευρύτερα, καθώς το 1917, ελάχιστα πριν το κλείσιμο της αυλαίας του Ά παγκοσμίου πολέμου, οι εμπόλεμες δυνάμεις ανασυντάσσονταν για τις τελικές μάχες που αναμένονταν στο δυτικό μέτωπο εν όψει της κατάρρευσης της Ρωσίας και της εισόδου των ΗΠΑ στον πόλεμο. Δεδομένων των συνθηκών της εποχής, δύσκολα θα περίμενε κανείς την σύνδεση του ονόματος του τότε πρωθυπουργού με

¹ Ισαάκ Ασίμωφ, Το Χρονικό του κόσμου, 1991, σελ. 853

κάποιο μεγάλο έργο, γεγονός που θα ήταν ίσως και προκλητικό σε εποχές κρίσης όπως η εν λόγω.

1. Somme, 1916

Παρόλα αυτά, ο Georges Clemenceau, και λόγω της ιστορικά εξακριβωμένης του εναντίωσης στη Γερμανία, ήταν ο προπομπός της από πολλούς πλέον χρεωκοπημένης στη Γαλλία πολιτικής σχολής σκέψης του ευρωατλαντισμού², που προωθούσε την σύσφιξη των σχέσεων Γαλλίας-ΗΠΑ-Βρετανίας ως αντίβαρο στον γερμανικό ρεβανσισμό. Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την συνθήκη ειρήνης των Βερσαλλιών, κατέβαλε κάθε δυνατή προσπάθεια διάλυσης του

Γερμανικού κράτους. Αντιλαμβανόμενος πως αυτό στη σύγχρονη περίοδο ιστορίας των εθνικών κρατών, ήταν πρακτικά ασύμφορο ως και αδύνατο, κατεύθυνε τις γαλλικές προσπάθειες προς την οικοδόμηση ενός συστήματος διεθνούς ελέγχου των μεταπολεμικών συσχετισμών δυνάμεων στην Ευρώπη, με την ίδρυση της Κοινωνίας των Εθνών και της αποστρατικοποιημένης ζώνης της Ρηνανίας. Λόγω των εύλογων γαλλικών ανασφαλειών για την ποιότητα του συμβιβασμού που επετεύχθη με την συνθήκη ειρήνης, ο Clemenceau προσπάθησε να εξασφαλίσει εγγυήσεις για την ασφάλεια της Γαλλίας έναντι μιας νέας πιθανής Γερμανικής επιθετικότητας, τις οποίες ο Βρετανός πρωθυπουργός David Lloyd George και ο Αμερικανός πρόεδρος Woodrow Wilson παραχώρησαν με την ένταξη ενός συμφώνου αμοιβαίας αμυντικής βοήθειας μεταξύ των τριών χωρών στην συνθήκη ίδρυσης της Κοινωνίας των Εθνών.³ Μάλιστα αναγνωρίζοντας τη συνεισφορά του Georges Clemenceau στην προαγωγή των σχέσεων μεταξύ των τριών χωρών, η συνθήκη έμελλε να λάβει τιμητικά το όνομα του. Ωστόσο η επίθεση φιλίας του προς τις ΗΠΑ δεν αρκούσε για να κάμψει τις ισχυρότατες τάσεις απομονωτισμού στο αμερικανικό κογκρέσο, με αποτέλεσμα οι συνθήκες αυτές ποτέ να μην επικυρωθούν από την Αμερικανική Γερουσία.⁴ Πιστός μέχρι το τέλος στην βαθιά του πεποίθηση πως το μέλλον της Γαλλίας κοιτούσε προς τη Δύση, προσπαθούσε πάντοτε να εμβαθύνει τη σχέση ΗΠΑ και Γαλλίας με κάθε μέσο.

2. Βερσαλλίες, 1919

² Patrick Weil et Thomas Macé, Georges Clemenceau, *Lettres d'Amérique*, Paris 2020

³ William L. Shirer, *The Collapse of the Third Republic*, σελ. 145-146

⁴ Isaac Asimov, *Το χρονικό του κόσμου*, 1991, σελ. 865

Στο πλαίσιο λοιπόν της ανοικοδόμησης και των σχέσεων αυτών, και με τα πολιτικά του εγχειρήματα να ναυαγούν στην γερουσία των ΗΠΑ, καταφεύγει σε μια επίκληση στο συναίσθημα της αμερικανικής ελίτ και αναθέτει τον σχεδιασμό ενός εκθαμβωτικού υπερωκεάνιου, του SS Normandie, ως ενός πλωτού ανακτόρου art deco, για την γραμμή Χάβρη-Νέα Υόρκη, που θα συνέδεε δηλαδή τον νέο κόσμο με τη Γηραιά ήπειρο.⁵ Η πραγματικά εντυπωσιακή εικόνα του εν λόγω ποντοπόρου πλοίου επιλέχθηκε εσκεμμένα ως πρεσβευτής της γαλλικής avant garde πολιτιστικής σκηνής στην αντίπερα όχθη του Ατλαντικού. Η αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος αυτού καταδεικνύεται από την ανταπόκριση του Αμερικανικού κοινού στην εισροή των νέων αυτών καλλιτεχνικών ρευμάτων, και συγκεκριμένα στην αποδοχή της art deco ως τον κατεξοχήν αρχιτεκτονικό ρυθμό της οργιώδους δεκαετίας του 20'στις ΗΠΑ, με πολλαπλά παραδείγματα εξαιρετικής αισθητικής και καλλιτεχνικής αξίας να ορθώνονται την τρελή εκείνη δεκαετία με απίστευτους ρυθμούς στον ουρανό του Manhattan.⁶ Η πολιτιστική επιρροή δηλαδή του Γάλλου πρωθυπουργού, αποτελεί ένα πρώτο δείγμα της πρωτοφανούς επίδρασης μιας φιλότεχνης και πολιτισμένης ηγεσίας στην συλλογική αισθητική, με την πρώτη χρήση του αγγλικού όρου soft power! Έτσι λοιπόν, προχωράει και επεκτείνεται την περίοδο εκείνη στην Ευρώπη το καλλιτεχνικό ρεύμα της art deco, που θα μεσουρανή στον δυτικό κόσμο μέχρι την επόμενη μεγάλη αναταραχή των κοινωνιών της δυτικής Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής, που δεν είναι άλλη βέβαια από το διαβόητο Κραχ του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης το 1929.

Georges Clemenceau 1841-1929

Le tigre d'Art Deco

Φιλελεύθερος πολιτικός, ηγέτης της ρεπουμπλικανικής αντιπολίτευσης στα τελευταία χρόνια της Δεύτερης Αυτοκρατορίας, πρωταγωνιστής στην μεγάλη κομμούνα του Παρισιού και από τους ιδρυτές της Τρίτης Δημοκρατίας, ο Clemenceau ηγείται της Γαλλίας πριν (1906-1909)⁷ και κατά τη διάρκεια του Μεγάλου Πολέμου (1917-1920) ως

3. Οι νικητές του Α.Π.Π

και την υπογραφή της συνθήκης των Βερσαλλιών. Αντικληρικαλιστής και προοδευτικός, υπερασπίστηκε σφοδρά τον συνταγματάρχη Dreyfous και πάνω από όλα, ήταν πάντοτε κατά της Γερμανίας, την οποία μισούσε και για τα δεινά της χώρας του την εποχή του Γαλλοπρωσικού πολέμου του 1870.⁸ Υπό την ηγεσία του η Γαλλική αυτοκρατορία εξήλθε της Belle

⁵ Frédéric Ollivier, « Normandie »: un chef-d'œuvre français (1935-1942), Chasse-marée, 2005, σελ. 191

⁶ Philip Wilkinson, Great Buildings, Dorling Kindersley (DK), London 2012, page 194

⁷ <https://www.lefigaro.fr/vox/histoire/2018/11/09/31005-20181109ARTFIG00158--des-le-premier-jour-de-14-14-clemenceau-manifeste-une-energie-exceptionnelle.php>

⁸ Ισαάκ Ασίμωφ, Το Χρονικό του κόσμου, 1991, σελ. 853

Η υπόθεση Dreyfous, δίχασε την Γαλλία την περίοδο πριν το ΑΠΠ, καταδεικνύοντας το ισχυρό ρεύμα αντισημιτισμού στη Γαλλική κοινωνία των αρχών του 20^{ου} αιώνα.

εροque ως η ισχυρότερη χώρα της Ευρώπης. Προωθώντας την εικόνα της Γαλλίας στο εξωτερικό ως μιας εκσυγχρονιστικής Ευρωπαϊκής υπερδύναμης (που ερχόταν σε ρήξη με τον γερμανικό συντηρητισμό) συστρατεύτηκε στον χώρο των τεχνών με τις νέες τάσεις της «ξέφρενης δεκαετίας του '20» (Les années folles). Μεγαλύτερο δείγμα της επιρροής του στον χώρο των τεχνών αποτέλεσε το διαμάντι της Art deco, το υπερωκεάνιο SS Normandie, που θα αποτελούσε τον καλύτερο πρεσβευτή της γαλλικής κουλτούρας στην αντίπερα όχθη του Ατλαντικού καθ' όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου.

4. Το SS. Normandie

2. La deuxième reconstruction, 1936-1939, Le Front Populaire

5. Wall Street, 1929

Στις 24 Οκτωβρίου του 1929, η οργιώδης δεκαετία του '20, έφτασε σε ένα εξίσου οργιώδες τέλος με την κατακρήμνιση του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης.⁹ Η εποχή του ξέφρενου πλουτισμού και των κερδοσκοπών έδωσε τη θέση της σε μια τρομακτική προοπτική οικονομικής κατήφειας και μιζέριας, που ανέτρεψε την διαφανιζόμενη ευημερία και την πορεία της επούλωσης των πληγών του Α παγκοσμίου πολέμου. Η παράλυση της οικονομίας επεκτάθηκε σύντομα και στην Ευρώπη, πυροδοτώντας την ανάδειξη αυταρχικών καθεστώτων παντού στην γηραιά Ήπειρο. Με την ανάδειξη των Εθνικοσοσιαλιστών στην Γερμανία το 1933, ο τρόμος του ρεβανσισμού των ηττημένων του Α παγκοσμίου πολέμου, ανάγκασε την απανταχού πολυδιασπασμένη αριστερά στη Γαλλία να συσπειρωθεί γύρω από έναν

ετερόκλητο πολυκομματικό συνασπισμό, το επονομαζόμενο «Λαϊκό Μέτωπο».¹⁰ Βαθείς και εκτεταμένες κοινωνικές μεταρρυθμίσεις σχεδιάστηκαν και τέθηκαν σε εφαρμογή, συγκρατώντας σε μεγάλο βαθμό τη γαλλική οικονομία σε αναπτυξιακή τροχιά τα χρόνια εκείνα της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης.

⁹ Ισαάκ Ασίμωφ, Το Χρονικό του κόσμου, 1991, σελ.902

¹⁰ Ισαάκ Ασίμωφ, Το Χρονικό του κόσμου, 1991, σελ.973

Αυτά περιλάμβαναν μια γενναία αύξηση των κοινωνικών δαπανών, επέκταση των κοινωνικών παροχών και την ικανοποίηση πολλών εργατικών αιτημάτων που προηγούνταν του πολέμου και της ύφεσης, και φυσικά την δημιουργία ενός φαραωνικού προγράμματος εργατικών κατοικιών, συνοδευόμενων από εργατικά κέντρα και δημόσιους χώρους, επηρεασμένου από το νέο ακόμη αρχιτεκτονικό ρεύμα του μοντερνισμού.¹¹ Αναδεικνύονται έτσι, στο πολιτιστικό πλαίσιο του νεωτερισμού που εισήγαγε στη Γαλλία σειρά κυβερνήσεων του Λαϊκού μετώπου, νέοι αρχιτέκτονες και καλλιτέχνες που άφησαν διαπαντός το στίγμα τους στην παγκόσμια αρχιτεκτονική, προσωπικότητες όπως ο Charles Edouard Jeanneret, ευρέως γνωστός ως Le Corbusier, και οι νέες ρηξικέλευθες ιδέες τους, στα σπάργανα ακόμη εκείνη την εποχή, συνετέλεσαν σε ένα κύκνειο άσμα του γαλλικού και του ευρωπαϊκού πολιτισμού γενικότερα της εποχής της αναστάτωσης (του μεσοπολέμου). Ιδέες όπως η μαζική κατοίκηση, η αυτοκίνηση, η μοντέρνα τέχνη, τα βιομηχανικά οικιακά αγαθά, τα οποία αν και δεν έφτασαν από τότε

6. Το Λαϊκό Μέτωπο κερδίζει τις εκλογές του 1936

7. Karl Marx School complex, Villejuif, 1937

τους αποδέκτες τους στον προβλεπόμενο βαθμό, καταπώς είχαν οραματιστεί οι νεωτεριστές που έθεταν τις τάσεις της εποχής, μετά τον πόλεμο αποτέλεσαν την βάση πάνω στην οποία ανοικοδομήθηκε το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο όπως το ξέρουμε σήμερα. Οι προσπάθειες, οι οποίες κορυφώθηκαν με το μέγιστο επίτευγμα της επιτυχούς διοργάνωσης της Παγκόσμιας έκθεσης του 1937 στο Παρίσι,¹² λήγουν φυσικά άδοξα με την άβυσσο του πολέμου

να ανοίγει το 1939 με την εισβολή της Γερμανίας στην Πολωνία και την έναρξη του ΄Β Παγκοσμίου Πολέμου.¹³

8. Karl Marx, André Lurçat, Villejuif, 1937

Front Populaire (1936-1939)

La gauche au pouvoir !

Με τη νίκη τους στις βουλευτικές εκλογές του 1936, τις τύχες της Γαλλίας αναλαμβάνει μια ετερόκλητη συμμαχία σοσιαλιστών κομμουνιστών και μετριοπαθών κεντροαριστερών. Η προοδευτική τους ατζέντα προωθούσε την ενίσχυση της κρατικής παρεμβατικότητας στην οικονομία και την κοινωνία, μεγάλα κοινωνικά προγράμματα, σημαντικές κοινωνικές δαπάνες και επενδύσεις στον κοινωνικό ιστό. Αξιόλογες

¹¹ <https://laboratoireurbanismeinsurrectionnel.blogspot.com/2012/05/architectures-du-front-populaire.html>

¹² <https://www.lhistoire.fr/pessac-2016/front-populaire-la-culture-pour-tous>

¹³ Ισαάκ Ασίμωφ, Το Χρονικό του κόσμου, 1991, σελ. 974

μεταρρυθμίσεις των ετών εκείνων ήταν μεταξύ άλλων ο πρώτος σύγχρονος εργασιακός κώδικας με την εισαγωγή της αργίας του Σαββατοκύριακου, της κοινωνικής ασφάλισης, του 8ωρου, των αδειών κ.α., ικανοποιώντας πάγια αιτήματα της γαλλικής εργατικής τάξης. Η περίοδος εκείνη, αν και εξαιρετικά δημιουργική όσον αφορά τις προσπάθειες οικοδόμησης μιας νέας κοινωνίας, με ανθρώπινο πρόσωπο, όπως για παράδειγμα τα μεγάλα προγράμματα οικοδόμησης εργατικών κατοικιών και εργατικών κέντρων, δημοσίων σχολείων και νοσοκομείων, που αποτέλεσαν μια από τις πρώτες εφαρμογές των ιδεών του κινήματος του μοντερνισμού από την αρχιτεκτονική στην ίδια την κοινωνία, επισκιάστηκε από τις δραματικές γεωπολιτικές εξελίξεις που έφερνε η άνοδος του ναζισμού στη Γερμανία, του Φασισμού στην Ιταλία και την υπόλοιπη Ευρώπη, και την ατυχία για τις δημοκρατικές δυνάμεις έκβαση του Ισπανικού εμφυλίου. Οι κοινωνικές διεργασίες που εκκίνησαν έχοντας ως αφετηρία την ανέλιξη του Λαϊκού Μετώπου στην εξουσία το 1936, αναστάλθηκαν πρόωρα θα μπορούσε να πει κανείς με την έναρξη του πολέμου τον Σεπτέμβριο του 1939.

9. Plan Voisin de Paris, Ville Radieuse, Villejuif, 1935

10. Οι Γερμανοί στο Παρίσι, 1940

3. La Reconstruction après la guerre mondiale (1944-1969)

Για τη Γαλλία ο πόλεμος αυτός, εν αντιθέσει με τον Ά παγκόσμιο πόλεμο, όποτε και παρά τις τρομακτικές απώλειες η Γαλλία είχε καταγάγει σαρωτική νίκη επί της Γερμανικής Αυτοκρατορίας, υπήρξε περίοδος ταπείνωσης. Η Τρίτη Γαλλική Δημοκρατία διελύθη υπό το βάρος της ήττας και της κατοχής από τα ναζιστικά στρατεύματα, ενώ το κύρος της χώρας διεθνώς είχε τρωθεί ανεπανόρθωτα.¹⁴ Φως στο τούνελ της αποκαρδιωτικής εικόνας προσέφερε μονάχα ένας νέος, πεισματάρης ταξίαρχος των τεθωρακισμένων, ο Charles de Gaulle. Αρνούμενος να αποδεχθεί την ατιμωτική ήττα από την Γερμανία, κατέφυγε στο Λονδίνο, και δηλώνοντας πως η Γαλλία είχε χάσει μια μάχη, αλλά όχι και τον πόλεμο, συσπείρωσε γύρω του το γαλλικό πνεύμα της αντίστασης, συγκροτώντας την αξιόμαχη δύναμη των ελεύθερων Γάλλων, στην οποία στηρίχθηκε για να αναλάβει τον Αύγουστο του 1944 την προσωρινή ηγεσία της χώρας και να εγκαθιδρύσει την Τέταρτη Δημοκρατία.¹⁵

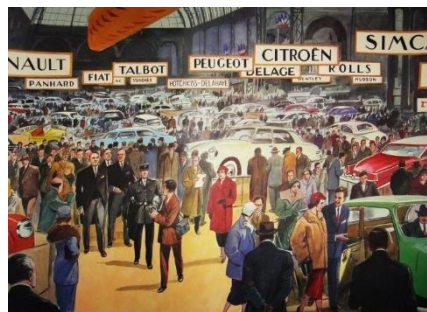

11. Η απελευθέρωση, 1944

¹⁴ Ιστορική Βιβλιοθήκη, Καθημερινή, Ο κόσμος σε πόλεμο, Δέκα Μέρες που άλλαξαν την Ευρώπη, σελ. 135-138

¹⁵ Ισαάκ Ασίμωφ, Το Χρονικό του κόσμου, 1991, σελ. 1072

Ξεκινάει έτσι μία νέα Belle époque, τα 30 ένδοξα χρόνια «Les Trente Glorieuses», όπως θα γίνονταν γνωστά μετέπειτα. Μια εποχή ακατάπαυστης και ραγδαίας οικονομικής ανάπτυξης για όλο τον ανεπτυγμένο κόσμο, εντονότατων κοινωνικών και πολιτικών μετασχηματισμών, καθολικών τεχνολογικών και επιστημονικών ανακαλύψεων και εφαρμογών, και πάνω από όλα ανασυγκρότησης, ανοικοδόμησης και ανασύνταξης του γαλλικού κύρους διεθνώς μετά την τραυματική εμπειρία του πολέμου.¹⁶

12. Η νέα καταναλωτική κοινωνία γεννιέται

13,14. Ο πρόεδρος De Gaulle και ο βάτραχος της Citroën

Σύμβολο της βιομηχανικής αυτής ανασυγκρότησης και της καταναλωτικής αναδιάρθρωσης της δομής της γαλλικής κοινωνίας ήταν, όπως και σε όλες τις άλλες ανεπτυγμένες χώρες του βιομηχανικού κόσμου το αυτοκίνητο, το I.X., το οποίο άφησε μια βαρύνουσα κληρονομιά στην αντίληψη των λαών για τον δημόσιο χώρο και εν γένει την καθημερινότητα τους. Στη Γαλλία η επανάσταση αυτή της αυτοκίνησης επισφραγίστηκε από την εικόνα ενός εκμοντερνισμού των μεταφορών που πρέσβευε το σπουδαιότερο και πιο επαναστατικό προϊόν της παγκόσμιας αυτοκινητοβιομηχανίας, την «θεά» (déesse), γνωστό στην Ελλάδα ως βάτραχο της Citroën.¹⁷ Το αμάξι αυτό γρήγορα μετατράπηκε σε σύμβολο της γαλλικής βιομηχανίας, της τεχνολογικής της υπεροχής, χάρη στις πρωτοποριακές τεχνολογίες που παρείχε ενσωματωμένες, και τέλος της περίφημης γαλλικής φινέτσας, με τον κομψό σχεδιασμό του.¹⁸ Φυσικά το εν λόγω βιομηχανικό προϊόν έκανε θραύση διεθνώς, και χρησιμοποιήθηκε από διασημότητες και σημαίνοντα πρόσωπα όπως ο μετέπειτα Γάλλος πρόεδρος De Gaulle.¹⁹

¹⁶ Jean Fourastié, *Les Trente Glorieuses ou la Révolution invisible de 1946 à 1975*, Paris, 1979

¹⁷ <https://nosanneesvintage.fr/histoire-de-la-citroen-ds-la-revolution-automobile/>

¹⁸ <https://www.tea-cerede.com/le-mythe-de-la-deesse-citroen/>

¹⁹ <https://www.hagerty.co.uk/articles/automotive-history/freeze-frame-the-citroen-that-saved-a-presidents-life/>

15. Η Χάβρη μετά τους βομβαρδισμούς

Είναι αλήθεια πως στο πρώτο μισό των χρόνων του πολέμου και της κατοχής, η ηπειρωτική Γαλλία είχε αποφύγει τα χειρότερα, που στην προκειμένη περίπτωση θα ήταν μια επανάληψη των καταστροφών και της τρομερής απώλειας έμφυχου δυναμικού, εφάμιλλες του Ά

Παγκόσμιου πολέμου. Η γρήγορη πορεία των μαχών, και η επίτευξη της ανακωχής του 1940 σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, βοήθησε να αποφευχθεί η ανάπτυξη χαρακωμάτων όπως στο μέτωπο της βόρειας Γαλλίας μεταξύ 1914-1918. Ωστόσο, λόγω της χρησιμότητας για τη γερμανική πολεμική μηχανή των σιδηροδρομικών υποδομών και των λιμενικών εγκαταστάσεων της Γαλλίας, αυτές έγιναν στόχος των στρατηγικών βομβαρδισμών των συμμάχων της κατεχόμενης ηπειρωτικής Ευρώπης, ως και την απόβαση της Νορμανδίας τον Ιούνιο του 1944. Τα δυο χρόνια που προηγήθηκαν αυτής, η βορειοδυτική Γαλλία είχε υποφέρει εκτεταμένες καταστροφές πλέον από τους συνεχόμενους συμμαχικούς βομβαρδισμούς.²⁰ Έντονο αποτύπωμα της περιόδου εκείνης στον αστικό τους ιστό φέρουν πολλές παραθαλάσσιες πόλεις και λιμάνια του Ατλαντικού, με κύριο παράδειγμα την πόλη και το λιμάνι της Χάβρης και τις γειτονικές περιοχές της Νορμανδίας²¹, που καταστράφηκαν σχεδόν ολοσχερώς και της οποίας η ανοικοδόμηση κατά την μεταπολεμική περίοδο αποτέλεσε την αιχμή του δόρατος της ανάκαμψης της γαλλικής οικονομίας από τον πόλεμο.²²

16. Η Χάβρη σήμερα

17. Fondation Maeght

Στο προσκήνιο τότε της διαδικασίας ανοικοδόμησης της χώρας αναδεικνύεται μια δαιμόνια προσωπικότητα στον χώρο των τεχνών, του πολιτισμού και της αρχιτεκτονικής, ο André Malraux, ο οποίος τις επόμενες δεκαετίες, μέσα από την συμμετοχή του σε διάφορες κυβερνήσεις, από την θέση του υπουργού πολιτισμού, θα προωθήσει μεγάλα πολιτιστικά έργα και την ανάπτυξη πολιτιστικών υποδομών ως όχημα ανάπτυξης και ανασύνταξης του γαλλικού πνεύματος μετά τον σκοταδισμό των χρόνων του πολέμου. Έργα φαραωνικά, στενά συνδεδεμένα με το όνομα του Malraux, ήταν μεταξύ άλλων, οι Maisons de la Culture²³, ένα σχεδιασμένο δίκτυο

χώρων πολιτισμού στις σημαντικότερες πόλεις της Γαλλικής επαρχίας, με στόχο την αποκέντρωση του χώρου του θεάτρου, και τον εμπλουτισμό κατ' αυτό τον τρόπο της

18. Le Vulcan, Havre, Oscar Niemeyer 1962

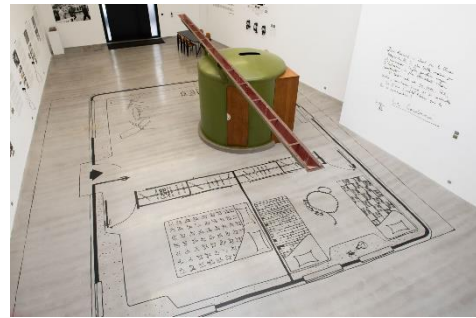
²⁰ Eddy Florentin: Quand les Alliés bombardaient la France, Perrin, Paris 1997

²¹ Ιστορική Βιβλιοθήκη, Καθημερινή, Ο κόσμος σε πόλεμο, D Day, σελ. 54

²² Henri Amouroux, La Grande histoire des Français sous l'Occupation, Παρίσι 1993.

²³ *Un public de 14 juillet : 1946 - 1968 Les années fondatrices de la décentralisation du théâtre*, de Georges Groult, INA, 2006

πολιτιστικής ζωής της περιφέρειας (Decentralisation théâtrale)²⁴, το νέο μνημειώδες εθνικό ραδιομέγαρο της Γαλλίας στο 16ο διαμέρισμα του Παρισιού (Maison de Radio France), το πειραματικό οικιστικό πρόγραμμα Maison des jours meilleurs²⁵ (η κατοικία των καλύτερων ημερών), έργο του πρωτοπόρου αρχιτέκτονα Jean Prouvé (1956)^{26,27}, ο πρώτος τερματικός σταθμός του νέου διεθνούς αεροδρομίου του Παρισιού Charles de Gaulle το 1962, το πρωτοποριακό οικιστικό έργο του Le Corbusier, Cite radieuse στην Μασσαλία, (1947-1952), το πολιτιστικό ίδρυμα Maeght στη Νίκαια,²⁸ το κτήριο της Caisse centrale d'allocations familiales de la Région parisienne (CAF) το 1959 και τέλος ένα μουσείο στο δάσος της Βουλώνης στο Παρίσι, αφιερωμένο στην υπό εξαφάνιση πλέον μετά τον πόλεμο και την έντονη αστικοποίηση λαϊκή παράδοση της Γαλλίας²⁹. Ως εκ τούτου η ανοικοδόμηση της μεταπολεμικής Γαλλίας είχε σαφή

19, 20, 21. Maison des jours Meilleures

κατεύθυνση προς μια ρηξικέλευθη αντίληψη της σύγχρονης αρχιτεκτονικής και της πόλης, με αποτέλεσμα η γαλλική αρχιτεκτονική των χρόνων αυτών να πρωτοπορεί παγκοσμίως. Από αυτή την άποψη ίσως θα μπορούσαμε να πούμε πως ο πόλεμος και οι καταστροφές που επέφερε στο κτηριακό δυναμικό αποτέλεσαν κατά κάποιον τρόπο το εφαλτήριο προς μια ανάπτυξη οικιστική μα και ταυτόχρονα πολιτιστική, ξετυλίγοντας το νήμα των εξελίξεων στην αρχιτεκτονική προς μία νέα, πραγματικά ένδοξη εποχή για τις κατασκευές.

²⁴ Robert Abirached, *La décentralisation théâtrale*, Actes Sud Papiers, Arles,

• *Les années Malraux 1959-1968*, 1993, avec une chronologie 1944-1968 établie par Danièle Robin

²⁵ <https://www.paris-stone-immobilier.fr/immeuble-parisien-style-les-trente-glorieuses-1946-1976/>

²⁶ <https://www.patrickseguin.com/en/exhibitions/2013/design-miami-jean-prouve-maison-jours-meilleurs/>

²⁷ <https://www.jeanprouve.com/fiche/1956-4>

²⁸ <https://unt.univ-cotedazur.fr/uoh/espaces-publics-places/la-place-dans-lurbanisme-des-trente-glorieuses/>

²⁹ Dominique Ferriot, Bruno Jacomy et Louis André, *Le Musée des arts et métiers*, Paris, Fondation BNP Paribas / Réunion des musées nationaux, 1998, 2e éd. 2003

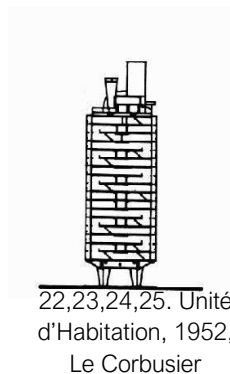
André Malraux et la Reconstruction (1945-1969)

Μια εμβληματική προσωπικότητα της 4^{ης} Δημοκρατίας που εγκαθιδρύθηκε στην Γαλλία από τον στρατηγό De Gaulle μετά την απελευθέρωση, ο André Malraux, ως υπουργός πολιτισμού σειράς κυβερνήσεων, στηριγμένος και στο ανολοκλήρωτο από τη δεκαετία του '30 έργο των κυβερνήσεων του Λαϊκού μετώπου, προήγαγε τη σύγχρονη αρχιτεκτονική και τον πολιτισμό γενικότερα ως πυλώνες της ανοικοδόμησης της χώρας ³⁰μετά τον πόλεμο, με μεγάλα έργα όπως η κατασκευή μιας σειράς θεάτρων και χώρων πολιτισμού στις μεγάλες πόλεις της περιφέρειας στο πλαίσιο ενός μεγαλόπνοου

26. André Malraux

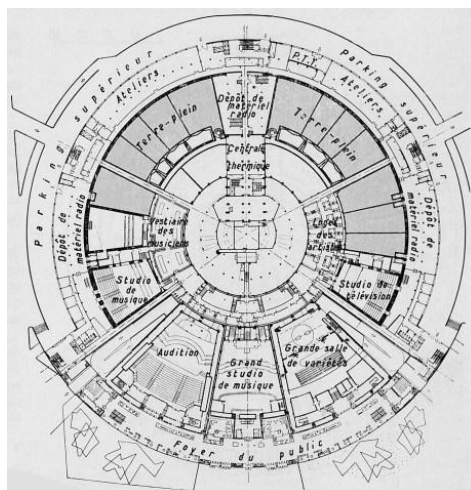
προγράμματος θεατρικής αποκέντρωσης. Η προώθηση της δημιουργίας νέων υποδομών όπως το νέο, τεράστιο αεροδρόμιο του Παρισιού ή το νέο εθνικό Ραδιομέγαρο της Γαλλίας (Maison de Radio France), καθώς και νέων ή εναλλακτικών μορφών κατοίκησης, στήριξαν τα νέα ρεύματα στην αρχιτεκτονική, τα οποία εδραίωσαν την εικόνα της σύγχρονης Γαλλίας ως μιας χώρας φιλικής στους νεωτερισμούς στις τέχνες και τον πολιτισμό.

27. Το εθνικό ραδιομέγαρο, 1963

Maison de la Radio 1963, 2014, Henri Bernard, Jean et Édouard Niermans

Το νέο εθνικό ραδιομέγαρο της Γαλλίας, βρίσκεται σε μια εκ των ακριβότερων περιοχών της πρωτεύουσας, και συγκεκριμένα στο 16^ο διαμέρισμα του Παρισιού, σε περίοπτη θέση στις όχθες του Σηκουάνα. Η δημιουργία ενός ολοσφαιρικού, γιγαντιαίου κτηριακού συγκροτήματος αποτέλεσε στην πραγματικότητα μια χρηστική επιλογή για την ενδυνάμωση της λειτουργικότητας της έδρας του ραδιοφώνου. Η κατασκευαστική ειλικρίνεια και η αυστηρή λειτουργικότητα των όγκων επέδρασαν σαν καταλύτες στην διαδικασία του σχεδιασμού, έχοντας ως αποτέλεσμα ένα εσωστρεφές σύνολο που εσωκλείει την εσωτερική ζωή των υπηρεσιών του ραδιοφώνου, προστατεύοντας τες από το θόρυβο και την οχλαγωγία της ζωής της πόλης εκτός των «τειχών». Το αποτέλεσμα είναι ένα ιδανικό και ήσυχο περιβάλλον για την δημιουργία

³⁰ <https://www.radiofrance.fr/franceculture/l-architecture-de-la-reconstruction-et-des-trente-glorieuses-9974190>

ήχων δίχως παρεμβολές από τις ορχήστρες και τα ηχογραφικά στούντιο. Μπροστά στην αποβάθρα του ποταμού ένα φωτεινό Foyer υποδέχεται τους επισκέπτες και αποτελεσματικά τους κατευθύνει στους επισκέψιμους χώρους του ραδιομεγάρου.³¹

28,29,30. Maison de la Radio

Το 2014, μια ολοκληρωμένη ανακαίνιση του συγκροτήματος έλαβε χώρα, με υπεύθυνο του έργου το Architecture studio, και με την οποία προστέθηκε και μια νέα αίθουσα συναυλιών. Η επέμβαση αυτή στόχο είχε να διατηρήσει ζωντανό το πνεύμα του μοντερνισμού που διακατέχει το κτήριο, και σε μεγάλο βαθμό πέτυχε την ένταξη της προσθήκης στο υπάρχον σύνολο, τόσο που κανείς πιστεύει πως υπήρχε πάντα εκεί.³²

Aéroport de Paris-Charles-de-Gaulle T1, 1974, Paul Andreu

Έργο που σχεδιάστηκε και ξεκίνησε επί των ημερών του Charles de Gaulle, αλλά ολοκληρώθηκε μετά το θάνατο του, το κύριο διεθνές αεροδρόμιο του Παρισιού στα βορειοανατολικά της πόλης αποτελεί ένα ξεχωριστό αρχιτεκτονικό έργο, που σύμφωνα με τον επικεφαλής αρχιτέκτονα Paul Andreu του προσέφερε απεριόριστη συνθετική ελευθερία, χάρη στο γεγονός πως τόσο η μη πολιτιστική χρήση, όσο και η χωροθέτηση των εγκαταστάσεων μακριά από το ιστορικό κέντρο του Παρισιού καθιστούσαν αβλαβείς προς τη συνθετική διαδικασία τυχόν επιφυλάξεις των πολιτικών που ενεπλάκησαν στο έργο ή και του ευρύτερου κοινού.³³ Το αποτέλεσμα ήταν ένα μπρουταλιστικό, απόλυτα πρωτοποριακό λειτουργικά και φουτουριστικό αεροδρόμιο, που έκανε την εμφάνιση του σε περιοδικά και βιβλία παγκοσμίως, ταινίες, ακόμη και σε ελληνικά πολιτικά κόμικ.³⁴ Εκφράζοντας πλήρως το πνεύμα αισιοδοξίας της εποχής -το αεροδρόμιο χτίστηκε στο απόγειο των 30 έβδοξων ετών- και της Γαλλικής φιλοδοξίας της περιόδου του De Gaulle, ενσαρκώνει πλήρως τη μοντέρνα τάση στην αρχιτεκτονική σε ένα απόλυτα χρηστικό, κυκλικό κτίσμα, που θα μπορούσε να συμπεριληφθεί μαζί με τα αντίστοιχα αεροδρόμια των ΗΠΑ της ίδιας περιόδου (όπως πχ. Το TWA terminal του JFK στη Νέα Υόρκη και το Dulles International Airport της Ουάσιγκτον), στα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα της space age αρχιτεκτονικής των 60's.³⁵ Το κεντρικό κυκλικό κτήριο στεγάζει τις κύριες λειτουργίες του αερολιμένα, όχι όμως και τις πύλες επιβίβασης στα αεροσκάφη, η οποία

³¹ Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 99

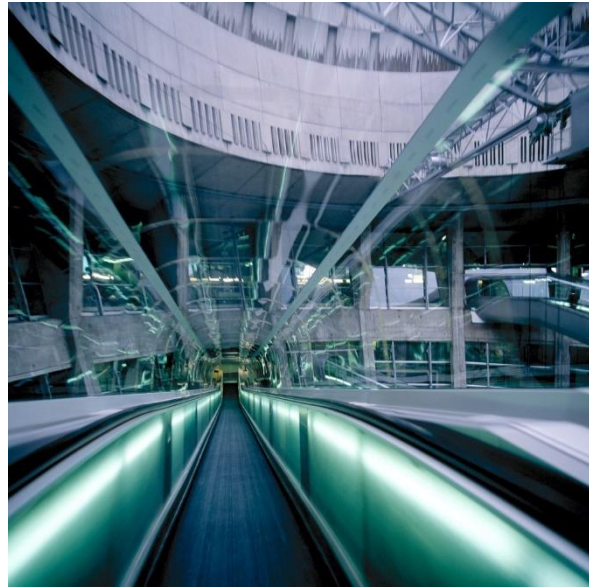
³² <https://architecturestudio.fr/projets/papr2-restructuration-de-la-maison-de-la-radio/>

³³ Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 136

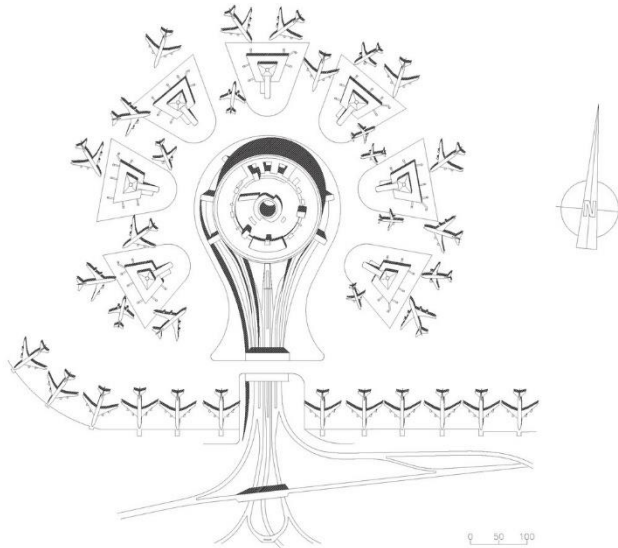
³⁴ Τρίτος δρόμος '83, Ιωάννου.

³⁵ <https://www.archdaily.com/806698/paul-andreu-i-would-only-take-on-a-project-if-the-ideas-were-mine-otherwise-i-am-not-intereste>

επιτυγχάνεται από μια σειρά δορυφορικών κτισμάτων, τα οποία είναι προσβάσιμα υπογείως, μέσω διαδρόμων που περνάνε κάτω από τις πίστες τροχοπέδησης των αεροσκαφών.

31,32,33,34. Aéroport de Paris, 1974

Κεφάλαιο 2

ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ

το κληροδότημα του Georges Pompidou 1969-1974

Με την παραίτηση του Charles de Gaulle από την προεδρία το 1969, η βαριά συντηρητική φιγούρα του γέρου στρατηγού στο μέγαρο του Élysée, έδωσε τη θέση της σε έναν αναμορφωτή νεαρό συγκριτικά πολιτικό, ο οποίος ως πρωθυπουργός είχε αναδειχθεί στο προσκήνιο ως ο πιθανότερος διάδοχος του προέδρου De Gaulle, χάρη στην χαρισματική διαχείριση των κοινωνικών ρευμάτων που οδήγησαν στον Μάη του 68'.³⁶ Οι εναλλακτικές ιδέες του νέου ηγέτη της Γαλλίας δεν περιορίζονταν στην πολιτική, αλλά και στον χώρο των τεχνών και της αρχιτεκτονικής, καθώς η παρουσία του έδωσε πνοή στο πιο ρηξικέλευθο αρχιτεκτονικό έργο ως εκείνη την εποχή, το οποίο φέρει το

³⁶ Jacques Foccart, *Journal de l'Élysée*, Paris 1997-2001

- *La France pompidolienne. 1971-1972, 2000*
- *La fin du gaullisme. 1973-1974, 2001*

όνομα του εμπνευστή του, και δεν είναι άλλο από το μουσείο σύγχρονης τέχνης της Γαλλίας, το ονομαστό ως τις μέρες μας κέντρο Pompidou, έργο του 1977.³⁷ Σε συνδυασμό με την περιβόητη και επαναστατική ανακαίνιση του προεδρικού μεγάρου την ίδια περίοδο (1972),³⁸ η αρχιτεκτονική κληρονομιά της σύντομης κατά τα άλλα προεδρίας του Georges Pompidou,³⁹ στέκει ως τρανταχτό παράδειγμα του αλληλένδετου συσχετισμού μεταξύ εξουσίας και αρχιτεκτονικής, με την αρχιτεκτονική να εργαλειοποιείται ως μέσο έκφρασης της πολιτικής εξουσίας, και στην προκειμένη περίπτωση ως η υστεροφημία ενός εκσυγχρονιστή πολιτικού.

Georges Pompidou 1969-1974

Le modernist

Μια εμβληματική ως προς την επιρροή του στον χώρο των τεχνών προσωπικότητα, ο George Pompidou εισήγαγε τη Γαλλία σε μια νέα εποχή μετά τον θάνατο του στρατηγού De Gaulle και τον τερματισμό της έντονης επίδρασης του βαθιά συντηρητικού γέρου στρατιωτικού στα πολιτικά πράγματα της Γαλλίας. Οι βαθιές του διαφορές με τον προκατόχο του, ήδη από τον καιρό που υπηρετούσε ως πρωθυπουργός του, ήρθαν στο προσκήνιο στη σκιά των ταραχών του 1968, οπότε και ο πρόεδρος ακόμη De Gaulle παραμερίστηκε πια από τις εξελίξεις στη χώρα, που έτρεχαν γοργά. Ο Μάης του 68' ήταν πράγματι η εκδήλωση των επιθυμιών μιας ολόκληρης γενιάς που δεν είχε ζήσει τον πόλεμο και της

35. Georges Pompidou

οποίας οι επιδιώξεις απείχαν παρά σάγας από το κατεστημένο της εποχής.⁴⁰ Έχοντας αντιληφθεί το χάσμα των αντιλήψεων του γέρου στρατηγού με την Γαλλική κοινωνία των 60', ο Pompidou εκμεταλλεύθηκε τις αναταράξεις που προκάλεσαν οι μεγαλειώδεις διαδηλώσεις των φοιτητών και των εργατών του Παρισιού, συγκρούσεις στις οποίες το γκωλικό αστυνομικό κράτος απάντησε με τον μόνο τρόπο που γνώριζε (με ωμή δηλαδή βία), εξωθώντας τα πράγματα στα άκρα σε βαθμό που ο πρόεδρος κατέφυγε για κάποιο χρονικό διάστημα στη γειτονική Γερμανία,⁴¹ ώστε να έρθει στο προσκήνιο της γαλλικής πολιτικής ως ένας γεφυροποιός και εκσυγχρονιστής πολιτικός. Παραγκωνίζοντας παρασκηνιακά τον De Gaulle ανάλαβε πρακτικά ήδη την εξουσία από το 1968, και

³⁷ Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 111

³⁸ <https://www.emilemagazine.fr/article/2017/5/11/lhistoire-de-llyse-de-la-monarchie-la-ve-rpublique>

³⁹ <https://snippetsofparis.com/palais-elysee/>

⁴⁰ Jean-Christophe Bailly, *Un arbre en mai*, Paris, Seuil, 2018

⁴¹ <https://www.ladepeche.fr/article/2018/05/30/2807694-29-mai-1968-journee-general-gaulle-disparait-baden-baden.html>

επέτυχε τον τερματισμό των διαδηλώσεων των εργατών με τις συμφωνίες της Grenelle, με τις οποίες το εργατικό κίνημα ικανοποίησε το σύνολο των αιτημάτων του (την επαναφορά πρακτικά του εργασιακού κώδικα του Λαϊκού Μετώπου και του περιεχομένου των συμφωνιών του Matignon από τη δεκαετία του 1930).⁴² Τον επόμενο χρόνο ο De Gaulle παραιτήθηκε και αποσύρθηκε οριστικά από την ενεργό πολιτική, ενώ ο Pompidou τον διαδέχθηκε πια επίσημα.

Η σαφής εκσυγχρονιστική τάση του, αποδόθηκε λαμπρά από τις στυλιστικές του επιλογές στην διακόσμηση του προεδρικού μεγάρου, έργο του Pierre Paulin,⁴³ που ακόμη και σήμερα θεωρούνται επαναστατικές,⁴⁴⁴⁵ ενώ οι προτιμήσεις του στην σύγχρονη τέχνη απεικονίστηκαν στην κατασκευή από τον ίδιο του πλέον επαναστατικού αρχιτεκτονικού έργου στην καρδιά του Παρισιού, το εθνικό μουσείο σύγχρονης τέχνης της Γαλλίας που τιμητικά φέρει το όνομα του ως τις μέρες μας, και ακτινοβολεί το φως το εκσυγχρονισμού που πρέσβευε το πρόεδρος Pompidou. Λιγότερο μακράιωνος από το πνευματικό του έργο ήταν ο ίδιος ο Georges Pompidou που δεν κατάφερε να ολοκληρώσει την πρώτη του θητεία στην προεδρία της Γαλλίας, καθώς πέθανε απότομα το 1974.⁴⁶

36,37. La nouvelle décoration, Elysée,
1972

⁴² <https://www.rfi.fr/economie/20180526-france-50-ans-accords-grenelle>

⁴³ <https://www.domusweb.it/en/from-the-archive/gallery/2022/04/05/optical-and-radical-interiors-for-georges-pompidou-at-the-lyse.viewGallery.html>

⁴⁴ <https://www.gazette-drouot.com/en/article/pierre-paulin-for-the-elysee/23424>

⁴⁵ <https://mediaclip.ina.fr/i22014970-pierre-paulin-et-la-renovation-de-l-elysee-sous-pompidou.html#>

⁴⁶

https://l.facebook.com/l.php?u=https%3A%2F%2Fwww.instagram.com%2Ffreel%2FC5RUaxLheLG%2F%3Ffbclid%3DlwZXh0bgNhZW0CMtAAAR0Byp-DtWug6Pl6jlrCwKzpzKJtgw7dAEYygp4U-_OkX4gwAGfmVdVXA_aem_E-CH_SasDwbc28RC1z4sPQ&h=AT3coV-H8YeWSJYGgd6fW15Q-izuw13wzYkbqMulxT2MiZM3sGMSPeiDB2_UNiihY1Al6oHtoUKMTwII6Xf0_9w3hy4TBW1I-QDSwREgWdWEmC0CEcmZPnl8BL9VifLCxgUw1p6qn0BOS274

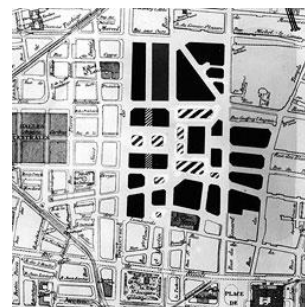
Centre national d'art et de culture Georges-Pompidou 1971-1977

Το κτήριο-ιδέα του Μάη του 68'

Richard Rogers, Renzo Piano

Την δεκαετία του 1960, η κατεύθυνση που είχαν σαφώς πάρει οι σύγχρονες τέχνες, έχοντας επικεντρωθεί σε νέους τρόπους δημιουργίας όπως η Νέα Υόρκη, απειλούσαν την ως τότε εδραιωμένη πρωτοκαθεδρία της πόλης του Παρισιού στις καλές τέχνες και τα πολιτιστικά δρώμενα. Αντιλαμβανόμενος τον επικείμενο παραγκωνισμό της πρωτεύουσας, ο Georges Pompidou, αναλαμβάνοντας την εξουσία το 1969, έπειτα από την ήττα του De Gaulle στο δημοψήφισμα και την παραίτηση του, άλλαξε τα σχέδια του προκατόχου του για τη δημιουργία μιας βιβλιοθήκης σε ένα αστικό κενό σε περίοπτη θέση στη συνοικία του Marais, προσθέτοντας στις προβλεπόμενες χρήσεις ένα εθνικό μουσείο σύγχρονης τέχνης και μια βιβλιοθήκη οπτικοακουστικών μέσων, που ως υποδομές έλειπαν ως τότε από τη Γαλλική πρωτεύουσα.

Ο συγκεκριμένος χώρος στο 4^ο Διαμέρισμα ήταν το τελευταίο άδικο σημαντικό κομμάτι γης στο κέντρο του Παρισιού, και είχε μείνει έτσι λόγω της κατεδάφισης τη δεκαετία του 30', ενός μεσαιωνικού οικιστικού συγκροτήματος που είχε μεν γλυτώσει από τη λαίλαπα του βαρόνου Haussmann, είχε κριθεί όμως έπειτα ανθυγιεινό για την διαμονή ανθρώπων εκεί, λόγω των κάκιστων συνθηκών ηλιασμού και αερισμού στα στενά μεσαιωνικά σοκάκια.⁴⁷ Παρέμενε κενό, και χρησιμοποιούνταν ως χώρος στάθμευσης οχημάτων μέχρι το 1972 και την έναρξη της κατασκευής του μεγαλεπήβολου οράματος του προέδρου Pompidou.

38. l'îlot insalubre n°1

39. Ο Philip Johnson στην κριτική επιτροπή

Για την ανάδειξη της αρχιτεκτονικής ομάδας που θα σχεδίαζε αυτό τον πολυχώρο τεραστίων διαστάσεων, προκηρύχθηκε διεθνής αρχιτεκτονικός διαγωνισμός στον οποίο υποβλήθηκε ο αριθμός ρεκόρ των 681 προτάσεων,⁴⁸ ενώ την επιτροπή στελέχωσαν μεγάλες μορφές της μοντέρνας και της σύγχρονης αρχιτεκτονικής, και συγκεκριμένα ο θεμελιωτής της Brasilia, και κατ' επέκταση του νεομοντέρνου ρεύματος, Oscar Niemeyer, ο Jean Prouvé,

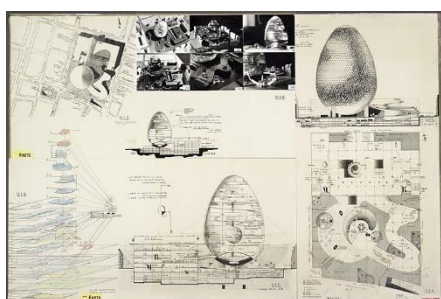
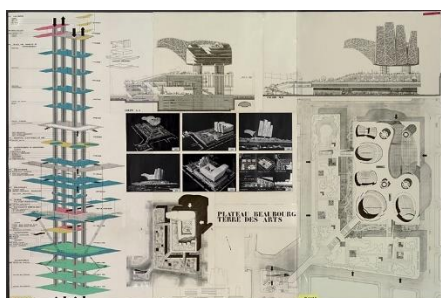
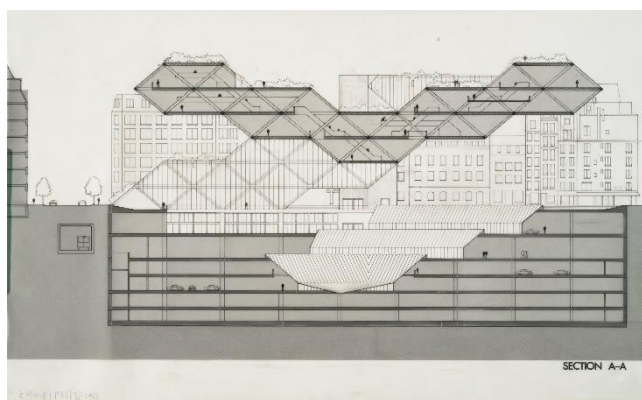
⁴⁷

https://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%8Elots_insalubres_parisiens_du_d%C3%A9but_du_XXe_si%C3%A8cle

⁴⁸ <https://www.centrepompidou.fr/fr/ressources/oeuvre/cl9anxo>

σπουδαίος Γάλλος αρχιτέκτονας της δεκαετίας του 50', ο Philip Johnson Αμερικανός αρχιτέκτονας, επίσης μεγάλος οπαδός των σκανδαλωδών αρχιτεκτονικών προτάσεων και τέλος ο Δανός Jørn Utzon, ο άνθρωπος πίσω από την περίφημη όπερα του Σύνδνεϋ.

Χαρακτηριστικό της προσέγγισης του Pompidou στο όλο θέμα της ανάθεσης του έργου, ίσως και ως απόδειξη μιας φιλελεύθερης τάσης ενστερνισμού και εσωτερίκευσης των διδαγμάτων του Μάη του 68' που τον διέκρινε ειδικά από τον συντηρητικό προκάτοχο του, ήταν, πέρα από την χρήση του κτηρίου και το αίτημα του ο διαγωνισμός να είναι διεθνής, ανοικτός και εξαιρετικά ελεύθερος, ώστε αυστηρά κτιριολογικά προγράμματα και κατευθύνσεις πολεοδομικές και στιλιστικές να μην καταπνίξουν την δημιουργία. Επί της ουσίας ο πρόεδρος ήθελε το κτήριο να ενσαρκώνει την νέα εποχή όπως εκείνος την διαισθανόταν, και αυτή η ιδέα να ταρακουνήσει συθέμελα το πολιτιστικό κατεστημένο του Παρισιού, στα πρότυπα του Μάη του 68'.⁴⁹

40,41,42,43. Notable mentions, Moshe Safdie, etc.

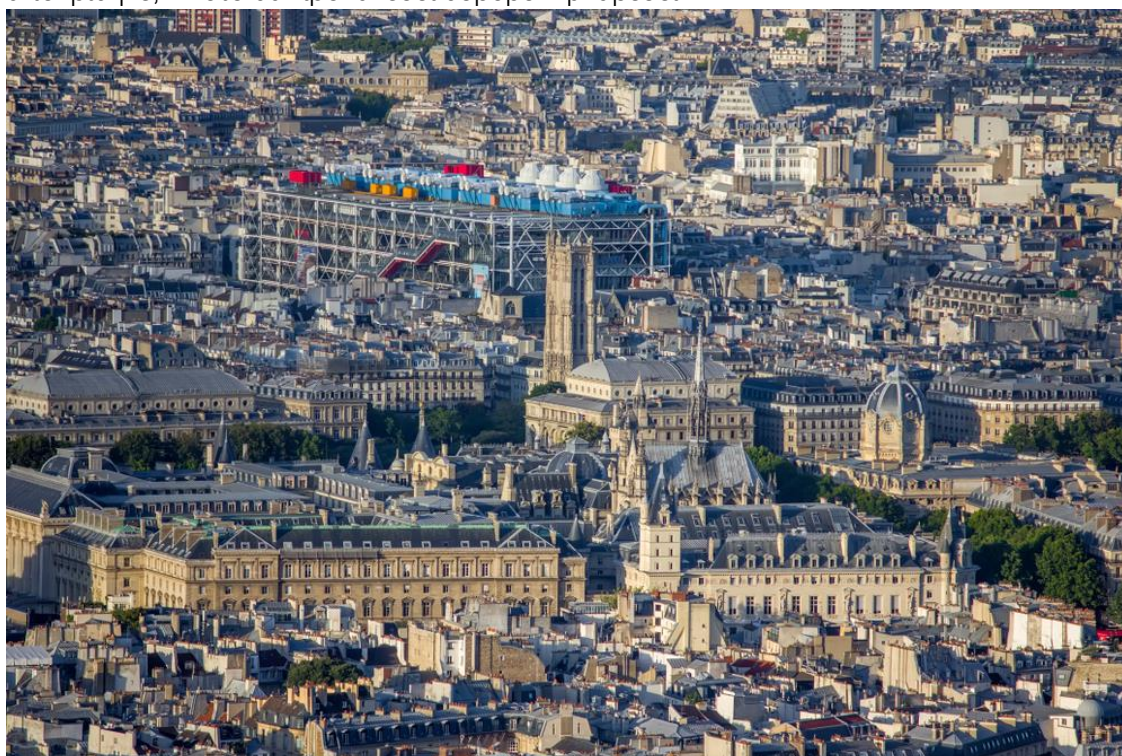
Επίσης, είναι σήμερα γνωστό από τα πρακτικά πως ο πρόεδρος Pompidou, ήδη ως υπουργός οικονομικών στην προηγούμενη κυβέρνηση είχε σκεφτεί πολλές φορές νέες χρήσεις για το συγκεκριμένο άδειο τμήμα του αστικού χώρου του Παρισιού, ενώ αντιλαμβανόμενος ο ίδιος τον μοντερνισμό στην χωρική του εκδήλωση ως την καθετότητα των δομών (κοινώς τους ουρανοξύστες της Νέας Υόρκης) σκόπευε από καιρό πλέον την οικοδόμηση του πρώτου αστικού ουρανοξύστη στο Παρίσι, όπου θα στέγαζε το υπουργείο του.⁵⁰ Η βαθιά του πεποίθηση πως πρέπει η πολιτική ηγεσία να προκρίνει την πρόοδο και την πρωτοπορία στον χώρο των τεχνών και της αρχιτεκτονικής επιβίωσε

⁴⁹ <https://www.newyorker.com/culture/cultural-comment/the-original-shock-of-the-pompidou-center>

⁵⁰ <https://www.centrepompidou.fr/en/magazine/article/from-pompidou-to-beaubourg-the-secret-history-of-renzo-pianos-and-richard-rogerss-architectural-project>

των γεγονότων του Μάη του 68'. Η επιλογή του να προωθήσει την νέα προβλεπόμενη χρήση ήρθε στο προσκήνιο ως μια έμφαση των αντιθέσεων του με την προηγούμενη προεδρία του Στρατηγού De Gaulle.

Ο πρόεδρος Pompidou επέλεξε με βεβαιότητα την πρόταση 493, όταν ενώ το σύνολο των προτάσεων εκτίθονταν στο Grand Palais, και ενώ γνώριζε ήδη ότι η επιτροπή συμφωνούσε μαζί του, για να λάβει την τελική του απόφαση επισκέφτηκε, βράδυ με την σύζυγο του, ξανά την αίθουσα της έκθεσης. Ήταν πια σίγουρος, ήθελε να προκαλέσει την συντηρητική εγχώρια αρχιτεκτονική σκηνή με ένα κτήριο-επανάσταση, και το κατάλληλο σχέδιο υπήρχε πλέον. Την επόμενη μέρα στην επίσημη παρουσίαση του σχεδίου στο προεδρικό μέγαρο των Ηλυσίων, πλησίασε τον Richard Rogers και γελώντας του αποκρίθηκε, «Αυτό θα προκαλέσει θόρυβο...μ' αρέσει».⁵¹

44. Pompidou et ces environs, une histoire de tension artistique

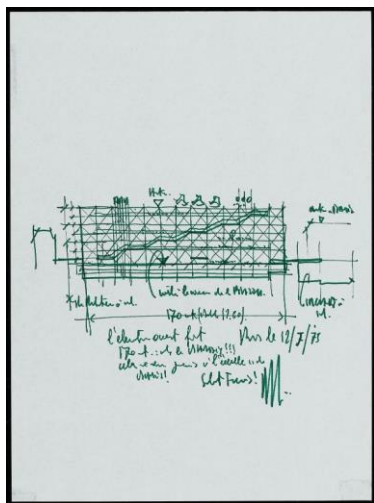
Ο θόρυβος ήταν πράγματι το μόνο βέβαιο στο συγκεκριμένο έργο, με λυσσαλέες αντιδράσεις, πολιτικά χρωματισμένες και μη, να ξεσπούν στο Παρίσι. Ο ίδιος ο Pompidou δεν πρόλαβε ποτέ να δει ολοκληρωμένο το όραμα του καθώς πέθανε πρόωρα το 1974, ενώ ο διάδοχος του, προσπάθησε ευτυχώς μάταια να το σταματήσει, εξέλιξη την οποία πρόλαβε ο πρωθυπουργός του Pompidou και μετέπειτα πρόεδρος, Jacques Chirac. Οι κραυγές του κοινού ενάντια στο μεγαλεπήβολο σχέδιο για την κατασκευή του μουσείου σύγχρονης

45. A refinery at les Marais

⁵¹ <https://www.theguardian.com/artanddesign/2017/jan/08/pompidou-centre-40-years-old-review-richard-rogers-renzo-piano>

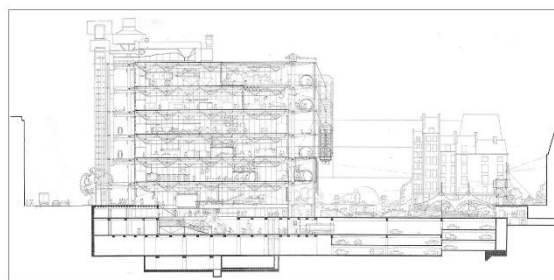
τέχνης εστίαζαν κατά κύριο λόγο στην ομοιότητα του σε διυλιστήριο πετρελαίου, απροσάρμοστου στο άμεσο αστικό του περιβάλλον.

46. Handdrawing, Renzo Piano

Το κτήριο πάντως, εμπορούμενο εμφανώς από τα ιδανικά των φοιτητικών εξεγέρσεων του 1968, έδωσε έμφαση στο δημόσιο του χαρακτήρα, υποχωρώντας ουσιαστικά και δημιουργώντας έτσι έναν από τους πλέον επιτυχημένους δημόσιους χώρους στο σύγχρονο Παρίσι, καθώς έχοντας υπογειοποιήσει μεγάλο τμήμα των χώρων του, παραχωρεί ευρύ τμήμα του ισογείου του για τον σχεδιασμό της εν λόγω πλατείας. Οι χώροι αποτελούν το πρότυπο των μουσείων σύγχρονης τέχνης, με τον σύστημα διαχείρισης του χώρου να είναι η ανοιχτή κάτοψη εφαρμοσμένη πλήρως, χάρη στις κατασκευαστικές δυνατότητες που προσέφερε πρώτον η επιλογή των υλικών, καθώς το κτήριο είναι μεταλλικό και γυάλινο, καθώς και χάρη σε έναν χαρακτηριστικό σχεδιαστικό παράγοντα που απελευθέρωσε χώρο στο

εσωτερικό του κτηρίου, που είναι η επιλογή της εξωτερίκευσης των λειτουργικών μηχανισμών και συστημάτων ολόκληρου του κτηρίου.⁵² Αυτό πραγματικά αποτελεί το χαρακτηριστικότερο γνώρισμα του μουσείου μέχρι και σήμερα, με τα σπλάχνα του στραμμένα προς τα έξω, σχηματίζοντας μια επαναστατική όψη. Οι όψεις έχουν σχεδιαστεί με την κατασκευαστική και λειτουργική ειλικρίνεια που προβάλλονται από έναν σαφή χρωματικό κώδικα με τον οποίο εμφορούνται οι 4 βασικές λειτουργίες του κτηρίου, με το κόκκινο να συμβολίζει τους χώρους κίνησης, το μπλε τον εξαερισμό, το πράσινο τις υδραυλικές σωληνώσεις και το κίτρινο τα καλώδια ηλεκτρισμού.⁵³ Η εμφανής λειτουργία του κτηρίου και αυτή η πρωτοφανής διαφάνεια των όψεων, σχετίζεται έντονα και με την φιλοσοφία του αντί-κτηρίου, που εστίαζε στο ενδιαφέρον της κατασκευαστικής φάσης στα σύγχρονα κτήρια, καθώς και στην αρχιτεκτονική κληρονομιά του βρετανικού κινήματος των ψυχεδελικών, φουτουριστικών Archigrams,⁵⁴ που έδωσαν σάρκα και οστά μέσω κτηρίων όπως το Centre Pompidou, και του γεωδαισικού θόλου του Buckminster Fuller στο Μοντρεάλ του 1968,⁵⁵

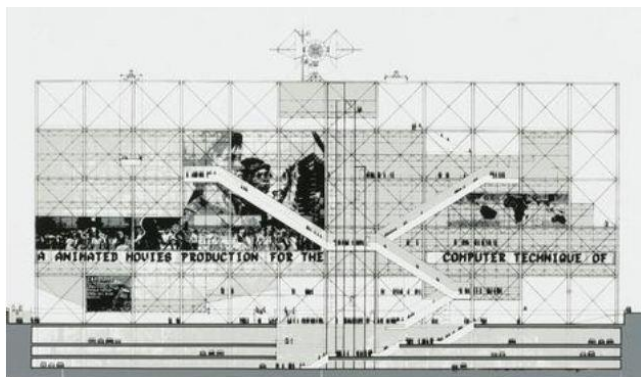
47,48. Μακέτα και τομή Α-Α

⁵² Philip Wilkinson, Great Buildings, Dorling Kindersley (DK), London 2012, page 217

⁵³ <https://www.centrepompidou.fr/fr/collection/notre-batiment>

⁵⁴ Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 159

⁵⁵ Philip Wilkinson, Great Buildings, Dorling Kindersley (DK), London 2012, page 219

49,50. Πρόσωση, movement tube

που αντικαθιστά και υποβαθμίζει την αυθεντική πολιτιστική εμπειρία, ενώ προσομοιάζεται στην πραγματικότητα και λόγω της έκθεσης των εσωτερικών του λειτουργιών με μια μηχανή παραγωγής πολιτισμού, ως σύμβολο δηλαδή του καπιταλισμού και της υπερφόρτωσης με πληροφορία που χαρακτηρίζει την σύγχρονη κοινωνία. Ταυτοχρόνως, εμμένοντας στην θέση του πως ο πολιτισμός ενέχει και ένα εσωτερικό μυστήριο, ως κάποιο είδος μυστικισμού, κατήγγειλε την πλήρη διαφάνεια, την απεριόριστη διάχυση πληροφοριών και την προσβασιμότητα ως μια απόπειρα διαβολής της Γαλλικής πρωτεύουσας από την μεταμοντέρνα διάθεση μετατροπής της πόλης σε ένα μουσειακό έκθεμα δίχως ψυχή, και πως έτσι συμβάλλει στην υπ'εξέλιξη εξαύλωση της ίδιας της έννοιας της πόλης.⁵⁶

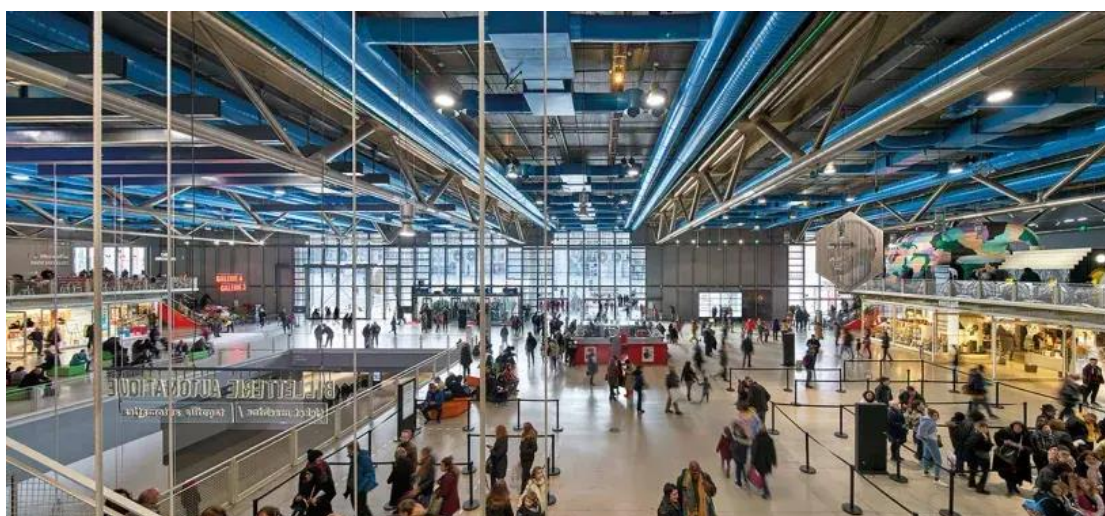
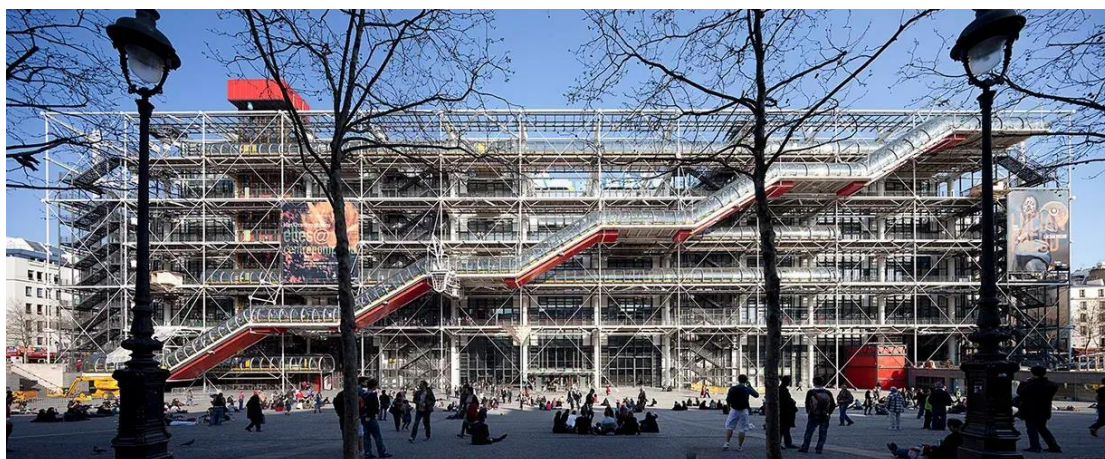
στην έννοια του κτηρίου μηχανή, όπως την είχαν οραματιστεί οι πρωτεργάτες τους, βασισμένοι στα βιώματα τους από τον παγκόσμιο πόλεμο και την μηχανοποίηση της καθημερινότητας.

Τέλος, όσον αφορά την κριτική που ασκήθηκε από μεγάλο τμήμα της κοινής γνώμης αλλά και από διάφορους εκπροσώπους της γαλλικής διανόησης, αξιοσημείωτο είναι το συγγραφικό έργο του Jean Baudrillard, που στέκει και ως ένδειξη της απaráμιλλης σημασίας που είχε στον χώρο της αρχιτεκτονικής και της φιλοσοφίας αυτή η πάνδημη αναταραχή που προκλήθηκε από το κέντρο Pompidou. Συγκεκριμένα, ο Baudrillard κατακεραύνωσε την διαφάνεια ως συνθετική αρχή ενός χώρου πολιτισμού ως έννοια συνυφασμένη με την μαζική κατανάλωση της σύγχρονης τέχνης

51. Ooh that view!

⁵⁶ Jean Baudrillard, *The Beaubourg Effect: Implosion and Deterrence*, Παρίσι, 1977, σελ. 109-126

52,53. Πρόσοψη στην πλατεία Georges Pompidou, Forum

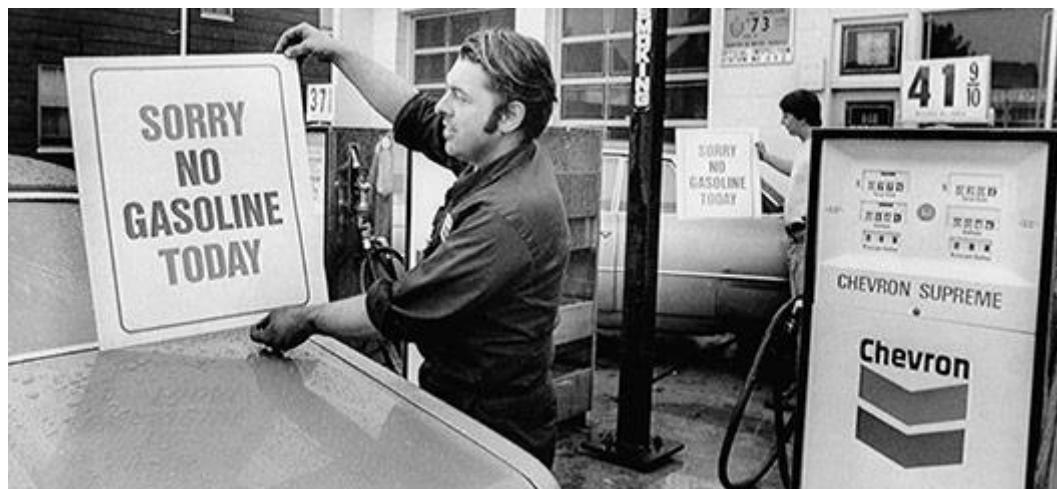
Κεφάλαιο 3

Η ΔΥΣΗ ΣΕ ΠΕΡΙΔΙΝΗΣΗ

Η ενεργειακή κρίση και ο Valéry Giscard d'Estaing 1974-1981

Μετά τον ξαφνικό θάνατο του προέδρου Pompidou το 1974, στην εξουσία τον διαδέχεται για πρώτη φορά στην ιστορία της 5^{ης} Δημοκρατίας ένας κεντρώος και όχι γκωλιστής πρόεδρος, ο αριστοκρατικής καταγωγής και νεαρός ηλικιακά Valéry Giscard d'Estaing. Η κλασικιστική του φύση, επηρεασμένη και από την καταγωγή του, εκφράστηκε με την προτίμηση του προς πιο κλασικές μορφές τέχνης, και συγκεκριμένα την επιλογή του να δώσει σάρκα και οστά σε ένα συναρπαστικό πολιτιστικό όραμα, την ίδρυση δηλαδή του μουσείου Orsay, εντός του παλαιού σιδηροδρομικού σταθμού της Ορλεάνης, στο φυσικό κέντρο του Παρισιού απέναντι από το μουσείο του Λούβρου. Εν αντιθέσει με το όραμα του προκατόχου του για ένα επαναστατικό κτήριο που θα στέγαζε την συλλογή μοντέρνας τέχνης του γαλλικού κράτους, το μουσείο του Orsay προοριζόταν να στεγάσει

ιμπρεσιονιστική και μετά ιμπρεσιονιστική τέχνη, την πολιτιστική κληρονομιά με λίγα λόγια της Belle époque.

54. Το τέλος των trente glorieuses : η πετρελαϊκή κρίση του 1973

Ωστόσο, όπως και η προεδρία του προκατόχου του, δεν θα κρατούσε πολύ. Την εποχή εκείνη ήδη έχει ξεκινήσει η δριμύτατη πετρελαϊκή κρίση που ξεσπά στον δυτικό κόσμο μετά το εμπάργκο του ΟPEC λόγω της υποστήριξης της δύσης στο Ισραήλ στον πόλεμο του Γιομ Κιπούρ το 1973.⁵⁷ Η κρίση ανατρέπει τα πάντα στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ, τερματίζοντας ξαφνικά 30 χρόνια ξέφρενης οικονομικής άνθισης, αναδεικνύοντας και τα κενά ενός οικονομικού μοντέλου βασισμένου εξ ολοκλήρου στα ορυκτά καύσιμα.⁵⁸ Η γαλλική τεχνοκρατική ελίτ, προσπαθώντας να μετριάσει τις βαριές οικονομικές συνέπειες σε μια χώρα δίχως αποθέματα πετρελαίου και με ενεργειακή εξάρτηση κατά 70% από το αραβικό πετρέλαιο της Μέσης Ανατολής, καταφεύγει σε ένα εξαιρετικά επιτυχημένο, όπως αποδείχτηκε εκ των πραγμάτων, σχέδιο απεξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα, δηλώνοντας πως «η Γαλλία δεν έχει μεν πετρέλαιο, έχει όμως ιδέες» στρεφόμενη δηλαδή στην ανάπτυξη της παραγωγικής δυνατότητας ηλεκτρισμού από πυρηνικούς αντιδραστήρες,⁵⁹ στην ανάπτυξη σιδηροδρομικών υπερταχειών για την περικοπή της αεροπορικής κυκλοφορίας στις εσωτερικές πτήσεις,⁶⁰ στις επεκτάσεις των δικτύων των μέσων μαζικής μεταφοράς σταθερής τροχιάς, και τέλος στην δημιουργία του αυτοκινήτου πόλης (hatchback), με στόχο πάντα τη μείωση κατανάλωσης ορυκτών καυσίμων από την γαλλική οικονομία.⁶¹

⁵⁷ Michael Goodwin, *Economix*, New York 2012, σελ. 176

⁵⁹ <https://www.sfen.org/rgn/le-plan-messmer-retour-aux-sources-du-parc-electronucleaire-francais/>

⁶⁰ https://www.youtube.com/watch?v=IkO81bLNmDw&list=LL&index=45&ab_channel=LesEchos

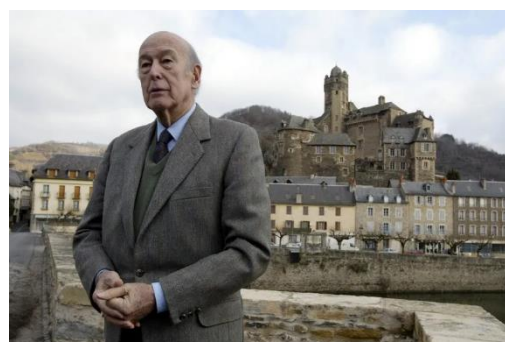
55,56,57. Η γαλλική απάντηση στην ενεργειακή κρίση του 1973 : το TGV, το οικονομικό Renault 4 και η προώθηση της πυρηνικής ενέργειας σε μαζική κλίμακα

Αν και επιτυχημένο, το σύστημα αυτό δεν κατάφερε ποτέ να επιστρέψει τις χώρες της δύσης σε εποχές οικονομικής ευμάρειας όπως αυτές πριν την ενεργειακή κρίση. Τα 30 ένδοξα χρόνια είχαν περάσει ανεπιστρεπτί, έχοντας αφήσει μάλιστα και μια διαφαινόμενη επίγευση αδικίας, με την επιδείνωση του οικονομικού κλίματος να πλήττει πρωτίστως τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, μετά από 30 χρόνια ήδη σχετικά υψηλών ανισοτήτων.⁶²

Valéry Giscard d'Estaing 1974-1981

L'aristocrat

Μια κλασική φιγούρα πολιτικού αριστοκρατικής καταγωγής,⁶³ ο Valéry Giscard d'Estaing, που στην πορεία της πολιτικής του σταδιοδρομίας απέκτησε το προσωνύμιο VGE, ήταν ένας κεντρικός πολιτικός, ο οποίος ανέλαβε την προεδρία της Γαλλίας ξαφνικά μετά τον πρόωρο θάνατο του εν ενεργεία προκατόχου του, σε μια κομβική στιγμή για την Γαλλική και την παγκόσμια οικονομία, εν μέσω κλυδωνισμών στην παγκόσμια αγορά πετρελαίου, ως επακόλουθο του εμπάργκο πετρελαίου που επέβαλαν στην δύση οι χώρες του OPEC μετά τον πόλεμο του Yom Kippur.⁶⁴

58. Ο Valéry Giscard d'Estaing στο οικογενειακό του Chateau

Αν και η θητεία του στιγματίστηκε από τον τερματισμό των 30 ένδοξων χρόνων απρόσκοπτης οικονομικής ανάπτυξης μετά τον πόλεμο, άφησε το αποτύπωμα του τον κοινωνικό ιστό με τολμηρές μεταρρυθμίσεις όπως η νομιμοποίηση των εκτρώσεων, πάγιο και ανικανοποίητο αίτημα του φοιτητικού κινήματος από την εποχή του Μάη του 68'. Εμβληματικές τομές της επταετίας του Valéry Giscard d'Estaing στο γαλλικό παραγωγικό

⁶² <https://www.theguardian.com/world/commentisfree/2023/may/01/france-gone-to-hell-politics-nostalgia>

⁶³ https://www.lemonde.fr/politique/article/2009/09/19/quand-giscard-se-fait-guide-en-son-chateau-d-estaing_1242526_823448.html

⁶⁴ <https://www.lafinancepourtous.com/juniors/lyceens/les-crisis/les-chocs-petroliers-1973-1979/>

μοντέλο αποτέλεσαν επίσης το TGV,⁶⁵⁶⁶ τα αυτοκίνητα πόλης και η ενεργειακή μετάβαση μακριά από το πετρέλαιο με την κατασκευή 56 πυρηνικών αντιδραστήρων. Θεσμός δικής του έμπνευσης αποτέλεσε το φόρουμ των G7, ως μια προσπάθεια συντονισμού των προσπαθειών κατευνασμού των διεθνών χρηματαγορών κατά την περίοδο εκείνη του οικονομικού μαρασμού.

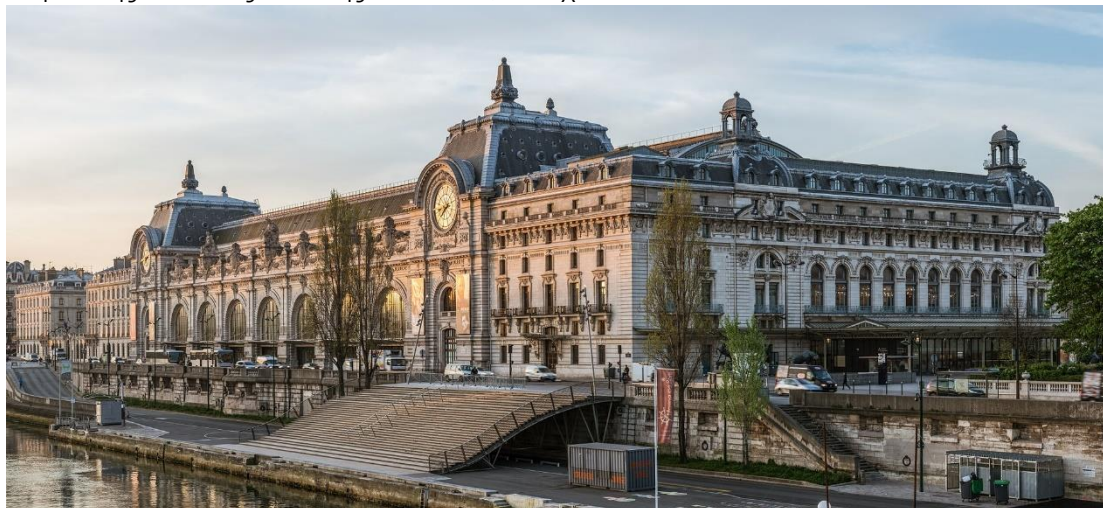
Οι σαφείς κλασικιστικές του προτιμήσεις στις τέχνες και τον πολιτισμό γενικότερα αποδεικνύονται κατά τρόπο προφανή, τόσο από την διακόσμηση του προεδρικού μεγάρου επί των ημερών του, που επανήλθε στα φυσιολογικά της, καθώς και από την επιλογή του για την επαναδιαμόρφωση του ιστορικού και εγκαταλειμμένου σιδηροδρομικού σταθμού της Ορλεάνης, στην καρδιά του Ιστορικού Παρισιού στις όχθες του Σηκουάνα, απέναντι από το μουσείο του Λούβρου, που θα αποτελούσε την στέγη της εθνικής συλλογής της Γαλλίας, αφιερωμένης στην περίοδο του εξπρεσιονισμού στις καλές τέχνες. (το μουσείο Orsay).

Le musée d'Orsay

(établissement public du musée d'Orsay – Valéry Giscard d'Estaing)

Victor Laloux (19e siècle), Gae Aulenti (20e siècle)

Το κτήριο που σήμερα στεγάζει το τμήμα της εθνικής συλλογής της Γαλλίας που αφορούν την περίοδο από το 1848 έως και το 1914, και αποτελεί την έδρα του μουσείου Ορσέ, κατασκευάστηκε ως τερματικός σταθμός των σιδηροδρόμων της Ορλεάνης, ακριβώς απέναντι από το Λούβρο, στο 7^ο διαμέρισμα, επί τη ευκαιρία της διοργάνωσης στο Παρίσι της διεθνούς έκθεσης του 1900, σε σχέδια του Victor Laloux.⁶⁷

59. Musée d'Orsay

Ωστόσο παρόλο τον επιβλητικό του αρχιτεκτονικό διάκοσμο, ήδη από το 1939 η μικρή του χωρητικότητα καθιστούσε την λειτουργική του επάρκεια μη ικανοποιητική δεδομένης

⁶⁵ https://www.youtube.com/watch?v=bEgAgJc8Heg&t=774s&ab_channel=Mustard

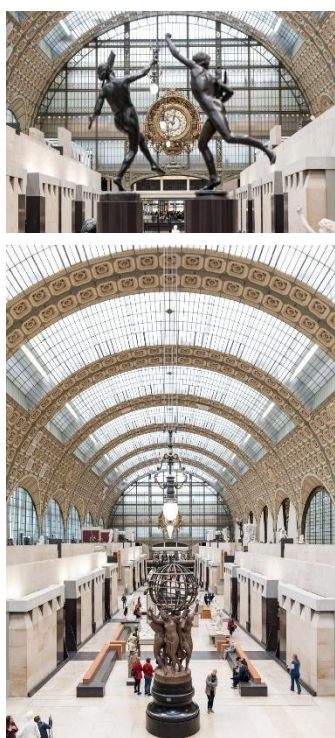
⁶⁶ <https://www.theguardian.com/world/from-the-archive-blog/2021/sep/15/france-high-speed-tgv-train-enters-service-1981>

⁶⁷ Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 26

της αυξανόμενης ζήτησης στο σιδηροδρομικό δίκτυο. Μετά τον 'Β παγκόσμιο πόλεμο και την εθνικοποίηση των σιδηροδρόμων εγκαταλείφθηκε και παρέμεινε ως ένα μεγαλόπρεπο κτήριο-φάντασμα στις όχθες του Σηκουάνα, και η συζήτηση σχετικά με το μέλλον του σταθμού άνοιξε ξανά το 1961 με μια πρόταση του Le Corbusier για την κατεδάφιση του και την αντικατάσταση από έναν σύγχρονο ουρανοξύστη στα πρότυπα της έδρας του ΟΗΕ στη Νέα Υόρκη, σηματοδοτώντας συμβολικά την σαφή περιφρόνηση της πρώτης, ρηξικέλευθης γενιάς των μοντερνιστών προς την αρχιτεκτονική της belle époque και την art nouveau. Μετά και από μια δεύτερη πρόταση για την κατασκευή ενός πολυτελούς ξενοδοχείου στη θέση του σταθμού το 1963, το μέλλον του έμοιαζε πιο αβέβαιο από ποτέ, γεγονός το οποίο ανετράπη ξαφνικά, με την εμφάνιση ενός ανέλπιστου κινήματος για την προστασία των μεγάλων αρχιτεκτονικών επιτευγμάτων των τελών του 19^{ου} αιώνα, με αιχμή τις μελέτες του Γάλλου ιστορικού François Loyer για την πολιτιστική κληρονομιά της εποχής εκείνης.⁶⁸

60,61,62. Ο σταθμός σε λειτουργία την περίοδο του μεσοπολέμου, και δεξιά το σχέδιο για την οικοδόμηση ενός ξενοδοχείου στη θέση του

63,64. Musée d'Orsay

Το κίνημα αυτό, που απέκτησε επαφή με τους κατοίκους του Παρισιού με αφορμή την έντονη κατακραυγή για την κατεδάφιση της παλιάς αγοράς τροφίμων (Les Halles-Baltard) το 1971, βρήκε έναν πρόθυμο υποστηρικτή στο πρόσωπο του προέδρου της Δημοκρατίας Valéry Giscard d'Estaing, που εμπορούνταν από μια μεγάλη αδυναμία προς το κλασικιστικό παρελθόν της Γαλλίας.⁶⁹ Έτσι, μετά και την έναρξη λειτουργίας του κέντρου Pompidou, ο πρόεδρος ανακοίνωσε την πρόθεση του για την ίδρυση ενός νέου μουσείου για τον 19^ο αιώνα, και ο επακόλουθος διαγωνισμός που προέκρινε μια ήπια μετατροπή της χρήσης σε μουσείο, ανέδειξε μια πρόταση εξ Ιταλίας, δια χειρός Gae Aulenti.⁷⁰ Η Μιλανέζα αρχιτέκτονας πρότεινε μια ήπια αναδιάταξη των εσωτερικών χώρων και την πιστή αποκατάσταση του κελύφους, διατηρώντας τις όποιες παρεμβάσεις κυρίως στο εσωτερικό, και ειδικά στον χώρο όπου βρισκόντουσαν μέχρι πρότινος οι αποβάθρες, προσδίδοντας στην γαλλική αρχιτεκτονική σκηνή των ρηξικέλευθων μοντερνιστών μια δόση ιταλικών αναφορών

⁶⁸ <https://www.musee-orsay.fr/fr/articles/histoire-du-musee-60>

⁶⁹ David L. Ames, Richard D. Wagner, Design & Historic Preservation: The Challenge of Compatibility, σελ. 150

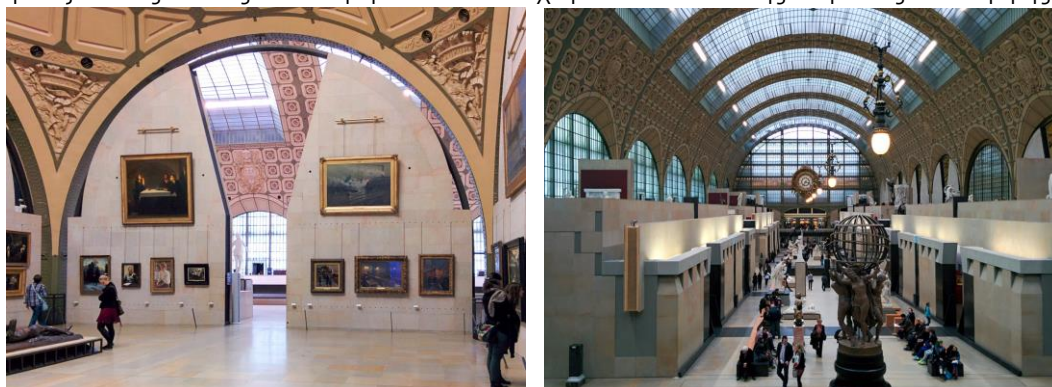
⁷⁰ Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 27

στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, της αποκατάστασης και της προστασίας των μνημείων.⁷¹

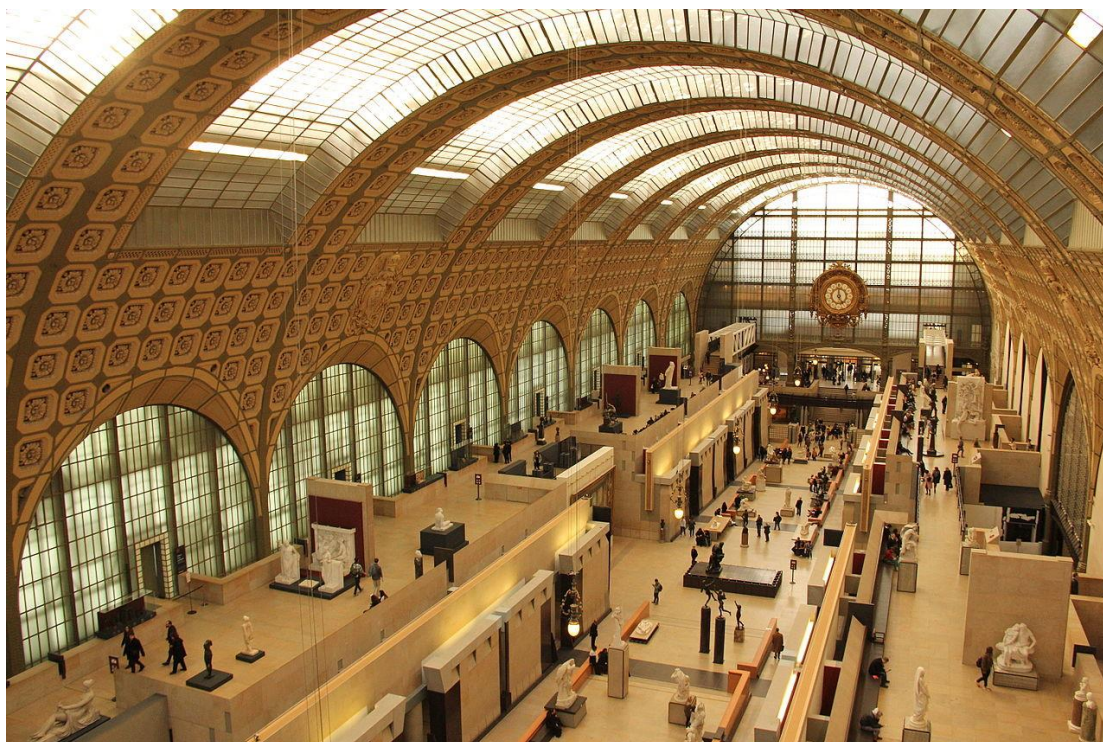
65. Τομή, σχέδιο της Gae Aulenti

Το αποτέλεσμα φάνηκε να δικαιώνεται από το κοινό που αγκάλιασε τον νέο αυτό θύλακα πολιτισμού στην καρδιά της Γαλλικής πρωτεύουσας, αναδεικνύοντας και την δυναμικότητα του Παρισιού ως μιας ζωντανής πόλης-μουσείου, όπου ακόμη και οι σιδηροδρομικοί σταθμοί είναι αξιοσημείωτα μνημεία της βιομηχανικής επανάστασης και του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού. Ωστόσο η αρχιτεκτονική κοινότητα το υποδέχτηκε με καχυποψία, με ορισμένους να το προκρίνουν ως ένα κτήριο υπόδειγμα ενός μεταμοντέρνου μουσείου που ενσωματώνει την προτεραιότητα του λειτουργία στην νέα του χρήση ως εκθεσιακού χώρου, ενώ κριτική δέχθηκε για την έλλειψη φυσικότητας των προσθηκών στο παλαιό κτήριο, καταδικάζοντας την επέμβαση ως μια αποτυχημένη απόπειρα ένταξης, που συνέβαλλε ελάχιστα στην τεχνική της κατασκευής νέων μουσείων.⁷² Τέλος κατηγορήθηκε ευρέως για την υποβίβαση των έργων τέχνης που φιλοξενεί ως απλώς διακοσμητικά σε έναν χώρο εντυπωσιακής κλίμακας και λάμψης.

⁷¹ <https://www.archiobjects.org/musee-dorsay-in-paris-gae-aulenti/>

⁷² Andrew Ayers, *The Architecture of Paris: An Architectural Guide*, page 134

66,67,68. Musée d'Orsay, το δεύτερο πιο επισκέψιμο μουσείο στη Γαλλία

Κεφάλαιο 4

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΑΦΘΟΝΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Το μεγαλοϊδεατικό αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό όραμα του François Mitterrand 1981-1995

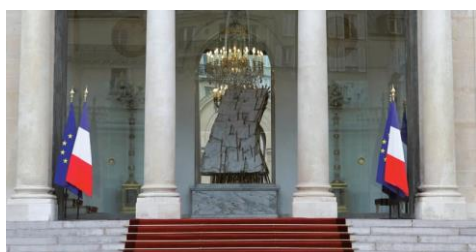
Όπως ήταν φυσικό, τα κοινωνικά ρεύματα αυτά θα εκφράζονταν πολιτικά, πράγμα που έγινε στις προεδρικές εκλογές του 1981, ένα σημείο καμπής στην σύγχρονη ιστορία της Γαλλίας. Οι ψηφοφόροι μετά από δεκαετίες υπερψήφισης δεξιών και κεντρώων κομμάτων και πολιτικών τάσεων, εξέφρασαν τη διάθεση τους για αλλαγή και δικαιοσύνη ανεβάζοντας στην εξουσία τους σοσιαλιστές. Πράγματι, όλα ήταν πια έτοιμα για την πλέον καθοριστική και μακροβιότερη προεδρία του François Mitterrand, η οποία σε 14 χρόνια θα μεταμόρφωνε ριζικά τη Γαλλία.⁷³

Η προεδρία του Mitterrand ήταν εξαρχής επαναστατική,⁷⁴ με την συμμετοχή για πρώτη φορά από το 1944 κομμουνιστών υπουργών στην κυβέρνηση, με την κατάργηση της

⁷³ Stanley Hoffmann, Georges Ross et Sylvia Malzacher, *L'Expérience Mitterrand : continuité et changement dans la France contemporaine*, Paris, Presses universitaires de France, 1988, σελ. 445

⁷⁴ Serge Berstein, Pierre Milza, Jean-Louis Bianco, *Les années Mitterrand : les années du changement, 1981-1984*, Paris, Éditions Perrin, 2001, σελ. 973

θανατικής ποινής, γενναίες αυξήσεις στους μισθούς, τις κοινωνικές παροχές και τις συντάξεις, ένα εκτεταμένο πρόγραμμα εθνικοποιήσεων επιχειρηματικών ομίλων, την επιβολή φόρου στον υπερβάλλοντα πλούτο, καταπολέμηση των συνεπειών της αποβιομηχάνισης στις περιοχές των ανθρακωρυχείων της βορειοανατολικής Γαλλίας, μια μεγάλη προσπάθεια για την επίτευξη της αποκέντρωσης και την ενδυνάμωση της τοπικής αυτοδιοίκησης, το άνοιγμα της χώρας προς το εξωτερικό ακολουθώντας μια πιο ευρωπαϊκή γραμμή, την φιλελευθεροποίηση του συστήματος υποδοχής και αφομοίωσης μεταναστών, καθώς και μια ύφεση στις σχέσεις με το ανατολικό μπλοκ και τέλος, μεγάλα έργα υποδομών, όπως η επέκταση του δικτύου του TGV και η σήραγγα της Μάγχης. Όλα τα κοινωνικά προγράμματα της σοσιαλιστικής κυβέρνησης, οδήγησαν προς μια κοινωνία με πιο ανθρώπινο πρόσωπο, μετριάζοντας για πρώτη φορά από τον πόλεμο τις κοινωνικοοικονομικές ανισότητες που η ανισόρροπη και ξέφρενη οικονομική ανάπτυξη των προηγούμενων ετών είχε ενισχύσει, ικανοποιώντας εν πολλοίς το ώριμο αίτημα της γαλλικής κοινωνίας της εποχής για δικαιοσύνη.⁷⁵

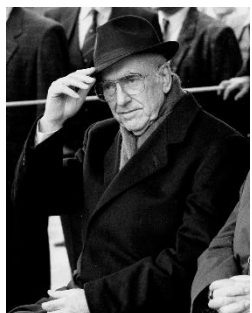
69,70,71. Το πολιτιστικό φαινόμενο Mitterrand άφησε ανεξίτηλα τα ίχνη του, από τον τύπο και την τηλεόραση, ως την διακόσμηση του προεδρικού μεγάρου

Ίσως το διαρκέστερο κληροδότημα του François Mitterrand, θα είναι τα *grands projets* γνωστά επισήμως ως *Grandes opérations d'architecture et d'urbanisme*, τα οποία σημάδεψαν την προεδρία του ως την πιο παραγωγική πολιτιστικά και αρχιτεκτονικά, αλλάζοντας το πρόσωπο της Γαλλικής πρωτεύουσας διαπαντός. Σε αυτό τον κατάλογο εκπληκτικών αρχιτεκτονικών αριστουργημάτων περιλαμβάνονται έργα αφιερωμένα στην επέτειο των 200 ετών της Γαλλικής επανάστασης, έργα αφιερωμένα στην προώθηση των καλών τεχνών και του πολιτισμού, έργα που πρέσβευαν την γαλλική κουλτούρα διεθνώς και υπηρέτησαν την ανάπτυξη διεθνών πολιτισμικών δεσμών. Ο κατάλογος είναι μακρύς και διόλου ευκαταφρόνητος, με έργα παγκόσμιας πολιτισμικής αξίας, όπως η πυραμίδα του Λούβρου, η νέα Αψίδα του θριάμβου της Défense, το νέο υπουργείο οικονομικών στην βόρεια όχθη του Bercy, το ινστιτούτο του Αραβικού κόσμου του Jean Nouvel, η νέα όπερα της Βαστίλης, και φυσικά η μεγάλη αστική ανάπτυξη στα υποβαθμισμένα βορειοδυτικά προάστια του Παρισιού με την δημιουργία του πάρκου της Villetta, και των χρήσεων που το ανέδειξαν ως ένα νέο κέντρο για την πολιτιστική ζωή της Γαλλικής πρωτεύουσας, δηλαδή την πόλη των επιστημών με τον θόλο Géode, την πόλη της

⁷⁵ <https://www.oecd.org/en/data/indicators/income-inequality.html>

μουσικής και φυσικά τα folies του γαλλοελβετού αρχιτέκτονα Bernard Tschumi.

Ωστόσο, η γιγάντωση του δημοσίου χρέους και η εκτόξευση του ήδη υψηλού πληθωρισμού προς διψήφια ποσοστά, ανάγκασαν το σοσιαλιστικό κόμμα σε αναδίπλωση, με την εφαρμογή ενός επιτυχημένου προγράμματος σταθεροποίησης και λιτότητας δημοσιονομικής από τον νέο υπουργό οικονομικών, και μετέπειτα πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Jaques Delors. Με την επανεκλογή του François Mitterrand το 1988, η Γαλλία όδευε πλέον με γοργούς ρυθμούς προς την κορύφωση του μεγαλύτερου οικοδομικού προγράμματος στην ιστορία της, με αφορμή τον εορτασμό της διακοσιετηρίδας της μεγάλης Γαλλικής Επανάστασης το 1989.⁷⁶

72,73.
François Mitterrand
και Ανδρέας
Παπανδρέου, δύο
παράλληλοι
πολιτιστικοί βίοι

Η χρονιά εκείνη έμελλε να σημαδευτεί διαπαντός από εξελίξεις κοσμογονικές που ξεπέρασαν κατά πολύ ως είδηση την επέτειο των 200 ετών της επανάστασης, με την πτώση του τείχους του Βερολίνου και την κατάρρευση του Ανατολικού μπλοκ να προεξοφλούν μια νέα εποχή με την λήξη του ψυχρού πολέμου. Αξίζει να σημειωθεί το ιστορικό παράδοξο, πως η ιστορία των διαφόρων χωρών της Ευρώπης αποτυπώθηκε παράλληλα με τον ίδιο τρόπο σε κοινούς χρόνους, με την πετρελαϊκή κρίση να προκαλεί την κατάρρευση των δικτατοριών της Νότιας Ευρώπης (στην Ελλάδα, την Πορτογαλία και την Ισπανία σχεδόν ταυτόχρονα το 1974), την Γαλλία και την Ελλάδα να εισέρχονται ταυτόχρονα με ορμή το 1981 σε μια νέα εποχή σοσιαλιστικών μετασχηματισμών των κοινωνιών τους, στη Γαλλία με τον Mitterrand, στην Ελλάδα με τον Ανδρέα Παπανδρέου, με τους 2 ηγέτες να αναγκάζονται εκ των πραγμάτων σε αναδίπλωση για λόγους δημοσιονομικής σταθερότητας στα μέσα της δεκαετίας⁷⁷ (στην Ελλάδα ο Κώστας Σημίτης αναλαμβάνει το υπουργείο οικονομικών το 1985 εφαρμόζοντας, κατ' εικόνα και ομοίωση του Jaques Delors ένα πρόγραμμα λιτότητας), και το 1989 να περνάει στην ιστορία ως μια χρονιά ριζικών αναπροσαρμογών, διοχετεύοντας εξελίξεις στο γεωπολιτικό φάσμα ολόκληρης της Ευρώπης.⁷⁸

Με το 1989 να κλείνει μια δεκαετία κοινωνικών αλλαγών εξαιρετικής σημασίας μέχρι και σήμερα, ο Mitterrand, πάσχον από χρόνιο καρκίνο ήδη εδώ και καιρό, δρομολογεί πλέον τα έργα εκείνα που θα σφραγίσουν την υστεροφημία της παρουσίας του στο τιμόνι της χώρας για σχεδόν 1,5 δεκαετίες, με την ολοκλήρωση της νέας Εθνικής Βιβλιοθήκης το 1996 στο Bercy, απέναντι από το υπουργείο οικονομικών, ένα κοινό όραμα του

⁷⁶ Thomas Ferenczi, *Chronique du septennat : 1981-1988*, Lyon, La Manufacture, 1988, σελ. 129

⁷⁷ Daniel Singer, *Is socialism doomed ? : The Meaning of Mitterrand*, New York, Oxford University Press, 1988, σελ. 288

⁷⁸ Mathias Bernard, *Les années Mitterrand : du changement socialiste au tournant libéral*, Paris, 2015, σελ. 245

υπουργού πολιτισμού Jack Lang που φέρει σήμερα το όνομα του ανθρώπου που το πραγμάτωσε.⁷⁹

74. Ο Γάλλος υπουργός πολιτισμού Jack Lang, με την Ελληνίδα υπουργό πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη και τον Έλληνα πρωθυπουργό Ανδρέα Παπανδρέου

Συνεχίζοντας την παραδοξότητα του ιστορικού πλαισίου, ο François Mitterrand και ο Ανδρέας Παπανδρέου αποχωρούν ταυτοχρόνως το 1995 από την εξουσία και πεθαίνουν αμέσως μετά. Τελευταίο έργο του François Mitterrand ήταν ένα έργο που συνδέθηκε όσο λίγα με τις γεωπολιτικές πτυχές της αρχιτεκτονικής, ειδικά όταν εκείνη γίνεται εργαλείο άσκησης πολιτικής, όπως στην περίπτωση της προσπάθειας ανάσχεσης του κινήματος ανεξαρτητοποίησης της Νέας Καληδονίας στον Ειρηνικό ωκεανό. Εκεί τμήμα των συμφωνιών του μεγάρου Matignon 1988, αποτέλεσε η υπόσχεση του Mitterrand, ως φόρο τιμής στον τοπικό πολιτισμό των αυτοχθόνων των νησιών αυτών, να αναπτυχθεί ένα πολιτιστικό κέντρο, το οποίο θα αναδείκνυε τις παραδοσιακές τέχνες και την κατασκευαστική παράδοση της περιοχής, σε σχέδια του Renzo Piano.

François Mitterrand 1981-1995

Le socialist

Ως μια πρώτη ένδειξη μιας Γαλλίας που άλλαζε ραγδαία, ο François Mitterrand έβλεπε ήδη από την δεκαετία του 70' και το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης μετά το εμπάργκο πετρελαίου του OPEC, την επιρροή του στο εκλογικό σώμα να αυξάνεται σταθερά. Ήταν πλέον σαφές πως το ώριμο πια αίτημα για την στροφή προς μια πιο κοινωνική οικονομία, εμπορούμενη από τα ιδανικά της Ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας (που μεσουρανούσε τις εποχές εκείνες), θα μετουσιωνόταν σε άσκηση πολιτικής με την ανέλιξη του Mitterrand στον προεδρικό θώκο. Με όπλο του το άνοιγμα της κοινωνίας και μαζί της οικονομίας, σάρωσε τη γαλλική πολιτική σκηνή που έως τότε κυριαρχούνταν από την

⁷⁹ <https://www.mitterrand.org/les-grands-projets-des-annees-mitterrand-aux-rendez-vous-de-lhistoire-de-blois.html>

δεξιά και το κέντρο, οικοδομώντας τον σύγχρονο δικομματισμό κεντροαριστεράς-κεντροδεξιάς, αφήνοντας πίσω του σειρά μεταρρυθμίσεων όπως η κατάργηση της θανατικής ποινής, η ενίσχυση των εργασιακών δικαιωμάτων και έναν έντονο παρεμβατισμό του κράτους στην οικονομία με εκτεταμένες εθνικοποιήσεις μεγάλων επιχειρήσεων.⁸⁰

75. Προεκλογική Αφίσα του Mitterrand, 1981

Η τεράστια επιρροή του Mitterrand στην σύγχρονη γαλλική κοινωνία είναι έκδηλη μέχρι και τις μέρες μας, και ζωντανεύει μέσα από την πλούσια αρχιτεκτονική κληρονομιά της 14χρονης προεδρίας του. Πρόκειται για έργα επαναστατικά, με επίδραση διαρκή στην σύγχρονη πολεοδομία, τις καλές τέχνες και φυσικά την αρχιτεκτονική. Αποτελούν την ζωντανή του υστεροφημία στον αστικό τοπίο του Παρισιού και μια μεγάλη συμβολή στην αναζωογόνηση ολόκληρων περιοχών της πόλης που είχαν βγει ζημιωμένες από μια περίοδο αποβιομηχάνισης την εποχή της πετρελαϊκής κρίσης, όπως για παράδειγμα οι υποβαθμισμένη περιοχή του σιδηροδρομικού κόμβου του Bercy όπου κατασκευάστηκε το νέο κτήριο του γαλλικού υπουργείου οικονομικών, και απέναντι του η νέα εθνική Βιβλιοθήκη που πήρε το όνομα του, ή όπως η περιοχή της Villette όπου βρισκόταν η παλιά λαχαναγορά του Παρισιού στα βορειοδυτικά όρια του δήμου του Παρισιού, όπου και δημιουργήθηκε ένα μεγάλο πολυθεματικό πάρκο με την κατασκευή ενός νέου μουσείου επιστημών και τεχνολογίας, μιας σειράς pavilions και ενός νέου ακαδημαϊκού κέντρου μουσικών σπουδών.⁸¹

⁸⁰ Franz-Olivier Giesbert, *François Mitterrand, une vie*, Paris, Éditions du Seuil, 1996, σελ. 762

⁸¹ <https://www.mitterrand.org/les-grands-projets-des-annees-mitterrand-aux-rendez-vous-de-lhistoire-de-blois.html>

76. Προεδρικές εκλογές του 1988, Παρίσι

77. Η κούκλα Kermittland στο *Le Bébête Show*

Σημείο καμπής στο πλούσιο αρχιτεκτονικό έργο της προεδρίας του αποτέλεσε ο εορτασμός της επετείου των 200 ετών της Γαλλικής επανάστασης το 1989, με αφορμή την οποία σχεδιάστηκαν και εκτελέστηκαν μεγάλες παρεμβάσεις στο Παρίσι, με σημαντικότερες μεταξύ αυτών την πυραμίδα του Λούβρου, την νέα αψίδα του Θριάμβου στην Défense και την νέα όπερα της Βασίλης. Ως απόδειξη των στενών σχέσεων αρχιτεκτονικής και ιδεολογίας, στέκει ως μνημείο της προαγωγής από το κράτος μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας ως το επιθυμητό μοντέλο ενίσχυσης των διαπολιτισμικών σχέσεων ανάμεσα στους διάφορους λαούς του κόσμου, το Ινστιτούτο Αραβικού Κόσμου, μια χειροπιαστή ένδειξη μετάνοιας της Γαλλίας που τείνει χείρα φιλίας στις πρώην αποικίες της. Πάλι τέλος, την άσκηση πολιτικής μετουσιώνει σε ύλη

78. François Mitterrand, Μελίνα Μερκούρη, Χρήστος Σαρτζετάκης, Ανδρέας Παπανδρέου στην Ακρόπολη, 1985

η επιστέγαση της συνθήκης ειρήνευσης της Νέας Καληδονίας (Matignon accords) με την κατασκευή του πολιτιστικού κέντρου Jean Marie Tjibaou, ως φόρος τιμής στην τοπική κουλτούρα των ιθαγενών της Πολυνησίας, το οποίο και θα ολοκληρωνόταν μετά τον θάνατο από καρκίνο του Mitterrand λίγους μήνες μετά την λήξη της 2^{ης} θητείας του το 1995 και της απόσυρσης του από την ενεργό πολιτική σκηνή.⁸²

⁸² DeRoo Rebecca J., *The museum establishment and contemporary art: the politics of artistic display in France after 1968*, Cambridge University Press, 2006, σελ. 200.

Το πλωτό υπουργείο και άλλες ιστορίες για αγρίους...

Η υπερήφανη περίοδος του François Mitterrand για την Αρχιτεκτονική.

Palais Royal, Daniel Buren, Patrick Bouchain 1986

Η πρώτη μιας σειράς μεγάλων παρεμβάσεων της εξαιρετικά δημιουργικής αυτής περιόδου στο αστικό τοπίο του Παρισιού, ήταν το 1986 η ανακαίνιση και η επανάχρηση του Palais Royal, με την ρηζικέλευθη προσθήκη στην κεντρική αυλή του γιγαντιαίου ιστορικού συγκροτήματος ένα γλυπτό με αστικό χαρακτήρα ως installation, το οποίο καταλαμβάνει 3000 τ.μ., με 260 οκταγωνικές κολώνες από λευκό μάρμαρο Καρράρα και μαύρο μάρμαρο από τα Πυρηναία όρη, τις οποίες ο Buren ονόμασε κυλίνδρους. Εντάσσονται δυναμικά στο χώρο, και είναι χωρισμένες σε 3 ομάδες με βάση το ύψος τους, που κυμαίνεται από τα 8,7 έως και τα 62 εκατοστά. Η χωροθέτηση τους έλαβε χώρα λαμβάνοντας υπόψη το ύψος τους, ώστε αυτό να κατεβαίνει σταδιακά προς το κέντρο της πλατείας, ενώ οι υψηλότερες κολώνες βρίσκονται στην περίμετρο του έργου τέχνης, αφήνοντας το κέντρο στην πραγματικότητα άδειο. Αξιοποιώντας το ιστορικό κτήριο, που κατασκευάστηκε την εποχή του καρδινάλιου Ρισελιέ το 1628 για να στεγάσει κυβερνητικές υπηρεσίες μέγαρα ευγενών και καταστήματα, ως μια πελώρια κορνίζα, οι δημιουργοί του έργου προσπάθησαν να πειραματιστούν με την θέληση και την ικανότητα να αναδείξουν την σύγχρονη τέχνη στα πλαίσια ενός κλασικιστικού αρχιτεκτονικού συγκροτήματος. Οι κολώνες είναι μια άμεση αναφορά στην ιστορικότητα της Cour d'honneur και την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική της ταυτότητα, όπως και τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν, τα οποία αποτελούν στην πραγματικότητα φόρο τιμής στην ευρωπαϊκή γλυπτική κληρονομιά, από τα έργα τέχνης του Michelangelo και την Αναγέννηση έως τον Rodin τον 19^ο αιώνα, καθώς επρόκειτο για τα πιο συχνά προτιμητέα τους μάρμαρα.⁸³

79. Palais Royal, 2011

⁸³<http://www.frac-centre.fr/buren/les-plateaux-projet-amenagement-la-cour-palais-royal-paris-64.html?authID=33&ensembleID=87>

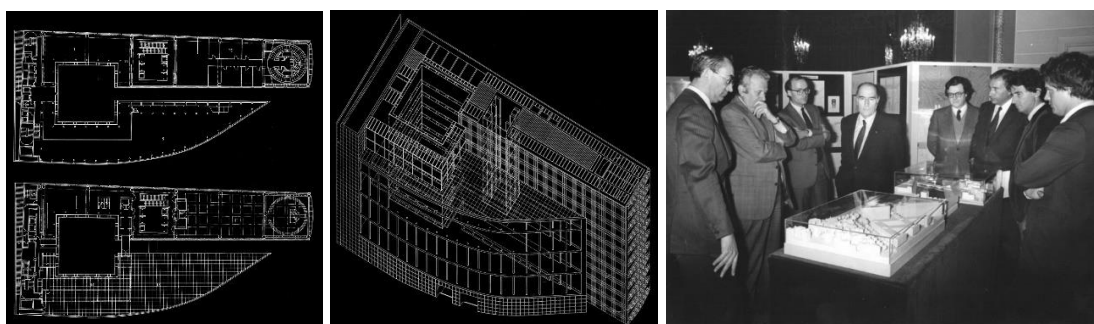
Φυσικά το έργο αυτό προκάλεσε έντονες αντιδράσεις, συχνά πολιτικά χρωματισμένες και κατευθυνόμενες, με το μένος να απευθύνεται κυρίως προς το πρόσωπο του σοσιαλιστή υπουργού πολιτισμού Jack Lang και του προέδρου για το ρόλο τους στην επιλογή ενός σύγχρονου έργου τέχνης για το Palais Royal, πατώντας στα χνάρια των αντιθέσεων ενάντια στον πύργο του Άιφελ το 1889.⁸⁴ Παρά ταύτα, η επιμονή του Jack Lang για ένα σύστημα laissez faire για την σύγχρονη τέχνη που θα τους επέτρεπε να δημιουργούν ελεύθερα έδωσε καρπούς, καθιερώνοντας μια κουλτούρα ελεύθερης καλλιτεχνικής δημιουργίας που επέτρεψε και στους αρχιτέκτονες να πραγματώσουν τα φιλόδοξα και επαναστατικά οράματα που ακολούθησαν τη δεκαετία του 80' και του 90'.⁸⁵

80,81. Palais Royal, 2007

Institute Monde Arabe, Jean Nouvel, 1987

Σειρά έχει έπειτα ένα έργο που ακόμη και σήμερα προκαλεί το ενδιαφέρον στους θεωρητικούς της αρχιτεκτονικής για την διαχρονική του επίδραση στις αρχιτεκτονικές νόρμες και για τα ιδιαίτερα μηχανολογικά του χαρακτηριστικά, καθώς τέλος και για το γεγονός πως ήταν ουσιαστικά το έργο εκείνο που καθιέρωσε τον Jean Nouvel ως μια μορφή της σύγχρονης αρχιτεκτονικής.

82,83,84. Institute Monde Arabe, σχέδια του Jean Nouvel, 1982 και η παρουσίαση της πρώτης μακέτας στον πρόεδρο Mitterrand

⁸⁴ David Cascaro, « Les colonnes » de Buren, une crise politico-artistique », *Vingtième Siècle. Revue d'histoire*, n° 59, 1998, σελ. 120-128

⁸⁵ Nathalie Heinich, « Buren à Paris, minimalisme et politique », dans *L'Art contemporain exposé aux rejets : Études de cas*, Nîmes, 1998, σελ.215

Για να πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά, οφείλουμε καταρχάς να αναγνωρίσουμε την κυριότητα της ιδέας για τη δημιουργία του ινστιτούτου του Αραβικού Κόσμου στον προκάτοχο του Francois Mitterrand, Vallery Giscard d'Estaing, και το οποίο αποτέλεσε προϊόν της προσπάθειας του για την σύσφιξη των σχέσεων της Γαλλίας με τις πρώην αποικίες της στην αραβική βόρεια Αφρική, από τις οποίες και εισήλθαν, ειδικά τη δεκαετία του 70', εκατομμύρια μετανάστες για να εργαστούν στη μητρόπολη. Ως όχημα λοιπόν της επικοινωνίας αυτής της νέας σχέσης, επιλέχθηκε η δημιουργία στο Παρίσι ενός πολιτιστικού κέντρου αφιερωμένου στον Αραβικό κόσμο και το Ισλάμ. Το έργο ως ιδέα υπήρχε λοιπόν από τον καιρό του προκατόχου του, ο οποίος και δεν πρόλαβε να το πραγματοποιήσει λόγω της ήττας του στις εκλογές του 1981, αλλά ήταν ο Mitterrand που το απογείωσε ως σύλληψη, με την αρωγή φυσικά όπως πάντα του Jack Lang, επιλέγοντας την χωροθέτηση του κοντά στο μεγάλο τέμενος του Παρισιού, μια περιοχή που ήδη για μισό αιώνα ήταν συναισθηματικά συνδεδεμένη με τους μουσουλμάνους της πόλης.⁸⁶ Επιπλέον, η χρήση του κτηρίου ως πολιτιστικού κέντρου και βιβλιοθήκης ταίριαζε στον ακαδημαϊκό χαρακτήρα της περιοχής αυτής, που γειτνιάζει με τα μεγάλα πανεπιστημιακά κέντρα της πόλης.⁸⁷

85,86. Ο Mitterrand επιθεωρεί το εργοτάξιο, 1986, και ο Jack Lang συμμετέχει σε διαμαρτυρία το 2015

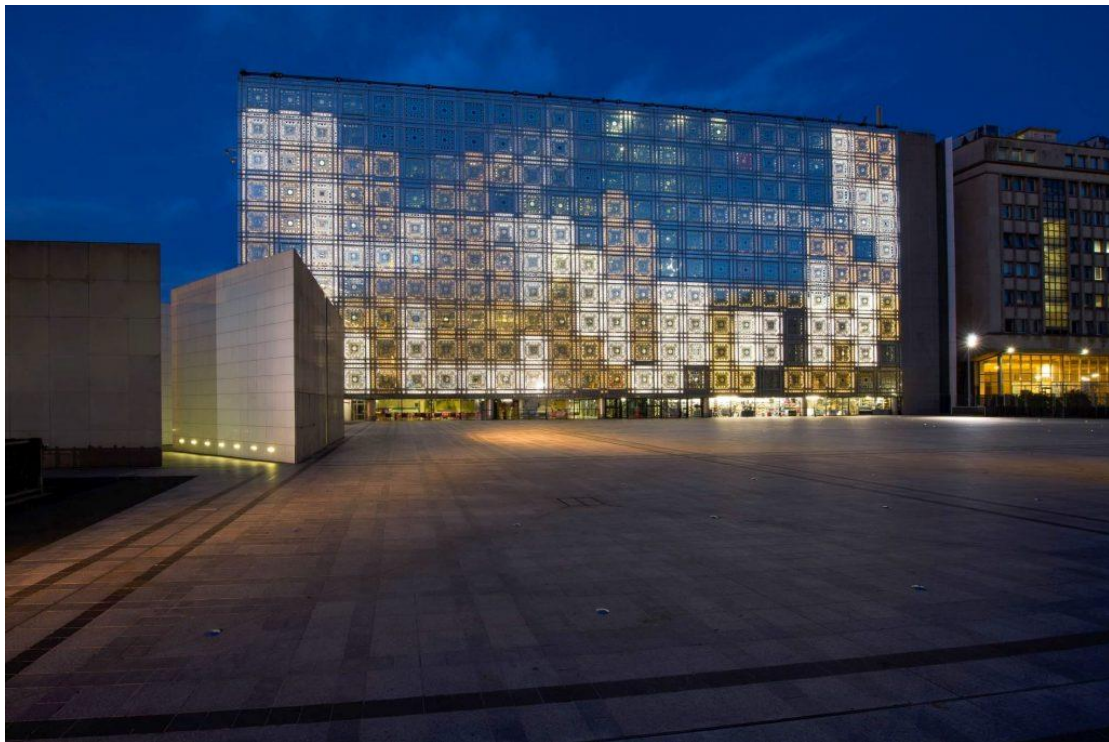
⁸⁶ Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 188

⁸⁷ http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/france_829/label-france_5343/les-numeros-label-france_5570/lf37-les-femmes_12089/culture_12101/musees_12107/ima-vitrine-parisienne-du-monde-arabe_24375.html

Ο αρχιτέκτονας, πέρα από τις προφανείς επιρροές από την αραβική κληρονομιά, όπως αυτή αποτυπώθηκε στα 240 κινητά στοιχεία που αποτελούν την νότια όψη του κτηρίου,⁸⁸ έδωσε μεγάλη σημασία στο ρόλο που έπρεπε να επιτελέσει παντρεύοντας την ανατολή με τη δύση, γεγονός που εκφράστηκε από την αποτύπωση μιας σύγχρονης έκφρασης των πολιτισμών της ανατολής στο νότο και ενός καθρέφτη του εξ ορισμού δυτικού τοπίου της πόλης του Παρισιού στις όχθες του Ile Saint-Loui στο βορρά.⁸⁹ Έτσι το κτήριο αποτελεί το αποτέλεσμα του συνδυασμού των 2 όψεων που αφήνουν άπλετο το φως να αναδεικνύει τα αραβουργήματα και το παιχνίδισμα των σκιών στο εσωτερικό, θυμίζοντας ένα έργο σύγχρονης τέχνης.⁹⁰ Στην πραγματικότητα, ο φωτισμός αποτέλεσε την σχεδιαστική βάση στην οποία στηρίχτηκε ολόκληρη η διαχείριση των εκθεσιακών χώρων, των προθηκών όπου εκτίθενται οι συλλογές των περιοδικών εκθέσεων, κειμήλια που αναδεικνύουν το κοινό ιστορικό παρελθόν των 2 πολιτισμών, και προδιαγράφουν ένα κοινό μέλλον στο γαλλικό έδαφος, όπως το οραματιζόταν ο François Mitterrand.

87. Το αναγνωστήριο, κατάφωτο

88. Νυχτερινή όψη, 2012

⁸⁸ <https://www.imarabe.org/fr/batiment-et-son-histoire>

⁸⁹ Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 189

⁹⁰ <https://www.jeannouvel.com/projets/institut-du-monde-arabe-ima/>

Parc de la Villette, Bernard Tschumi, 1987

Cité de la Musique, Christian de Portzamparc, 1995

Η περιοχή της Villette, στις φτωχότερες βορειοανατολικές περιοχές του κεντρικού Παρισιού, αποτελούσε μια εκτεταμένη βιομηχανική εγκατάσταση, όπου είχαν μετεγκατασταθεί τα σφαγεία του Παρισιού (abattoirs) και τμήμα της κατεδαφισμένης λαχαναγοράς του Παρισιού που βρισκόταν στη θέση του σημερινού εμπορικού κέντρου Les Halles. Ήδη η κυβέρνηση Messmer της προεδρίας Pompidou είχε προβλέψει την ανάπλαση της περιοχής με την κατάργηση των βιομηχανικών χρήσεων στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Η ακόλουθη κυβέρνηση του Valéry Giscard d'Estaing συνέχισε τις διεργασίες για την μετατροπή της έκτασης σε πάρκο, και το 1979 ανακοίνωσε την πρόθεση της για την ίδρυση και κατασκευή μουσείου επιστημών και τεχνολογίας εντός του συγκροτήματος. Ωστόσο οι πολιτικές εξελίξεις πρόλαβαν τα όποια σχέδια του προέδρου, και έτσι η νέα, σοσιαλιστική κυβέρνηση ανέλαβε να φέρει εις πέρας το όλο σχέδιο.

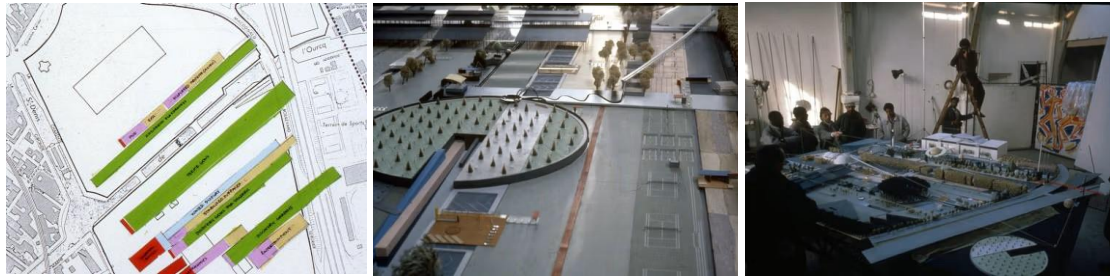

89. Les Halles de Paris, 1863

Η νέα κυβέρνηση του François Mitterrand και ο υπουργός πολιτισμού Jack Lang υποστήριξαν την αλλαγή των σχεδίων, προς μια πιο φιλόδοξη, ριζική αναδιάρθρωση του βορειοανατολικού Παρισιού με την δημιουργία ενός «πολιτιστικού λούνα παρκ», που μάλιστα απέκτησε το προσωνύμιο *Dysney-lang*⁹¹ από το επίθετο του υπουργού πολιτισμού, ο οποίος πρότεινε την δημιουργία, εκτός των προβλεπόμενων εγκαταστάσεων του μουσείου επιστημών και του μητροπολιτικού πάρκου, της Cité de la Musique, ενός γιγαντιαίου συγκροτήματος που θα συμπεριελάμβανε το εθνικό ωδείο της Γαλλίας, ένα μουσείο μουσικής, εστίες για τους φοιτητές, αμφιθέατρα και αίθουσες μουσικής. Επί της ουσίας, το όλο θέμα ήταν η ενσάρκωση των σοσιαλιστικών οραμάτων της κυβέρνησης μέσω μιας βαθμιαίας πολεοδομικής στροφής του Παρισιού προς τα ανατολικά, αναζωογονώντας τις εργατικές γειτονιές με κύριο άξονα τον πολιτισμό. Προς

⁹¹ Jean Philippe Hugron, *Guide d'Architecture Paris*, DOM Publishers, Berlin 2019, page 220

αυτό τον στόχο απαραίτητη ήταν η ταυτόχρονη ολοκλήρωση της νέας όπερας της Βαστίλης, που θα δημιουργούσε έτσι έναν πολιτιστικό άξονα στο ανατολικό Παρίσι.⁹²

90,91,92. Η ατυχής πρόταση των OMA στον διαγωνισμό

Έτσι διοργανώθηκαν δυο οργανισμοί για την κατασκευή του πάρκου και της πόλης της μουσικής. Για το μεν πάρκο ο διαγωνισμός που ξεκίνησε το 1982 είχε μέλη της κριτικής επιτροπής μεταξύ διαφόρων πολιτικών, θεωρητικών της αρχιτεκτονικής και της τέχνης, αρχιτεκτόνων και αρχιτεκτόνων τοπίου, τους Renzo Piano και Vittorio Gregotti, και οι οποίοι εν μέσω διαμαρτυριών και ενστάσεων του Ολλανδού Rem Koolhaas⁹³ προχώρησαν στην ανάδειξη 9 κορυφαίων προτάσεων και στην διοργάνωση δεύτερης φάσης για τις 9 αυτές μεταξύ τους. Τελικά από την διαδικασία επιλέχθηκε η πρόταση του Bernard Tschumi, και η οποία θεωρείται η κορωνίδα μιας ολόκληρης σχολής σκέψης για την σύγχρονη αρχιτεκτονική και το τοπίο.

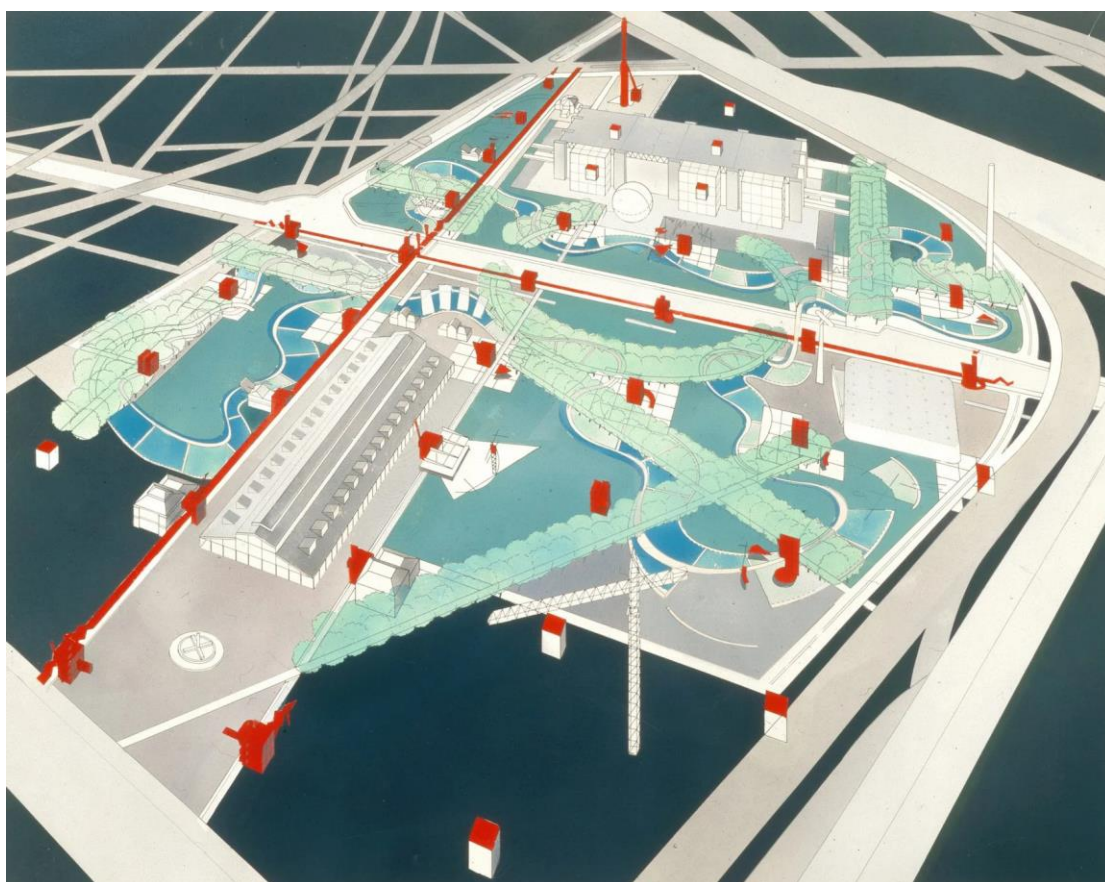

93. Η πρόταση του Bernard Tschumi

⁹² Danièle Voldman, Vingtième Siècle, Revue d'histoire, Année 1985
Le parc de la villette entre Thélème et Disneyland, σελ. 19-30

⁹³ <https://www.lejdd.fr/Societe/Architecture-Rem-Koolhaas-s-est-reconcilie-avec-la-France-582484-3134336>

Η χειρονομία του Tschumi να απορρίψει την ευκαιρία σχεδιασμού ενός νέου εμβληματικού κτηρίου, οδήγησε στην αναγωγή της διαδικασίας σχεδιασμού σε μια άσκηση διανόησης χωρίς άμεση μετάφραση σε ύλη των συνθετικών συμπερασμάτων.⁹⁴ Πρόκειται για την γέννηση μιας νέας έννοιας, της αποδόμησης στην αρχιτεκτονική, έννοια που ο ίδιος ο Tschumi είχε αναπτύξει σταδιακά μέσα από τις μελέτες του στη Νέα Υόρκη και το έργο του Manhattan transcripts.⁹⁵ Δεν αφορούσε πια την έννοια της κατασκευής ως είθισται, αλλά μάλλον μια ανάποδη διαδικασία διερεύνησης της ουσίας και όχι της ύλης αυτής καθαυτής. Τα μεταλλικά folies, έννοια ταυτόσημη με τα κιόσκια και τα περίπτερα των πάρκων του ρομαντισμού του 19^{ου} αιώνα, με το χαρακτηριστικό κόκκινο χρώμα, αποτελούν μια σύγχρονη αποτύπωση του έργου των Ρώσων κονστρουκτιβιστών των αρχών του αιώνα.

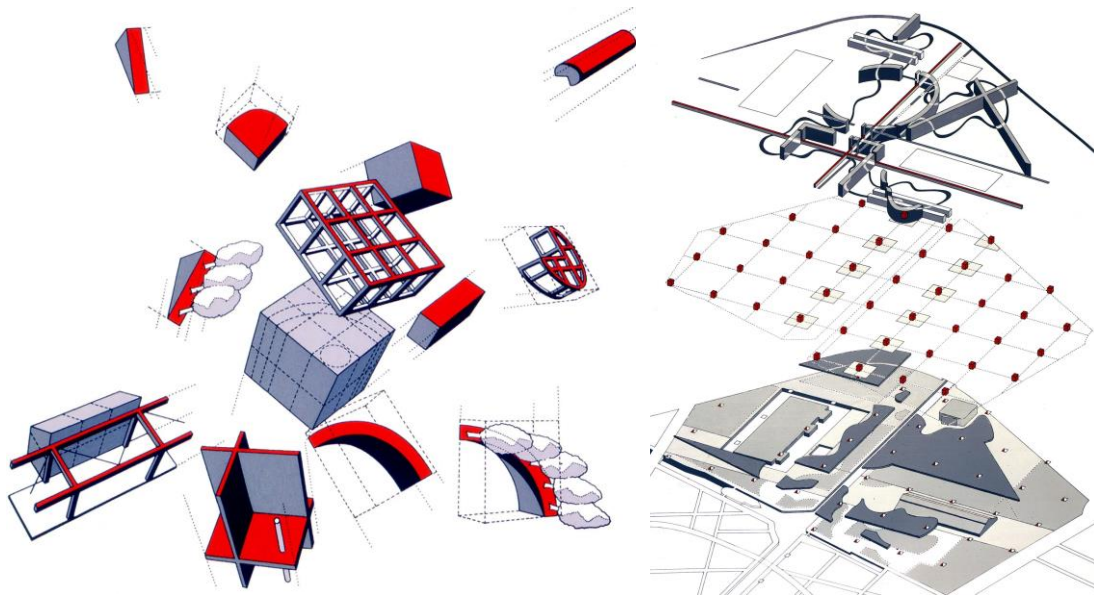
94. τα διάφορα περίπτερα σχηματίζουν έναν κάναβο στο πάρκο

Ο ίδιος ο Tschumi περιέγραψε την δουλειά του ως το απόγειο της αφηρημένης τέχνης, σε μια εποχή που το κλίμα επέτρεπε τέτοιους πειραματισμούς, εν αντιθέσει με τον νέο αιώνα του υπερρεαλισμού που ξεπρόβαλλε.⁹⁶ Έτσι το πάρκο της Villette αποτελεί ένα ζωντανό χώρο ελευθερίας, ένα ανοιχτό μνημείο των αισθήσεων.

⁹⁴ <https://www.tschumi.com/projects/3>

⁹⁵ <https://www.tschumi.com/projects/18/>

⁹⁶ Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 221

95,96. Η αναγέννηση αυτή του βορειοανατολικού Παρισιού αποτελεί το άθροισμα όλων αυτών των διαφορετικών περιπτέρων, που όλα έχουν ένα μοναδικό design

97,98,99. Ένας υπερυψωμένος πεζόδρομος διατρέχει το σύνολο του πάρκου

Ο δεύτερος διαγωνισμός για την δημιουργία του πολιτιστικού πολυχώρου, αφιερωμένου στη μουσική, ανέδειξε την συμμετοχή ενός νέου τότε αρχιτέκτονα, του Christian de Portzamparc, για την δημιουργία ενός μεγάλου κτηριακού συγκροτήματος που περιλαμβάνει διάφορες συγγενικές χρήσεις που κυρίως αφορούν τη μουσική. Το έργο του Γάλλου αρχιτέκτονα μάλιστα αναγνωρίστηκε πριν ακόμη την ολοκλήρωση του συγκεκριμένου κτηρίου το 1995, με την βράβευση του το 1994 με το βραβείο Pritzker, του πρώτου Γάλλου στην ιστορία, ως μια στέψη ανάλογη του σπουδαίου αυτού οικοδομήματος.⁹⁷

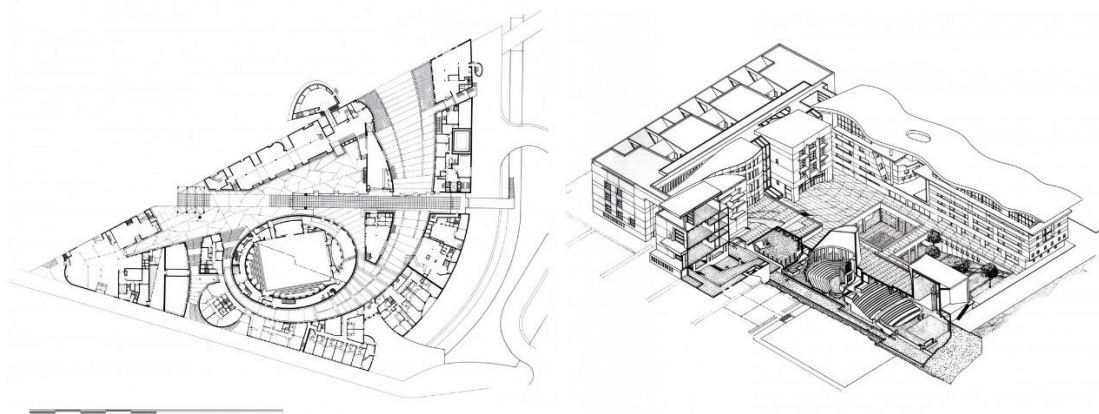
100,101,102. Cité de la Musique
Aile Est, 1995

⁹⁷ Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 213

103. Cité de la Musique Aile Ouest, 1995

104,105. Cité de la Musique, 1984

106,107. Cité de la Musique

Η σύνθεση αυτή έχει ως κύριο χαρακτηριστικό της την έννοια των διαφόρων χώρων ως σουιτών, με την μουσική τους έννοια να ξετυλίγεται κατά την κίνηση του επισκέπτη στην εσωτερική κυρτή στοά που συνδέει ως ένα είδος foyer τις διάφορες χρήσεις του συγκροτήματος, ως ο βασικός άξονας κίνησης στο κτήριο. Η στοά αυτή επίσης λειτουργεί ως ένα φυσικό φίλτρο που διαχωρίζει τους δημόσιους χώρους εκθέσεων, των αμφιθεάτρων και του μουσείου μουσικής⁹⁸ από αυτούς του ωδείου και των φοιτητικών εστιών, φιλτράροντας την βοή του κοινού και παρέχοντας ιδιωτικότητα στους μόνιμους ενοίκους του χώρου. Για τον ίδιο λόγο, η ογκοπλασία έχει διαμορφωθεί σε συνάρτηση με τις χρήσεις των χώρων, προβάλλοντας την αδήριτη ανάγκη της ηχομόνωσης, και έτσι συμπληρώνοντας το συγκρότημα

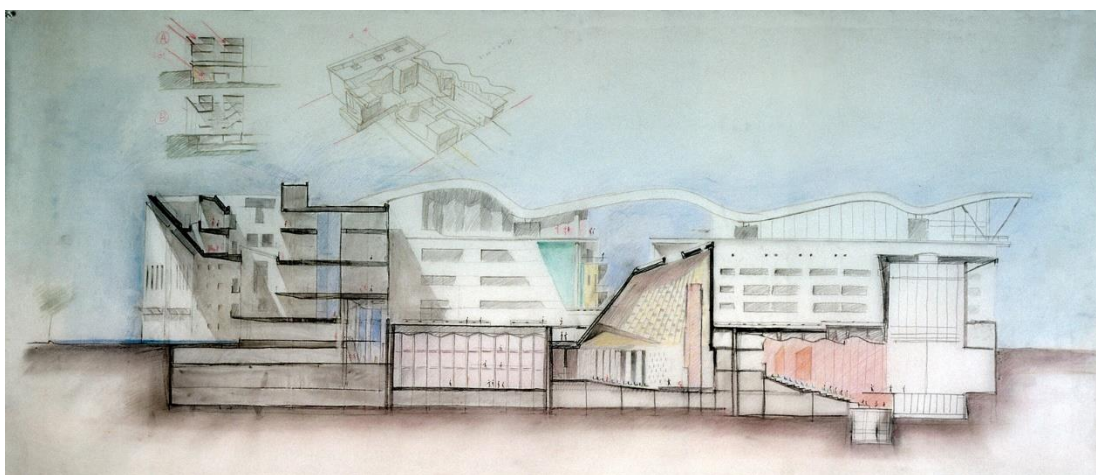
με διάφορα διακριτά αρχιτεκτονικά μέλη που αποτελούν κατά κάποιο τρόπο «μουσικούς φακέλους», όπου οι ήχοι παγιδεύονται ώστε να αποφευχθεί η επικάλυψη τους.⁹⁹ Το πραγματικά εντυπωσιακό αποτέλεσμα διαθέτει το χαρακτηριστικό της ύπαρξης πολλών ευρύχωρων κλιμακοστασίων, διαδρόμων και χώρων στάσης και κίνησης, που λειτουργούν ευεργετικά προς την κοινωνική διάσταση της φοίτησης στο ωδείο, και σφύζουν από ζωή καθόλη τη διάρκεια του έτους.

⁹⁸ <https://www.2pcdp.com/fr/projects/cite-de-la-musique-est/>

⁹⁹ <https://www.2pcdp.com/fr/projects/cite-de-la-musique-ouest/>

108. Cité de la Musique, Christian De Portzamparc

109. Cité de la Musique, Christian De Portzamparc

Ministère des Finances, Paul Chemetov, Bercy, 1988

Στις παρυφές του δήμου του Παρισιού, στην βιομηχανική ζώνη και τον τεράστιο σιδηροδρομικό κόμβο του Bercy, ο Mitterrand επέλεξε να επενδύσει μεγάλο τμήμα του προγράμματος του για την αστική αναγέννηση της γαλλικής πρωτεύουσας. Ένα εμπνευσμένο σχέδιο, που βασίστηκε στην βαθιά του πεποίθηση πως ο σοσιαλισμός πρέπει να μεταφραστεί στον αστικό χώρο με την μορφή γενναίων κρατικών παρεμβάσεων στις φτωχότερες και πιο υποβαθμισμένες περιοχές των πόλεων. Έτσι, στη γειτονιά αυτή στο ανατολικό, λαϊκό Παρίσι, και συγκεκριμένα στις αποβάθρες του Bercy όπου από την εποχή του Hausmann και του Ναπολέοντα του Γ' (του Ναπολέοντα του μικρού, όπως περιπαικτικά τον αποκαλούσε ο Βίκτωρ Ουγκό) διεξαγόταν το εμπόριο (νόμιμο και μη) αλκοολούχων ποτών και γινόταν η διαμονή του κρασιού στην πρωτεύουσα, προκρίθηκε η χωροθέτηση μερικών κτηρίων-θεσμών, και συγκεκριμένα μια νέα έδρα για την εθνική βιβλιοθήκη της Γαλλίας, μια νέα ενιαία έδρα για το σημαντικότερο γαλλικό υπουργείο οικονομικών και την εθνική κινηματοθήκη της Γαλλίας.

Το γαλλικό υπουργείο οικονομικών είχε μέχρι εκείνη την περίοδο διασκορπισμένες υπηρεσίες σε διάφορους χώρους στη γαλλική πρωτεύουσα, και οι κεντρικές του υπηρεσίες στεγαζόντουσαν στην πτέρυγα Richelieu στο ανάκτορο του Λούβρου. Μέρος του σχεδίου του Grand Louvre, του Mitterrand, ήταν η απελευθέρωση των χώρων της πτέρυγας αυτής, προς μια ενοποιημένη χρήση ολόκληρου πια του ανακτορικού συγκροτήματος ως μουσείου. Κατέστη συνεπώς απαραίτητη η μεταφορά του υπουργείου σε νέες ενιαίες εγκαταστάσεις, και ο πρόεδρος επέλεξε την νέα τοποθεσία στο πλαίσιο της αναγέννησης της βιομηχανικής ζώνης του Bercy.

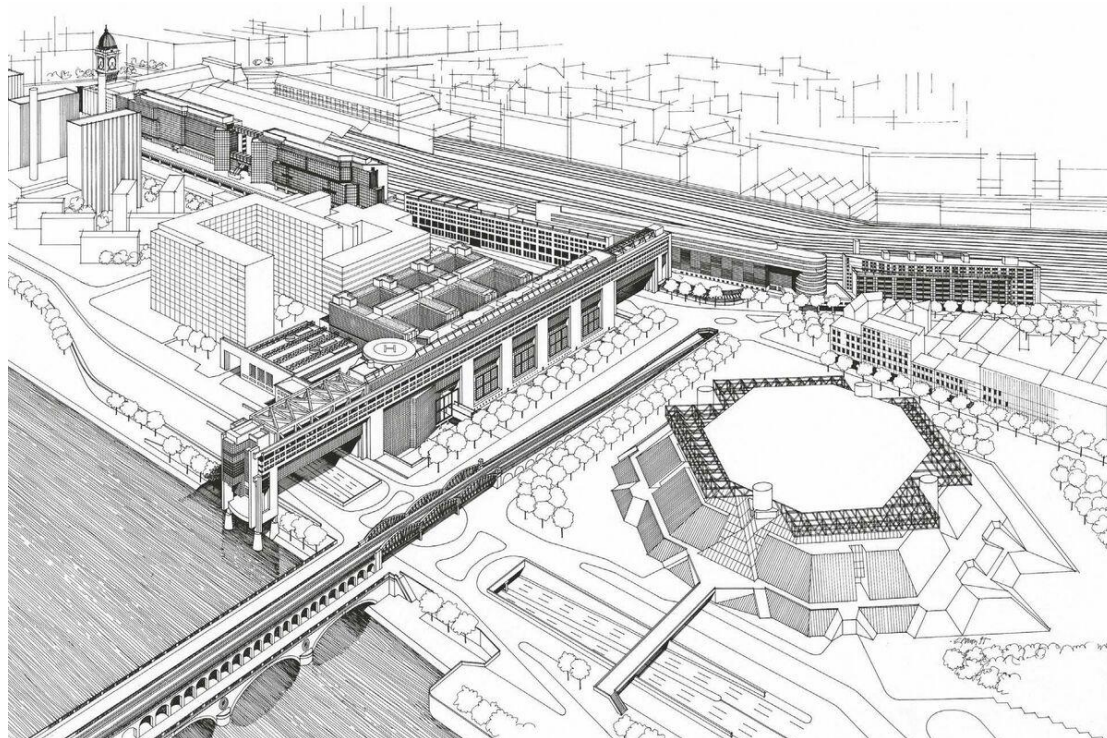
110. The Ministry of Finance, Paul Chemetov και Borja Huidobro

Το σχέδιο που επιλέχθηκε, μετά από διαγωνισμό σε εθνική κλίμακα των Paul Chemetov και Borja Huidobro,¹⁰⁰ ήταν ένα απόλυτα μεταμοντέρνο δημιούργημα, ένα κτήριο-σύμβολο της υπερδύναμης της γαλλικής οικονομίας, με την δύναμη, το θράσος της γαλλικής ευρηματικότητας και το πνεύμα της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας να ξεπροβάλλουν ευθαρσώς μέσα από τα νερά του Σηκουάνα, με την γιγαντιαία κλίμακα του κτηρίου και το γεγονός πως γειτνιάζει με τις θηριώδεις σιδηροδρομικές εγκαταστάσεις της περιοχής να ενισχύουν περαιτέρω το αίσθημα υποβολής του επισκέπτη. Η εικόνα αυτή ενισχύει τον σύνολο των κτηρίων που στεγάζουν τους θεσμούς και τις κυριότερες κρατικές υπηρεσίες κατά μήκος του Σηκουάνα, ως την αντιπροσωπία του κράτους ως έννοια μέσα στο αστικό τοπίο της πρωτεύουσας.¹⁰¹ Μια σχεδιαστική κίνηση βασισμένη σε μια νέα σύγχρονη εκδοχή του αισθήματος του υψηλού, δηλαδή επί της ουσίας στο δέος που σκοπεύει να προκαλέσει. Ενδιαφέρον τέλος είχε η ονοματοδοσία των διαφόρων κτηρίων του συγκροτήματος που όλα έλαβαν ονόματα διάσημων και ιστορικών

¹⁰⁰ https://www.lemonde.fr/en/obituaries/article/2024/06/17/french-architect-paul-chemetov-has-died_6675026_15.html

¹⁰¹ Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 195

μορφών της γαλλικής διάνοησης στον χώρο της οικονομίας.

111. ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie, Paul Chemetov

Φυσικά, όπως και όλα τα μεγάλα έργα του François Mitterrand, το έργο εξ αρχής προκάλεσε θύελλα αντιδράσεων στο γαλλικό πολιτικό και οικονομικό κατεστημένο, από την επιλογή των κομμουνιστικών πεποιθήσεων, και ανατολικοευρωπαϊκής καταγωγής αρχιτεκτόνων μέχρι την μορφολογία, το ρηξικέλευθο αρχιτεκτονικό ύφος, την κλίμακα και τη σχέση του κτηρίου με τον ποταμό Σηκουάνα, ως φυσικά και την χωροθέτηση του στην κακόφημη αποβάθρα του Bercy. Παρόλα αυτά η κατασκευή ξεκίνησε στην ώρα της το 1984 και ολοκληρώθηκε εγκαίρως το 1988, ώστε να διευκολύνει την ανακαίνιση στο Λούβρο που προοριζόταν να εγκαινιαστεί στα πλαίσια των εορτασμών της 200ρίδας της Γαλλικής Επανάστασης το 1989.

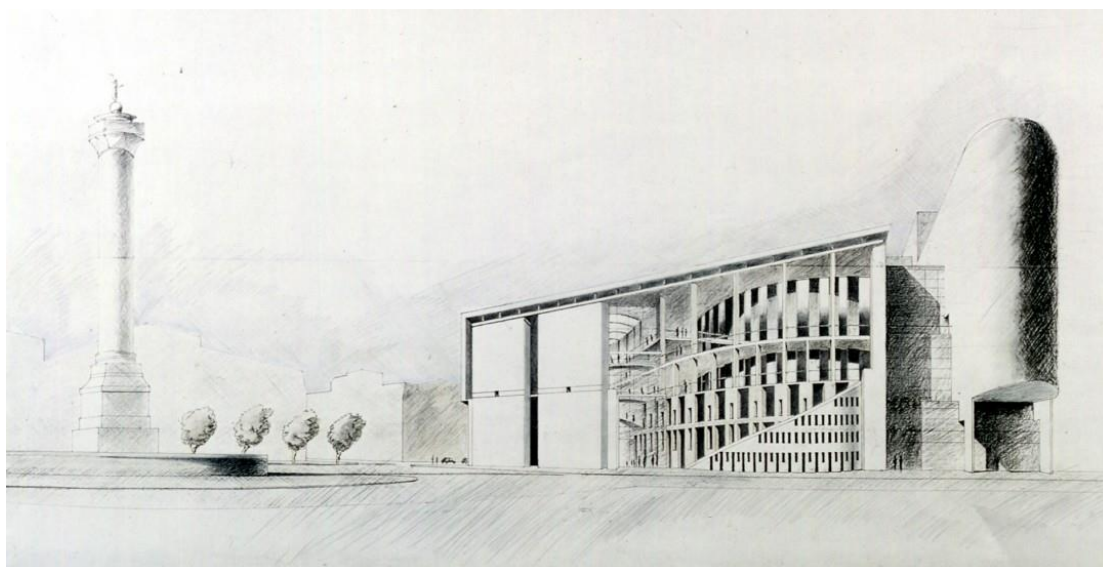
112, 113, 114. Immeuble du ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie

Όπερα της Βαστίλης, 1989, Carlos Ott

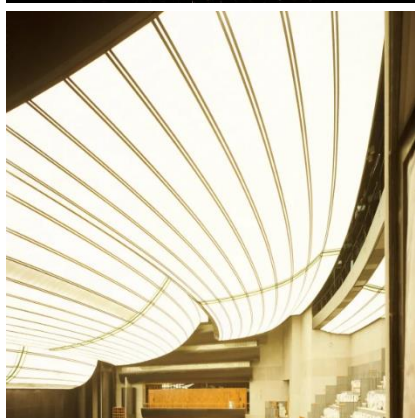
Το μόνο έργο για το οποίο ο πρόεδρος Mitterrand παραδέχθηκε ανοιχτά πως μετάνιωσε,¹⁰² σε συνέντευξη του στην τηλεόραση, η όπερα της Βαστίλης ήταν ένα βιαστικό έργο, που αποδόθηκε σε έναν νέο Ουρουγουανό αρχιτέκτονα, με έναν εξίσου βιαστικό διαγωνισμό εν όψει της ανελέητης προθεσμίας των 200 ετών της Γαλλικής Επανάστασης στις 14 Ιουλίου του 1989. Η σύλληψη για την ανέγερση ενός μνημείου

¹⁰² Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 195

στον Γαλλικό πολιτισμό στην πλατεία όπου ξεκίνησε η επανάσταση το 1789, ήταν μια φευγαλέα σκέψη πολλών στη σφαίρα του δημοσίου βίου, καθώς ο σιδηροδρομικός σταθμός στη θέση της σημερινής όπερας είχε εγκαταλειφθεί ήδη από το 1969 και έστεκε αχρησιμοποίητος για 15 ολόκληρα χρόνια. Στο πλαίσιο του φιλόδοξου οικοδομικού οράματος του προέδρου, και με την σκέψη στην επετηρίδα των 200 ετών από την επανάσταση, επιλέχθηκε η κατασκευή μιας νέας όπερας για την Γαλλική πρωτεύουσα, με την παλαιά όπερα Garnier να έχει κριθεί ανεπαρκείς τόσο από άποψη χωρητικότητας όσο και από άποψη της τεχνολογικής επάρκειας για την διοργάνωση σύγχρονων παραγωγών μουσικού και θεατρικού δράματος.

115. Notable mention, Christian de Portzamparc, 1983

116,117. Interior

Το 1983, προκηρύχθηκε διεθνής αρχιτεκτονικός διαγωνισμός, με περισσότερες από 1700 συμμετοχές, και μετά από μια σύντομη περίοδο διαβουλεύσεων, η επιτροπή ανέδειξε, απρόθυμα και μετά από έντονες διαφωνίες ως νικητή τον Carlos Ott, μετά από υπόδειξη του προέδρου Mitterrand.¹⁰³ Η έλλειψη ενθουσιασμού ήταν εμφανής εξ αρχής, και στοίχισε το έργο αυτό σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, ενώ όλα όσα αφορούσαν την νέα όπερα δεν προσφέρονταν για πανηγυρισμούς, από το ανεξέλεγκτο κόστος, που έφτασε το αστρονομικό για την εποχή ποσό των 3 δισεκατομμυρίων γαλλικών φράγκων, τις αντιδράσεις για το νέο τερατούργημα στην καρδιά του ιστορικού κέντρου της πόλης μέχρι την κλίμακα του νέου οικοδομήματος και τις πολλαπλές κατασκευαστικές αστοχίες όπως η κατάρρευση τμήματος της πρόσοψης το 1991 και της οροφής το 2007. Αξίζει, ωστόσο να σημειωθεί πως οι πρακτικές προϋποθέσεις, όπως οι τεχνολογικές

¹⁰³ <https://www.2pcdp.com/fr/projects/opera-bastille/>

εγκαταστάσεις η γιγαντιαία χωρητικότητα (2.700 θέσεις),¹⁰⁴ πληρούνταν στο ακέραιο, δίνοντας μια νέα πνοή στην καλλιτεχνική δημιουργία.¹⁰⁵ Άλλωστε η επιθυμία του προέδρου Mitterrand για μια όπερα λαϊκή εκπληρώθηκε στην ώρα της, με τα λαμπερά εγκαίνια που έλαβαν χώρα στις 13 Ιουλίου του 1989,¹⁰⁶ παρουσία 52 ξένων ηγετών, ανήμερα της επετείου της κατάληψης της Βαστίλης από τον εξεγερμένο λαό του Παρισιού.¹⁰⁷

118. Μακέτα, 1983

119. Opéra Bastille

Le grand Louvre, I.M.Pei 1989

Η πυραμίδα του Μιττεραμψή του 1^{ου} όπως και καθιερώθηκε στην αργκό των Παριζιάνων, αποτέλεσε την τολμηρότερη επέμβαση στον αστικό ιστό του κέντρου της πόλης, και αποτελεί ένα εξαιρετικά δημοφιλές αξιοθέατο-σύμβολο μιας σύγχρονης και φιλελεύθερης προσέγγισης στην διαχείριση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Ένδειξη μιας μεγαλομανούς προεδρικής επιδειξιομανίας ή απόγειο ενός μεγαλοπρεπούς και

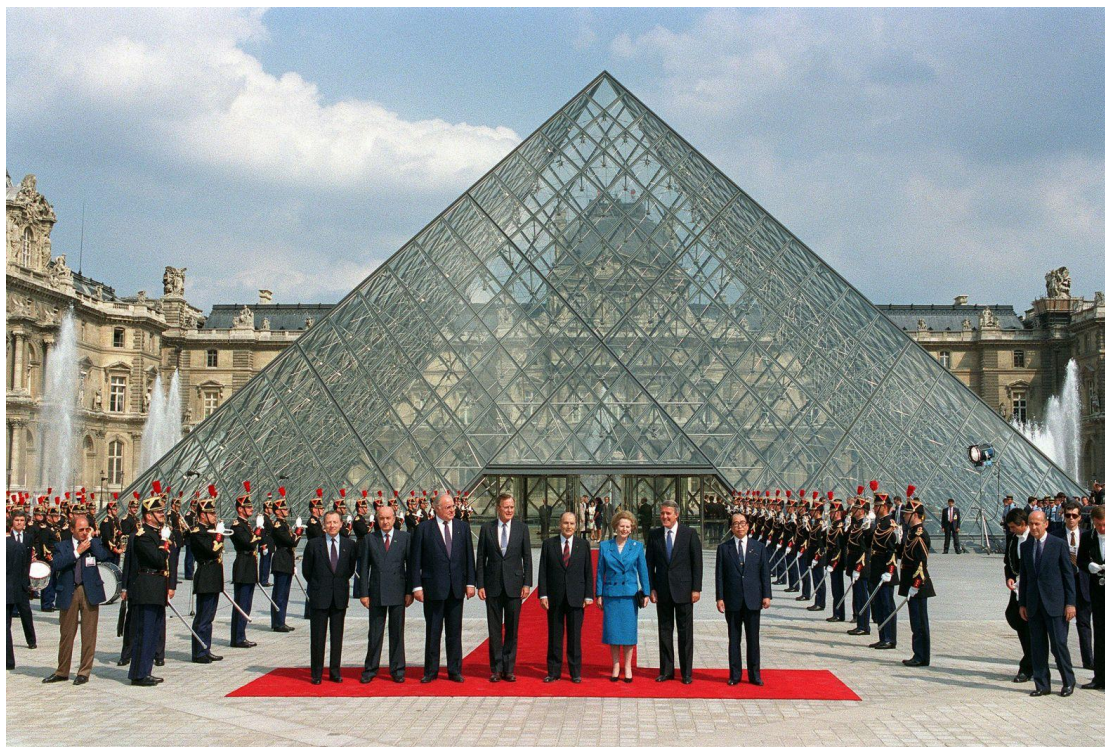
¹⁰⁴ <https://www.operadeparis.fr/visites/opera-bastille>

¹⁰⁵ <https://carlosott.com/?project=opera-bastille>

¹⁰⁶ <https://ici.radio-canada.ca/nouvelle/1217988/opera-bastille-paris-archives>

¹⁰⁷ <http://fresques.ina.fr/en-scenes/fiche-media/Scenes01055/inauguration-de-l-opera-bastille-le-13-juillet-1989.html>

υπέρμετρα φιλόδοξου αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού οράματος? Το «κενοτάφιο του σοσιαλιστή προέδρου»¹⁰⁸ πάντως έχαιρε εξ αρχής της στήριξης των βασικών παραγόντων του γαλλικού πολιτισμού με τον υθίνων νου πίσω από το μεγαλεπήβολο σχέδιο, υπουργό πολιτισμού Jack Lang να το στηρίζει σταθερά, από κοινού με τον πολιτικό του προϊστάμενο καθόλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980.¹⁰⁹

120. Εγκαίνια της πυραμίδας, σύνοδος των G7, 1989

Ο Jack Lang παρακάμπτοντας ευθαρσώς τις όποιες πιθανές αντιδράσεις, ξέθαψε ένα ανεκπλήρωτο όραμα του De Gaulle για την επέκταση του Λούβρου και το παρουσίασε στον πρόεδρο Mitterrand ως μια φιλόδοξη αλλαγή που ταίριαζε στο σοσιαλιστικό αφήγημα και την νωπή ακόμη λαϊκή εντολή του 1981. Για την επίτευξη του στόχου αυτού βασική προϋπόθεση ήταν η απομάκρυνση των διοικητικών υπηρεσιών από την πτέρυγα Richelieu, και κυρίως των εγκαταστάσεων του υπουργείου οικονομικών. Παράλληλα λοιπόν με τις εργασίες στο παλάτι του Λούβρου, άρχισε και το έργο του νέου υπουργείου στο Bercy, δίνοντας μια συνέχεια στα σχέδια του De Gaulle να μετακινήσει τις υπηρεσίες στην παλιά αγορά στις Halles (σχέδιο που είχε εγκαταλειφθεί λόγω των τοπικών αντιδράσεων).

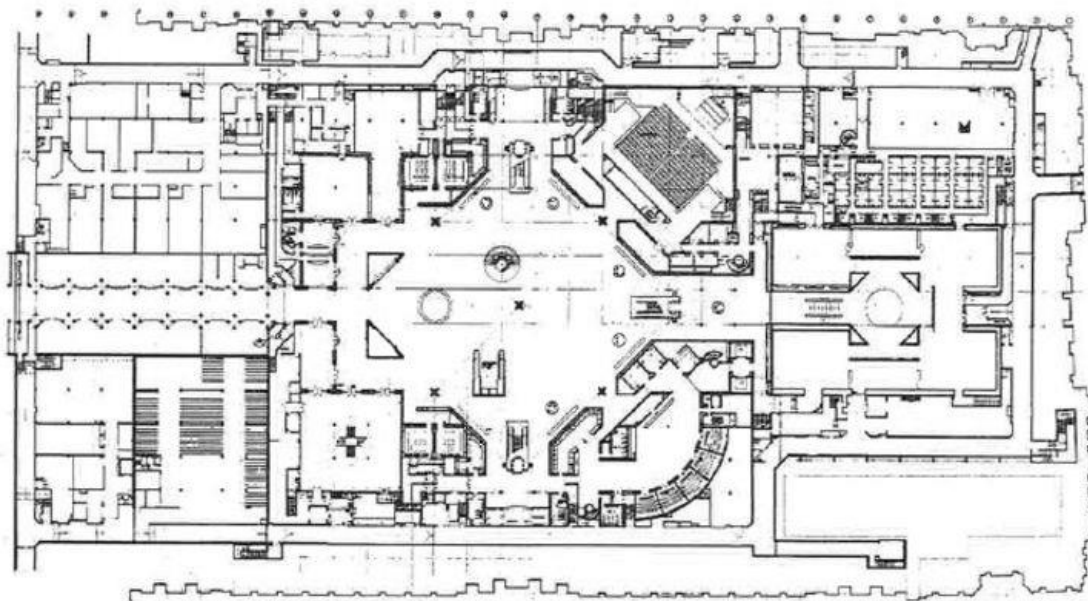

121,122,123. Ο Mitterrand στο εργοτάξιο και έπειτα στο ολοκληρωμένο Λούβρο

¹⁰⁸ Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 196

¹⁰⁹ L'invention du Grand Louvre

By I. M. Pei, Emile Biasini, Jean Lacouture, 2001, σελ. 69, 273-275

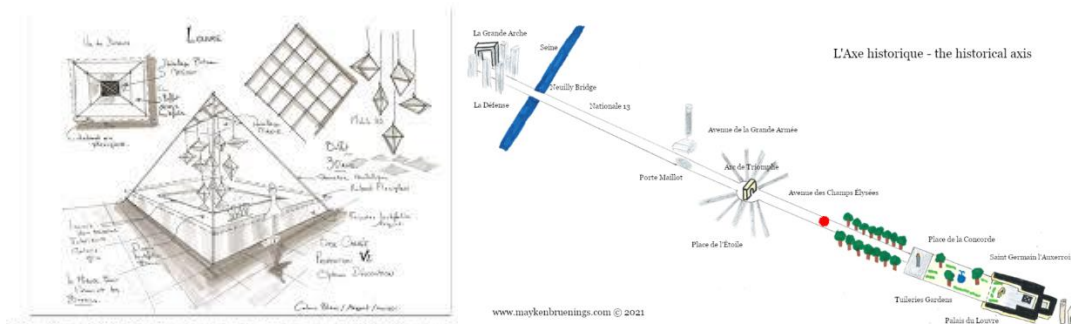
124. Κάτοψη, I.M. Pei

Από τα πρώτα χρόνια της προεδρίας του, ο Mitterrand έκανε γνωστές τις προθέσεις του για την αναγέννηση του ιστορικού μνημείου και την αναγκαία επέκτασή του, ενώ δίσταζε για καιρό να αναθέσει το έργο στον Μεξικανό αρχιτέκτονα Ramirez Vasquez, προτού καταλήξει στον Κινεζικής καταγωγής Αμερικανό I.M. Pei.¹¹⁰ Ο πρόεδρος ήρθε σε επαφή με τον αρχιτέκτονα αρχικά υπό συνθήκες μυστικότητας, για να του εμπιστευθεί το όραμα του που ονόμασε «Grand Louvre», το οποίο εστίαζε σε διάφορα πρακτικά θέματα και λειτουργικές αδυναμίες του μουσείου, του οποίου οι υποδομές δυσκολεύονταν να ανταποκριθούν στις ανάγκες των εκατομμυρίων επισκεπτών και των χιλιάδων έργων τέχνης. Το αποτέλεσμα ήταν να προκριθεί μια λύση συμμετρική ώστε να εντάσσεται εννοιολογικά και συνθετικά με το ιστορικό μνημείο, υπόγεια κατά κύριο λόγο ώστε να εξυπηρετήσει την διασύνδεση των διαφόρων απομακρυσμένων πτερυγών του μουσείου, να αποφύγει τις πιθανές αντιδράσεις για την αλλοίωση του ιστορικού περιβάλλοντος του κτηρίου και να λειτουργήσει ως ένα νοητό κέντρο βάρους, κάτι το οποίο έλειπε από την γραμμική διάταξη των μακρόστενων πτερυγών σε σχήμα μπάρας από τις οποίες ως τότε αποτελούνταν το κτηριακό συγκρότημα του ανακτόρου.

125. Ο Mitterrand φωτογραφίζεται μπροστά στο Grand Louvre

¹¹⁰ Christian Dardennes, *Le Grand Louvre, Dessins de chantier 1991-1993*, Paris, Société d'Éditions Régionales/Cidev, 1993, σελ. 96

126,127. Σχεδιάγραμμα της πυραμίδας και του ιστορικού άξονα του Παρισιού

Η ρηξικέλευθη απόφαση του I.M. Ρεί εστίαζε στην επιλογή για την νέα, υπόγεια κύρια είσοδο του μουσείου του απλού και ιστορικότατου γεωμετρικού σχήματος της πυραμίδας, ως μια λιτή και ανέκφραστη συνθετική λύση ώστε να μην ανταγωνίζεται την πλούσια καλλιτεχνική έκφραση των αναγεννησιακών ανακτόρων που την περιβάλλουν. Ο αρχιτέκτονας παρουσίασε στον πρόεδρο διάφορες εκδοχές του έργου του, που αφορούσαν κυρίως τυχόν διαφοροποιήσεις του σχήματος της βάσης της πυραμίδας, και τελικά κατέληξαν σε ένα απλό τετράγωνο με τις διαστάσεις και τις αναλογίες των πυραμίδων της Γκίζας.¹¹¹

128. Εσωτερικό της πυραμίδας, 2011

Παρά ταύτα οι αντιδράσεις σύντομα ξεπέρασαν κάθε προηγούμενο, δεδομένης και της χωροθέτησης του Λούβρου στην ιστορική καρδιά του Παρισιού και της τεράστιας εθνικής

111

https://www.youtube.com/watch?v=uSqVLYgVOP8&list=LL&index=13&ab_channel=InaCulture

και βαρύνουσας ιστορικής του σημασίας, με τις κατηγορίες περί αφύσικου και μανιώδους μοντερνισμού, που δεν δίσταζε να τοποθετήσει ένα κτήριο-συσσκευή στην «ιερή πρόσοψη» του ανακτόρου στους κήπους του Κεραμικού.¹¹² Διαθέτοντας στη φαρέτρα του ως κύριο επιχείρημα υπεράσπισης του έργου του την διαφάνεια που θα χαρακτήριζε την πυραμίδα του Λούβρου, ο I.M. Pei προχώρησε στη δημόσια έκθεση μιας πελώριας μακέτας, προσπαθώντας να πείσει τους Παριζιάνους για την αναίμακτη φύση της επέμβασης του στην Ναπολεόντεια αυλή του Λούβρου.¹¹³

129. Άποψη του Λούβρου, 2017

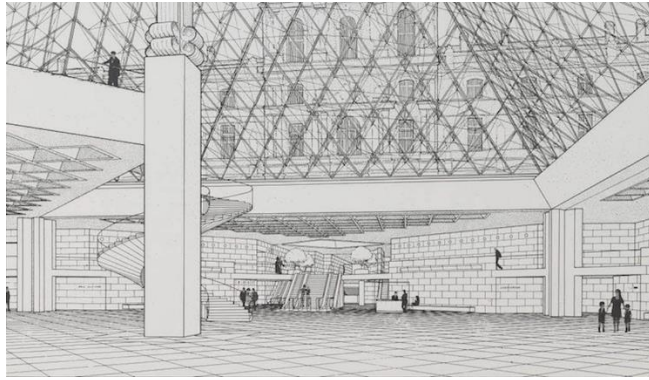
Το σχέδιο λειτούργησε, και το έργο ξεκίνησε στην ώρα του, με στόχο το όραμα του Mitterrand για το Grand Louvre να παραδοθεί στην συλλογική μας μνήμη το 1989, όπως και τόσα άλλα *grands projets* του στην επέτειο των 200 ετών της Γαλλικής επανάστασης.¹¹⁴ Σήμερα στέκει ως μια αναγνώριση της δύναμης και της τόλμης του οράματος ενός σπουδαίου πολιτικού, καθώς και της δημιουργικής επιμονής ενάντια στις σφοδρές αντιδράσεις του I.M. Pei και του πολιτικού προσωπικού της Γαλλίας του 1980, ενώ κανείς πια δεν αμφισβητεί την αξία της ένταξης της πυραμίδας σε αυτό το ιστορικό κτηριακό μωσαϊκό που αποτελεί το συγκρότημα του Λούβρου. Και φυσικά, συνεχίζοντας την παράδοση της επέκτασης του Λούβρου από τις εκάστοτε γαλλικές κυβερνήσεις, μια νέα είσοδος του μουσείου καθίσταται πλέον απαραίτητη καθώς οι εγκαταστάσεις αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στους 11 εκατομμύρια επισκέπτες ετησίως, δεδομένου πως η πυραμίδα χτίστηκε όταν αυτοί ανέρχονταν στα 2,7 εκατομμύρια, αριθμός ήδη εξωφρενικός το 1989.

¹¹²

https://www.youtube.com/watch?v=y6DleXWzSPw&list=LL&index=12&ab_channel=60Minutes

¹¹³ Jack Lang, *Les Batailles du Grand Louvre*, RMN, 2010, σελ. 264

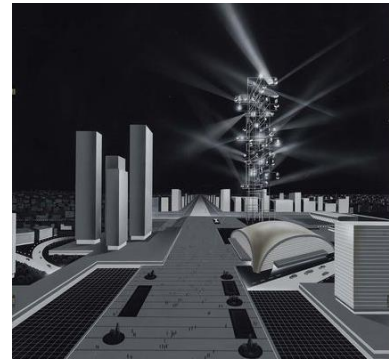
¹¹⁴ <https://www.mitterrand.org/la-pyramide-du-louvre-une-des-fiertés-de-françois-mitterrand.html>

130. Σχεδιάγραμμα του εσωτερικού της πυραμίδας

La Grande arche de la Défense, Otto von Spreckelsen 1989

Η ολοκλήρωση του ιστορικού άξονα του Παρισιού ήταν υπαρκτό όραμα πολύ πριν την έλευση του Mitterrand στην εξουσία, ωστόσο παρά τις άφθονες προτάσεις από το 1930, η πολιτική βούληση δεν επαρκούσε για να θέσει ως προτεραιότητα την δημιουργία μιας νέας πύλης στο Παρίσι στα δυτικά. Στην πραγματικότητα, είχαν διεξαχθεί ήδη αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί με συμμετοχές υψηλού κύρους, όπως η πρόταση του Auguste Perret για την αναδιαμόρφωση της Porte Maillot (διαγωνισμός Rosenthal, 1929).¹¹⁵ Η πορεία των προτάσεων συνεχίστηκε ακολουθώντας πάντοτε το πνεύμα της εποχής, με ρηξικέλευθες προτάσεις όπως ο πύργος Cybernétique του Nicholas Schöffer κατά την επαναστατική προεδρία Pompidou και τους δίδυμους πύργους της Defence του I.M. Pei.

131. ο πύργος Cybernétique του Nicholas Schöffer

132,133. Η πρόταση του I.M. Pei για την βορειοδυτική πύλη του Παρισιού

¹¹⁵ Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 197

Με την άνοδο του Mitterrand στην προεδρία της Γαλλίας, η κατάσταση άλλαξε, καθώς το πνεύμα των *grands projets*, υπαγόρευε την ένταξη της Défense στους σχεδιασμούς για το Παρίσι της νέας χιλιετίας. Η πολιτική βούληση για πρώτη φορά επέτρεπε την κατασκευή όσων θα ανεδείκνυε ο νέος αρχιτεκτονικός διαγωνισμός, ελεύθερου θέματος που προκήρυξε η κυβέρνηση Mitterrand, με νικητή τον Δανό Otto von Spreckelsen, του οποίου η πρόταση για μια σύγχρονη αψίδα του θριάμβου ενσάρκωνε απόλυτα το πνεύμα της νέας εποχής που σηματοδοτούσε η προεδρία Mitterrand.¹¹⁶ Το αποτέλεσμα ήταν μια τολμηρή κίνηση, με στόχο την απευθείας συνομιλία των δύο αψίδων, κατά μήκος του ιστορικού άξονα του Παρισιού.¹¹⁷

1983 : 424 PROJETS POUR LA TÊTE-DÉFENSE

À l'issue d'un concours international d'architecture, le danois Johan Otto von Spreckelsen est choisi sur une simple esquisse parmi les quatre projets sélectionnés sur les 424 reçus.

Une très grande tour futuriste, l'un des 424 projets (architecte Luc Durand)

Christian de Portzamparc ne bloque pas l'axe historique (tuileries la défense)

Projet gagnant, l'axe est prolongé et son léger désaxage de 6,3° présente le volume à la vision et redirige vers "l'avenir" aujourd'hui les "Terrasses de l'Arche"

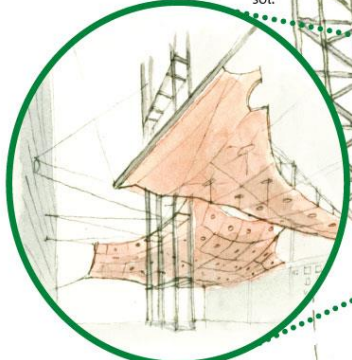

«Un cube ouvert, une fenêtre sur le monde comme un point d'orgue provisoire sur l'avenue avec un regard sur l'avenir»

L'arche vue de face n'est pas tout à fait carrée (107m de large par 111m de haut).

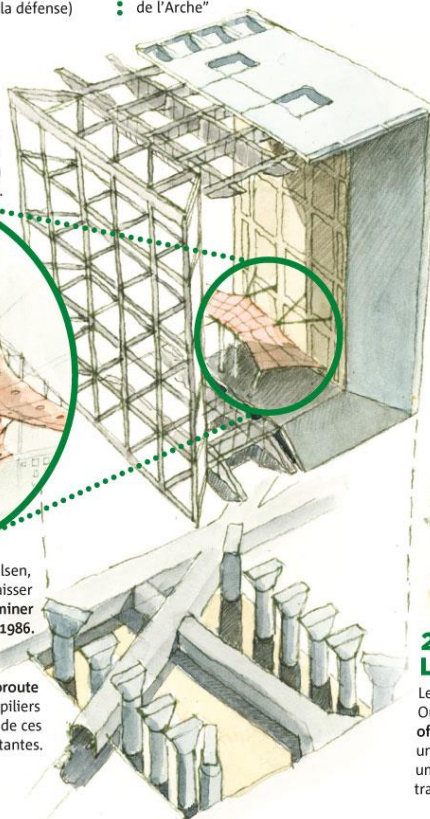

Au départ Otto von Spreckelsen avait prévu un toit-jardin, et des nuages de verre, au final des nuages en toile tendue pour protéger le public des intempéries sont créés au sol.

Telle était la vision de von Spreckelsen, mais dépassé par les enjeux, il doit laisser l'architecte français Paul Andreu, terminer son oeuvre à partir de 1986.

Les fondations ont du respecter l'autoroute et les lignes ferroviaires, 12 énormes piliers ont ainsi été installés au milieu de ces structures existantes.

1985-89 :

4 ans de travaux, 2 000 ouvriers et 300 000 tonnes de matériaux ont été nécessaires pour l'édifice (soit 30 fois le poids de la Tour Eiffel). Du verre et du marbre pour les façades tandis que 125 000 m³ de béton précontraint composent la structure.

1989 : L'INAUGURATION

Inaugurée le 14 juillet 1989 lors du bicentenaire de la Révolution française et à l'occasion du G7, elle est d'abord nommée « La Grande Arche de la Fraternité ».

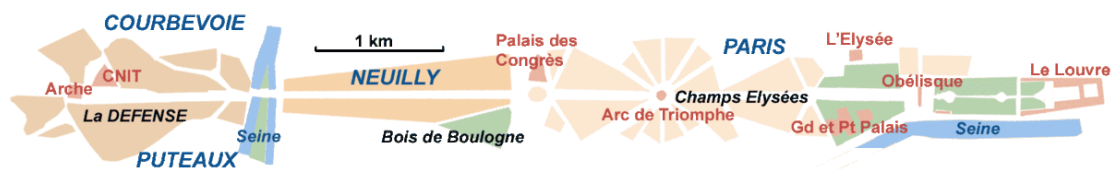
2015- 2019 : LA RÉNOVATION

Le marbre blanc a été remplacé par du granit. Ouverture du toit au public, avec un belvédère offrant une vue à 360 degrés, un restaurant, une galerie dédiée au photojournalisme, et un « pont-promenade » de 107 m de long traversant l'Arche de part en part.

134. Αναλυτική περιγραφή της Αψίδας, ROKOVOKO

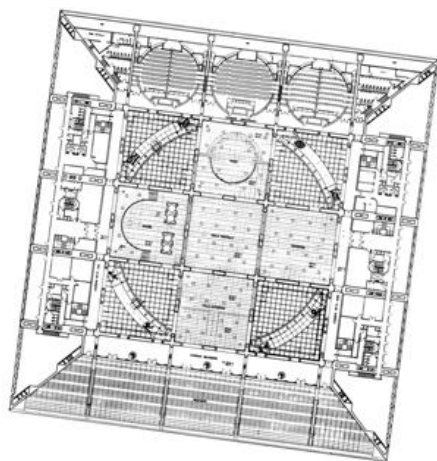
¹¹⁶ François Chaslin et Virginie Picon-Lefebvre, *La Grande Arche de La Défense*, Paris, Electa-Moniteur, 1989, σελ. 216

¹¹⁷ Erik Reitzel, *La Grande arche : sur l'axe historique de Paris*, Paris, Archibooks, 2011, σελ. 100

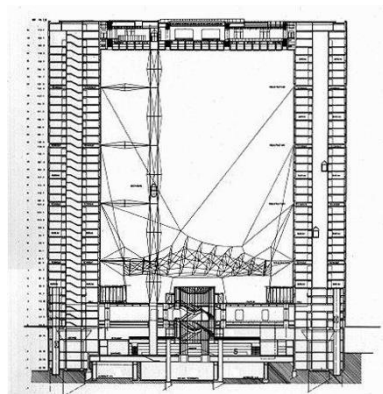
135. Διάγραμμα του ιστορικού άξονα του Παρισιού, από την πυραμίδα του Λούβρου στη Defence

Ωστόσο ο αρχιτέκτονας δεν πρόλαβε να δει το έργο του να ολοκληρώνεται επιτυχώς καθώς πέθανε το 1987 από καρκίνο κατά τη διάρκεια κατασκευής, και το έργο ανέλαβε να ολοκληρώσει οι François Deslaugiers και Paul Andreu, που οραματίστηκαν τους πανοραμικούς ανελκυστήρες που θα οδηγούσαν στην οροφή της αψίδας, καθώς και το σύννεφο που προσέθεσαν στην αρχική σύνθεση, ως μια ετερόκλητη κατασκευή στη βάση της αψίδας, στεγάζοντας την πλατεία που δημιουργήθηκε εκεί. Το κτήριο στεγάζει ένα εστιατόριο, ένα μουσείο βιντεοπαιχνιδιών, διάφορους εκθεσιακούς χώρους και χώρους γραφείων.¹¹⁸

136,137. Κάτοψη της Αψίδας και όψη κατά την περίοδο της κατασκευής το 1988

Παρά ταύτα, διάφορες κατασκευαστικές αστοχίες αναδείχτηκαν στην πορεία, ειδικά μετά τα εγκαίνια του 1989,¹¹⁹ τονίζοντας τους κινδύνους που ενέχει η πειραματική αρχιτεκτονική¹²⁰ όπως και στην περίπτωση του Ινστιτούτου Αραβικού Κόσμου, με τους ανελκυστήρες να τίθενται εκτός λειτουργίας και το λευκό μάρμαρο Καρράρα να αντικαθίστανται σταδιακά από γρανίτη για λόγους ασφαλείας, ξεπερνώντας θεαματικά τον ήδη ξεχειλωμένο προϋπολογισμό του έργου.

138. Τομή της Αψίδας

¹¹⁸ <http://paris.dukegill.com/defense.htm>

¹¹⁹ <https://www.defense-92.fr/architecture/il-y-a-trente-ans-les-dirigeants-du-monde-inauguraient-la-grande-arche-61229>

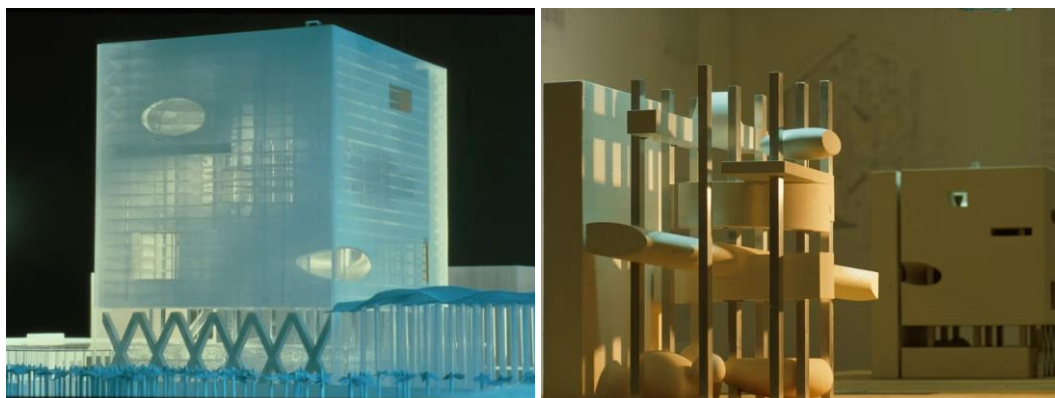
¹²⁰ François Chaslin, *Les Paris de François Mitterrand : histoire des grands projets architecturaux*, Gallimard, 1985, σελ. 114

139. Άποψη της Αψίδας, 2018

Bibliothèque Nationale de France – François Mitterrand, Dominique Perrault, 1995

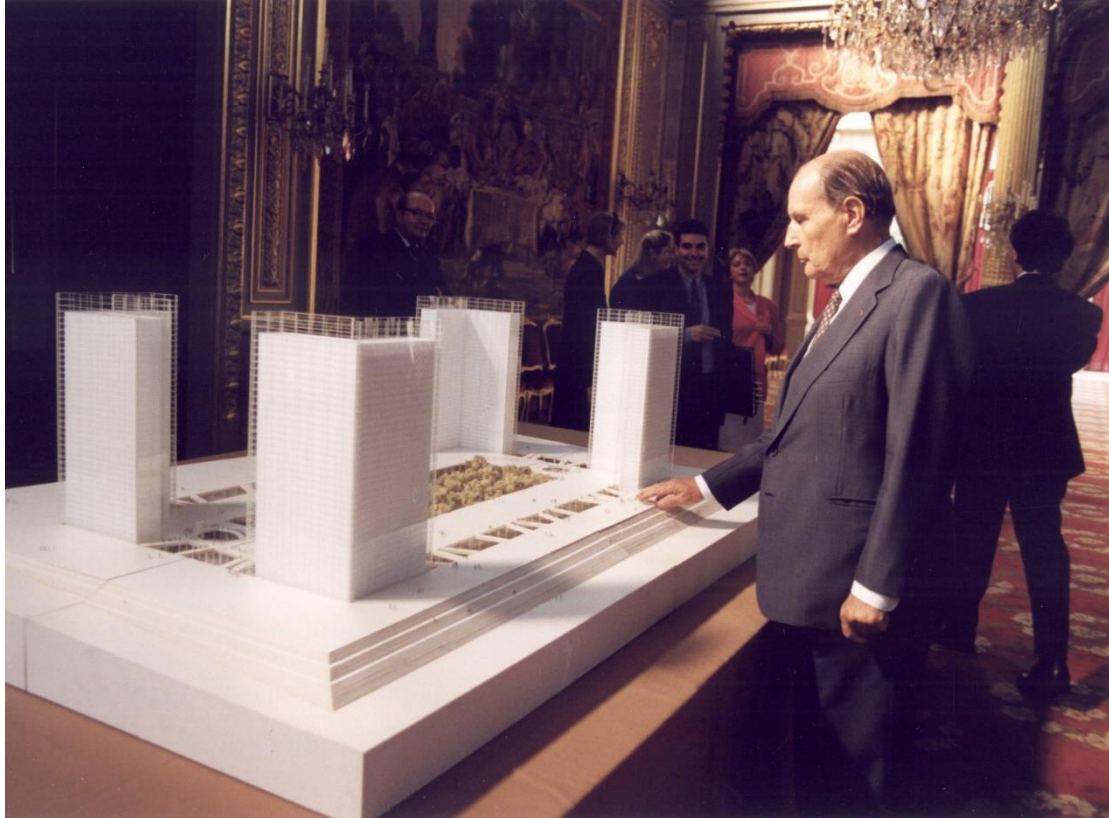
Η νέα εθνική βιβλιοθήκη της Γαλλίας επρόκειτο να αποτελέσει το κύκνειο άσμα του François Mitterrand, γεγονός που κανείς δεν γνώριζε το 1989 κατά την διάρκεια των εορταστικών εκδηλώσεων για τη γαλλική επανάσταση, όποτε και ο διεθνής αρχιτεκτονικός διαγωνισμός για την επέκταση της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Γαλλίας ανέδειξε νικητή έναν άσημο, νέο Γάλλο αρχιτέκτονα ονόματι Dominique Perrault, ενώ αξιοσημείωτη συμμετοχή ήταν αυτή των OMA, της ομάδας του Ολλανδού Rem Koolhaas.¹²¹

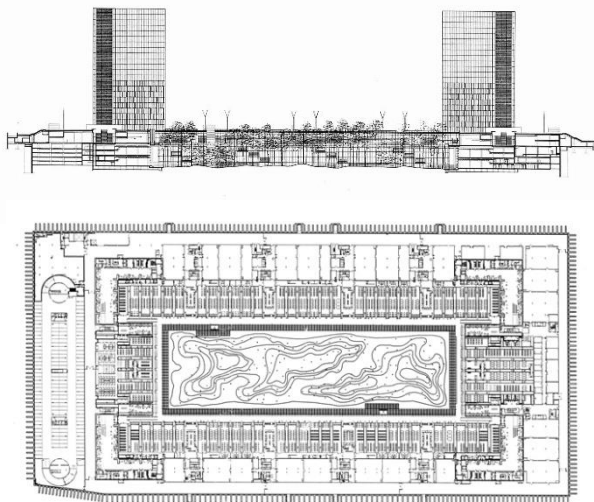
140,141. «Η στρατηγική του κενού» της TGB των OMA

¹²¹ <https://www.oma.com/projects/tres-grande-bibliotheque>

Άξια λόγου επίσης είναι η εξιστόρηση του ίδιου του αρχιτέκτονα πως όταν συντασσόταν η σύνθεση της κριτικής επιτροπής για τον διαγωνισμό για τη νέα βιβλιοθήκη, ο υπουργός πολιτισμού Jack Lang, είχε αναφέρει στον πρόεδρο το όνομα του νεαρού τότε, μόλις 36 ετών, Dominique Perrault, ο οποίος αρνήθηκε την πρόταση αυτή, θέλοντας, δικαίως όπως αποδείχτηκε, να συμμετέχει και ο ίδιος στον διαγωνισμό.

142. Ο πρόεδρος Mitterrand παρατηρεί την μακέτα του έργου, 1989

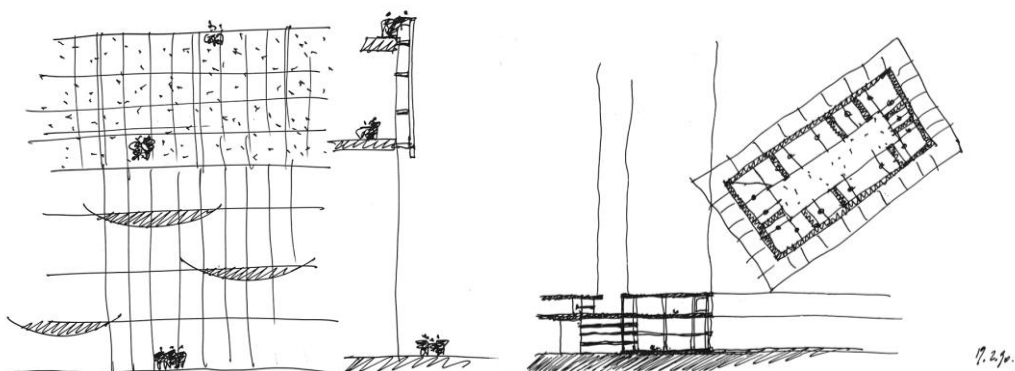

143,144. Τομή και κάτοψη της Βιβλιοθήκης

Ο Dominique Perrault ανέλαβε να πραγματοποιήσει ένα μεγαλεπήβολο σχέδιο του Γάλλου προέδρου, για την κατασκευή μιας νέας έδρας για την εθνική βιβλιοθήκη της Γαλλίας στην περιοχή του Bercy, απέναντι από το υπουργείο οικονομικών, δίνοντας συνέχεια στην παρουσία των μνημειωδών κτηρίων που στεγάζουν τους θεσμούς κατά μήκος των οχθών του Σηκουάνα¹²² και ταυτοχρόνως στην έντονη προσπάθεια αναζωογόνησης του σιδηροδρομικού κόμβου του Bercy. Ως μια αρκετά ταιριαστή εννοιολογική απόδοση της κλίμακας του έργου και της απύθμενης φιλοδοξίας του

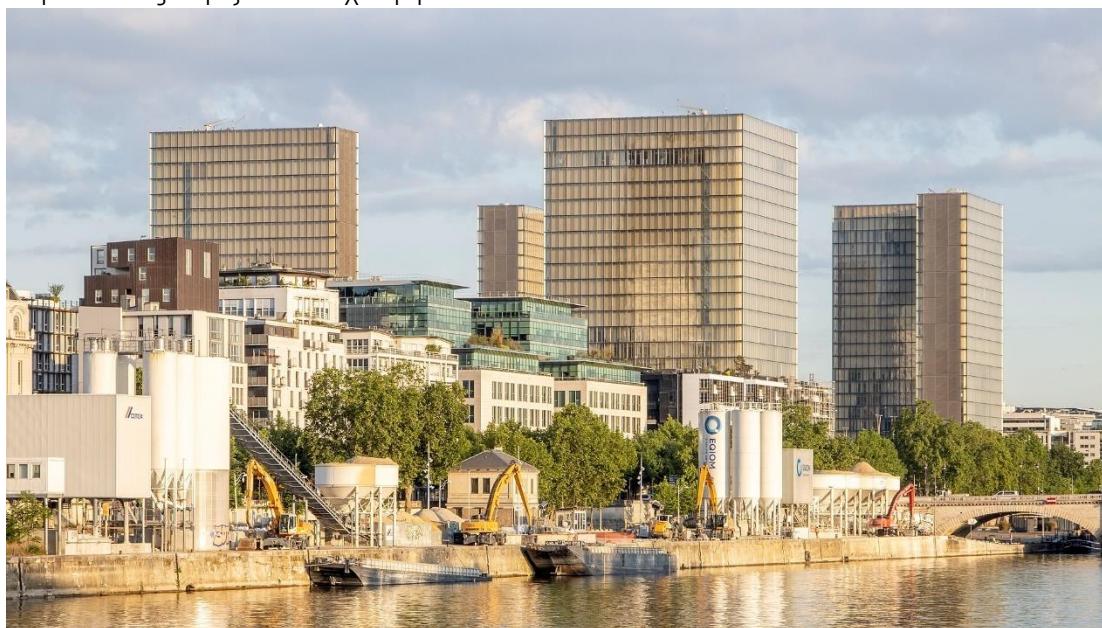
¹²² Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 215

εγχειρήματος του Γάλλου προέδρου, το νέο κτήριο απέκτησε το προσωνύμιο TGB, très grande bibliothèque, παρμένο από το αντίστοιχο αρκτικόλεξο των Γαλλικών τρένων υψηλής ταχύτητας TGV (très grande vitesse).¹²³

145, 146. Σκίτσα δια χειρός Dominique Perrault, 1989

Το αποτέλεσμα πράγματι δικαιώνει τις προσδοκίες για την νέα βιβλιοθήκη, ένα εκ των εντυπωσιακότερων κτηρίων του Παρισιού, ενσαρκώνοντας τον οραματισμό του προέδρου για ένα νέο κέντρο πολιτιστικό κέντρο στο νοτιοανατολικό, πρώην υποβαθμισμένο και βιομηχανικό Παρίσι. Η σύνθεση χαρακτηρίζεται από το μεγάλο ορθοκανονικό κενό στο ισόγειο, όπου φυτεύτηκε τροπική βλάστηση, το αναγνωστήριο περιμετρικά του και στις 4 γωνίες 4 πανομοιότυποι, διαφανείς γυάλινοι πύργοι σε σχήμα Γ, όπου θα στεγαζόταν η εθνική συλλογή βιβλίων της Γαλλίας, οι οποίοι με την τεράστια κλίμακα τους θυμίζουν ανοιχτά βιβλία.¹²⁴

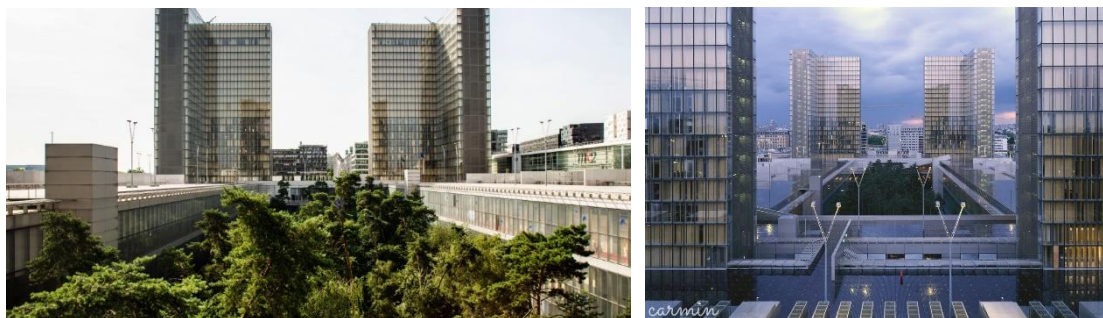

147. Παρόχθια όψη του συγκροτήματος

¹²³ <https://www.mitterrand.org/la-bibliotheque-nationale-de.html>

¹²⁴ Bruno Blasselle et Jacqueline Melet-Sanson, *La Bibliothèque nationale de France, mémoire de l'avenir*, Gallimard, Paris, 2006, σελ.176

Φυσικά και ούτε από αυτό το μεγάλο έργο της προεδρίας Mitterrand έλλειψαν οι αντιδράσεις, που στόχευαν κατά κύριο λόγο την επιλογή της βλάστησης στο επίπεδο του αναγνωστηρίου και την διαφάνεια των 4 πύργων, που αντιβαίνει την ανάγκη σκίασης των βιβλίων στα ράφια. Επίσης η κριτική εστίαζε στο φαραωνικό κόστος του έργου, καθώς οι δαπάνες για τον σχεδιασμό και την κατασκευή των ρομποτικών μηχανισμών που θα κατέβαζαν αυτόματα τα βιβλία στο ισόγειο ξεφεύγουν από κάθε φαντασία.¹²⁵ Παρά ταύτα η φιλόδοξη και επαναστατική σύνθεση αντιπροσώπευε επακριβώς τα κύρια χαρακτηριστικά της προεδρίας Mitterrand, που δεν δίσταζε να αναθέσει σε τολμηρούς και άσημους, νέους αρχιτέκτονες να θέσουν σε εφαρμογή το όραμα του προέδρου για αυτή την ατελείωτη σειρά κτηρίων-συμβόλων στη γαλλική πρωτεύουσα.¹²⁶

148,149. Όψεις της Βιβλιοθήκης

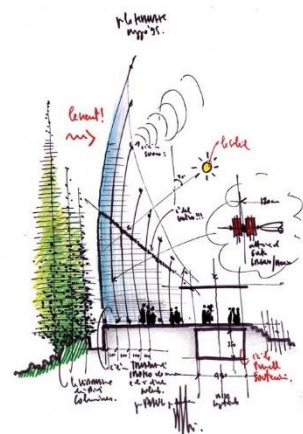
Centre Culturel Jean Marie Tjibaou , Renzo Piano 1991-1998

150. Μια παραδοσιακή καλύβα των Κανάκ

Στην προσπάθεια του François Mitterrand να επιλύσει τις χρόνιες διαμάχες μεταξύ της γαλλικής κυβέρνησης και των αυτονομιστών ιθαγενών Κανάκ της Νέας Καληδονίας, μιας γαλλικής υπερπόντιας κτήσης στον νοτιοδυτικό Ειρηνικό ωκεανό, το 1988 υπογράφηκε μια συμφωνία ειρήνευσης, γνωστή ως Accords de Matignon (από την επίσημη κατοικία του Γάλλου πρωθυπουργού), η οποία μεταξύ άλλων

προέβλεπε ένα νέο μηχανισμό νομής της εξουσίας και μια επαυξημένη αυτονομία για την Νέα Καληδονία, και την υπόσχεση πως μετά από 10 χρόνια η συμφωνία θα επανεξεταζόταν από το λαό της περιοχής εκείνης, με στόχο την τελική επίλυση των θεμάτων γύρω από το μέλλον του μεγαλύτερου εξαρτώμενου ευρωπαϊκού υπερπόντιου εδάφους. Ως επισφράγιση της νέας, πιο συμπεριληπτικής κατάστασης και της γενικευμένης πια ειρήνευσης στη Νέα Καληδονία, ο πρόεδρος Mitterrand υποσχέθηκε στους αυτόχθονες πως τμήμα της αυξημένης χρηματοδότησης θα

151. χαρακτηριστικό σκίτσο-τομή του Renzo Piano

¹²⁵ Jean-Marc Mandosio, *L'Effondrement de la Très Grande Bibliothèque nationale de France : ses causes, ses conséquences*, éd. de l'Encyclopédie des nuisances, Paris, 1999, σελ. 129

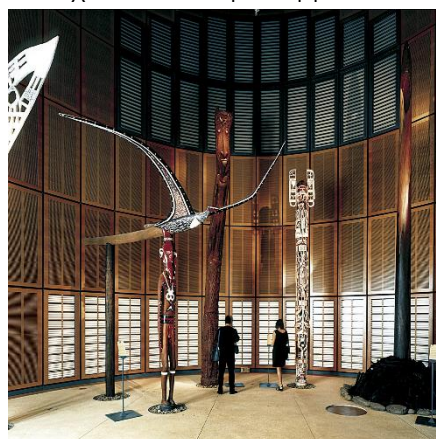
¹²⁶ http://www.bnf.fr/fr/la_bnf/sites/a.site_francois-mitterrand.html#SHDC_Attribute_BlocArticle1BnF

χρησιμοποιούνταν για την κατασκευή ενός σημαντικού πόλου πολιτισμού για το απομονωμένο αρχιπέλαγος, στην πρωτεύουσα Νουμέα. Το σχέδιο προχώρησε, και διοργανώθηκε διαγωνισμός με τη συμμετοχή του Renzo Piano να προκρίνεται. Το φιλόδοξο σχέδιο έλαβε το όνομα του αποθανόντος αρχηγού των αυτονομιστών της Νέας Καληδονίας Jean Marie Tjibaou.

152. Αεροφωτογραφία του συγκροτήματος

Τον διαγωνισμό που διοργανώθηκε κέρδισε ο Ιταλός, καταξιωμένος πια αρχιτέκτονας Renzo Piano, που πέρασε χρόνο με τον ντόπιο πληθυσμό προσπαθώντας να αντιληφθεί την φιλοσοφία του τρόπου ζωής τους, την τοπική κουλτούρα, καθώς και την διαχείριση του χώρου και των αναγκών από την παραδοσιακή τους αρχιτεκτονική, που έχει παράξει ένα απaráλλαχτο στους αιώνες κτίσμα, ανθεκτικό στους τοπικούς κυκλώνες του νότιου Ειρηνικού Ωκεανού.¹²⁷ Έτσι, εμπνευσμένος από τις παραδοσιακές καλύβες των Κανάκ, γνωστές στα γαλλικά ως cases (καπέλα) κατέληξε σε ένα σχέδιο που περιελάμβανε 3 ομάδες 10 κτισμάτων κοχυλόσχημων, φτιαγμένων από αφρικανικό ξύλο iroko, το καθένα με τη δική του λειτουργία, και τα οποία ενώνονται από μια χαμηλότερη μπάρα που διατρέχει κατά μήκος το μακρόστενο κτηριακό συγκρότημα.¹²⁸ Η κάθε ομάδα των κτηρίων αυτών περιλαμβάνει ένα υψηλότερο στη μέση που περικλείεται από τα χαμηλότερα ταίρια του, απηχώντας την τοπική παράδοση που θέλει τους οικισμούς οργανωμένους γύρω από την μεγαλύτερη καλύβα του αρχηγού.¹²⁹

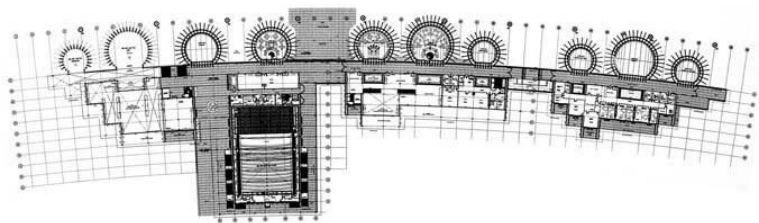

153. εσωτερική άποψη εκθεσιακού χώρου

¹²⁷ Philip Wilkinson, Great Buildings, Dorling Kindersley (DK), London 2012, page 226

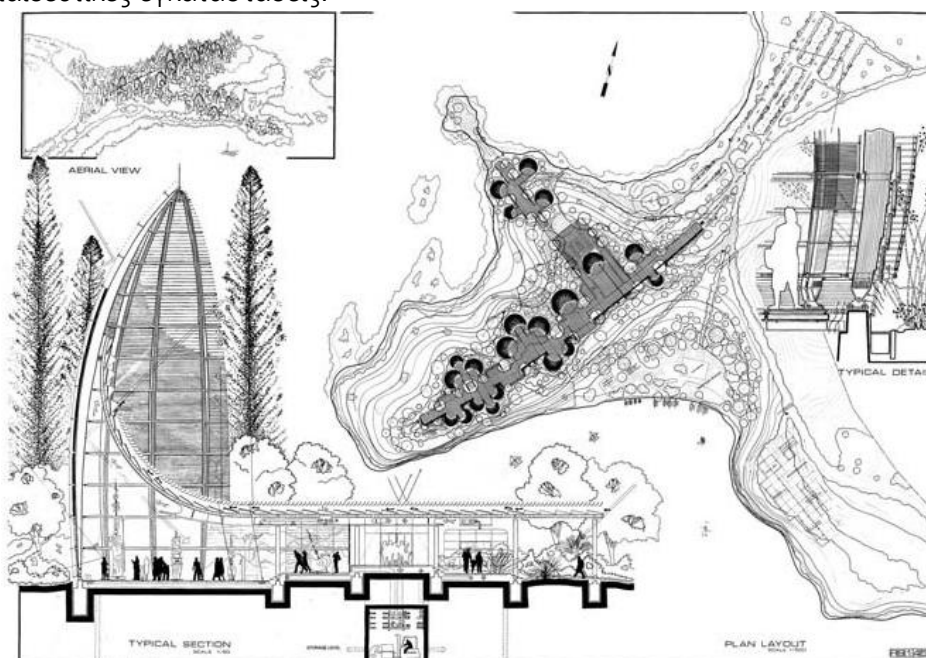
¹²⁸ Philip Wilkinson, Great Buildings, Dorling Kindersley (DK), London 2012, page 229

¹²⁹ <https://www.rpbw.com/project/jean-marie-tjibaou-cultural-center>

154. Κάτοψη του πολιτιστικού κέντρου

Πρόκειται για ένα κτήριο που εντάσσεται ιδανικά στο φυσικό του περιβάλλον, όντας ανθεκτικό στις ιδιαίτερες καιρικές συνθήκες της περιοχής, και στο πολιτιστικό πλαίσιο του νησιού. Οι όποιες δραστηριότητες ξεδιπλώνονται σε χώρους ευχάριστους, φωτεινούς και με φυσική σκίαση και εξαερισμό, από συστήματα σχεδιασμένα ώστε να μιμούνται τις παραδοσιακές μεθόδους, δοκιμασμένες από το λαό της Νέας Καληδονίας εδώ και χιλιετίες. Οι 3 ομάδες στεγάζουν, κατά σειρά ; ένα αμφιθέατρο και χώρους εκθέσεων, μια médiathèque και χώρους συνεδριάσεων, καθώς και καλλιτεχνικά εργαστήρια και εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις.¹³⁰

155. Σχέδιο γενικής διάταξης και τομή του συγκροτήματος

156,157. Ένταξη στο φυσικό περιβάλλον

¹³⁰ Philip Wilkinson, Great Buildings, Dorling Kindersley (DK), London 2012, page 228

Κεφάλαιο 5

Σύγχρονες αρχιτεκτονικές, πολιτικές και προσωπικές ταυτίσεις, από το 1995 μέχρι σήμερα.

Από το 1995 ως σήμερα, η ζωή στη Γαλλία κυλάει ομαλά ως επί το πλείστον, με τις κυριότερες εξελίξεις της περιόδου αυτής να είναι η δημιουργία της ευρωζώνης το 2001 και η κρίση χρέους στην νότια Ευρώπη, από το 2008 ως και το 2018, οι τρομοκρατικές επιθέσεις του 2015-16, η έλευση της πανδημίας του κορονοϊού το 2019 και η διοργάνωση της 33^{ης} Ολυμπιάδας το 2024 στο Παρίσι. Μετά την αποχώρηση του François Mitterrand από το προσκήνιο του και τον θάνατο του λίγο αργότερα, από καρκίνο, ήρθε η ώρα της ανέλιξης στην εξουσία του δημάρχου του Παρισιού Jacques Chirac στις προεδρικές εκλογές του 1995, και την επιστροφή της κεντροδεξιάς στην εξουσία μετά από 14 χρόνια. Την προεδρία του σημάδεψαν η προσπάθεια από την κυβέρνηση Juppé το 1995 να εναρμονιστεί με τα κριτήρια του Μάαστριχτ το δημόσιο έλλειμα, εν όψει της νομισματικής μετάβασης, και οι αντιδράσεις ενάντια στις μεταρρυθμίσεις, γνωστές ως πακέτο Juppé, που περιελάμβανε μια εξαιρετικά αντιδημοφιλή αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης προκάλεσαν την απώλεια της πλειοψηφίας στην εθνοσυνέλευση αμέσως μετά το 1997, και με την νίκη των Σοσιαλιστών αναδείχθηκε στον πρωθυπουργικό θώκο ο Lionel Jospin. Κατά την διάρκεια της πενταετούς περιόδου της cohabition, οπότε πρόεδρος ήταν το κεντροδεξιός Jacques Chirac ενώ ο πρωθυπουργός σοσιαλιστής, προωθήθηκαν εμβληματικές μεταρρυθμίσεις όπως η θέσπιση του 35ωρου εβδομαδιαίου ωραρίου, η επιτυχία της τιθάσευσης του ελλείματος που οδήγησε τη χώρα στους κόλπους της ευρωζώνης (κυρίως με γενναίες περικοπές στις στρατιωτικές δαπάνες), μειώθηκε η θητεία του προέδρου από τα 7 στα 5 χρόνια, διοργανώθηκε με επιτυχία το παγκόσμιο κύπελο ποδοσφαίρου το 1998, και ξεκίνησε ένα ευρύ πρόγραμμα αναβίωσης των τραμ στις πόλεις της επαρχίας, σε βαθμό πρωτοφανή και το οποίο προκάλεσε παγκόσμιο ενδιαφέρον.

158,159. Το παγκόσμιο κύπελο ποδοσφαίρου στη Γαλλία το 1998 και η κυκλοφορία του ευρώ το 1999 σηματοδοτούν το τέλος της χιλιετίας

Στις προεδρικές εκλογές του 2002, πολιτικός σεισμός οδήγησε τον Lionel Jospin σε αποκλεισμό από τον 2^ο γύρο, όπου πέρασε ο γνωστός ακροδεξιός Jean-Marie Le Pen ενάντια στον νυν πρόεδρο Chirac, ο οποίος και επικράτησε πανηγυρικά με 82%, αριθμό

ρεκόρ.¹³¹ Έχοντας πλέον εξασφαλίσει την επανεκλογή του και προσπαθώντας να χτίσει την υστεροφημία του μετά από δεκαετίες στην ενεργή πολιτική ζωή της χώρας, ο Jacques Chirac αφιέρωσε πλέον τη δεύτερη θητεία του στην δημιουργία ενός εθνογραφικού μουσείου, αφιερωμένου στους πολιτισμούς των χωρών, πρώην αποικιών της Γαλλίας (στην Αφρική, την Αμερική, την Νοτιοανατολική Ασία και την Ωκεανία). Διάλεξε την περιοχή της κατασκευής του μουσείου στην καρδιά του Παρισιού στο 7^ο διαμέρισμα, ενώ ο αρχιτέκτονας που επικράτησε στον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό ήταν ο Jean Nouvel. Η 2^η θητεία του Chirac ήταν κατά τα άλλα μια ήρεμη περίοδος, κατά την οποία η άνθηση της οικονομίας και η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχαν αμβλύνει φαινομενικά τις κοινωνικές εντάσεις που είχαν ωθήσει την ακροδεξιά στον 2^ο γύρο των προεδρικών εκλογών του 2000.

160,161. Η εισβολή των ΗΠΑ και του ΗΒ στο Ιράκ το 2003 διχάζει την Ευρωπαϊκή ένωση

Οι γεωπολιτικές εξελίξεις ωστόσο της περιόδου εκείνης ξεπερνούσαν κατά πολύ την εγχώρια ειδησεογραφία, με την τρομοκρατική επίθεση στο Παγκόσμιο κέντρο εμπορίου το 2001 να λειτουργεί ως αφορμή για την επέμβαση του NATO στο Αφγανιστάν την ίδια χρονιά, και την αμφισβητούμενη εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003, στην οποία η Γαλλία και η Γερμανία αντιτάχθηκαν σθεναρά (και δικαιολογημένα όπως αποδείχθηκε από τα γεγονότα που ακολούθησαν). Επόμενο σημαντικό γεγονός της εποχής ήταν η μεγάλη εξέγερση στα υποβαθμισμένα προάστια του Παρισιού το 2005,¹³² όποτε συγκρούσεις μεταξύ των αστυνομικών δυνάμεων και νεαρών κυρίως αντρών αλλοδαπούς καταγωγής συνεχίζοντας για αρκετές ημέρες, με μεγάλες ζημιές σε δημόσια κτήρια και αυτοκίνητα, διαλύοντας και την εικόνα ευημερίας που είχε δημιουργηθεί στην χώρα από το 2004 και έπειτα.

162. Η τρομοκρατική επίθεση στις ΗΠΑ στις 11/9 του 2001 σοκάρει τον πλανήτη

¹³¹ https://www.lemonde.fr/archives/article/2002/04/23/le-duel-chirac-le-pen-provoque-un-seisme-politique_4236523_1819218.html

¹³² https://www.lemonde.fr/en/france/article/2023/06/29/in-2005-three-weeks-of-rioting-shook-france-after-the-deaths-of-two-teenagers_6039444_7.html

Στη σκιά των συγκρούσεων αυτών έκανε την εμφάνιση του ως ο υπουργός εσωτερικών που χειρίστηκε τις ταραχές στα προάστια, ο επόμενος πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας Nicola Sarkozy. Προβάλλοντας τον εαυτό του ως τον κύριο υπερασπιστή του δόγματος «νόμος και τάξη», επιβλήθηκε επί των ανταγωνιστών του συντηρητικών υποψηφίων για το χρίσμα της κεντροδεξιάς στις προεδρικές εκλογές του 2007, τις οποίες και κέρδισε έπειτα έναντι της υποψήφιας των σοσιαλιστών Ségolène Royal,¹³³ εκμεταλλευόμενος το γενικότερο κλίμα εφορίας στη Γαλλία από την ραγδαία οικονομική ανάπτυξη των ετών εκείνων που προηγήθηκαν της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και της ευρωπαϊκής κρίσης χρέους. Την χρονιά εκείνη η οικονομία συνέχισε την ξέφρενη ανοδική της πορεία, με τα αυξανόμενα έσοδα στα ταμεία του κράτους να επιτρέπουν πλέον στην γαλλική κυβέρνηση να θέσει σταδιακά σε εφαρμογή ένα μακρόπνοο επενδυτικό σχέδιο ανάπτυξης του μητροπολιτικού σιδηροδρόμου στα προάστια του Παρισιού και στην ευρύτερη περιφέρεια του Ile de France. Όπως τυχαίως ο σχεδιασμός του Grand Paris Express, έδωσε έμφαση στην συμπερίληψη των περιοχών εκείνων που αποτέλεσαν το επίκεντρο των ταραχών του 2005, κυρίως δηλαδή στα υποβαθμισμένα banlieue του βόρειου και βορειοδυτικού Παρισιού όπως το Argenteuil και το Clichy, αποσκοπώντας στην ανάπτυξη και την προσέλκυση επενδύσεων στις περιοχές εκείνες. Ωστόσο στον ορίζοντα άρχισαν να κάνουν την εμφάνιση τους τα μαύρα σύννεφα της οικονομικής κρίσης με την χρεωκοπία στις ΗΠΑ της επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers που συμπαρέσυρε το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα σε μια τροχιά απότομα καθοδική. Στα πλαίσια ενός στενότερου πια δημοσιονομικού πλαισίου, η

κυβέρνηση άρχισε να σχεδιάζει την επαναφορά στο προσκήνιο της απεχθούς μεταρρύθμισης του γαλλικού συνταξιοδοτικού συστήματος με την αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης. Το 2010, υπό την πίεση πλέον του αυξανόμενου δημοσιονομικού ελλείματος, έλαβε χώρα το πρώτο βήμα με την αύξηση να κυμαίνεται στα 2 έτη, από τα 60 στα 62.¹³⁴

163. Οι ταραχές του 2005 στα προάστια του Παρισιού, σημάδι μεγάλης κοινωνικής αναταραχής

Η οικονομική κρίση σε συνδυασμό με τις έντονες αντιδράσεις για την μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού δημιούργησαν τις ιδανικές συνθήκες για μια αλλαγή στην πολιτική, την οποία καρπώθηκε ο πρώην σύζυγος και εσωκομματικός αντίπαλος της Ségolène Royal, François Hollande, ο οποίος κέρδισε τις γαλλικές προεδρικές εκλογές του 2012, στερώντας από τον Sarkozy την επανεκλογή του. Όπως και με την περίπτωση του Vallery Giscard d'Estaing, που ήταν ως τότε η μόνη προεδρία μίας θητείας, και αποδόθηκε στην κακή κατάσταση της οικονομίας την περίοδο της πετρελαϊκής κρίσης, το δυσχερές παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον συνέβαλλε τα μέγιστα στην επίτευξη της εκλογής των σοσιαλιστών στην εξουσία το 2012. Διατεινόμενος πως θα ήταν ένας «φυσιολογικός πρόεδρος», μετά από μια πολυτάραχη πενταετία του εκκεντρικού Sarkozy, και

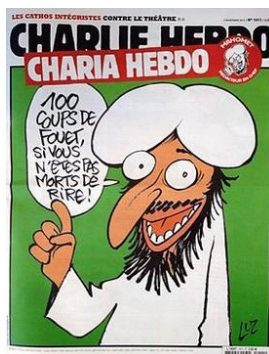
¹³³ <https://www.france24.com/en/france/20220329-on-this-day-in-2007-france-s-political-power-couple-keeps-up-facade-in-race-riven-by-intrigue>

¹³⁴ <https://www.leparisien.fr/economie/retraites-a-62-ans-les-points-cles-de-la-reforme-16-06-2010-966404.php>

υποσχόμενος στους δυσареστημένους Γάλλους ψηφοφόρους σταθερότητα και ευημερία όμοια με την περίοδο της πλουραλιστικής αριστεράς του Lionel Jospin, ο François Hollande κέρδισε τις εκλογές δημιουργώντας προσδοκίες τερματισμού της επώδυνης λιτότητας στις χώρες της ευρωζώνης που πλήττονταν από την κρίση χρέους. Φυσικά οι δύσκολες οικονομικές συνθήκες δεν θα εξαφανίζονταν απλώς χάρη σε μια αλλαγή στην προεδρία, και έτσι πράγματι παρέμειναν ένα μόνιμο πρόβλημα για τον νέο πρόεδρο. Στην πραγματικότητα τα πράγματα πλέον εξωθούνταν στα άκρα από μια κρίση χρέους στην νότια Ευρώπη που συνεχώς χειροτέρευε με την είσοδο της Ισπανίας στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης να αποτελεί παγκόσμιο οικονομικό σοκ, και την γεωπολιτική σταθερότητα να διαταράσσεται έντονα από τα επακόλουθα της Αραβικής Άνοιξης του 2011, που οδήγησαν στον Συριακό εμφύλιο πόλεμο και τον πόλεμο στη Λιβύη. Η προσφυγική κρίση που εντάθηκε το 2015, παράλληλα με τις αναταραχές στην Ελλάδα το ίδιο καλοκαίρι χειροτέρευαν συνεχώς τα πράγματα για την προεδρία Hollande, της οποίας το άδοξο (και πρόωρο) τέλος διαφαινόταν ήδη στον ορίζοντα. Στα πλαίσια της αντιμετώπισης της έκτακτης οικονομικής κατάστασης στην Ευρωζώνη, ένα σχέδιο φιλελευθεροποίησης του εργασιακού κώδικα από τον νέο σοσιαλιστή υπουργό οικονομικών Emmanuel Macron, εφαρμόστηκε παρά τις αντιδράσεις και άρχισε να δείχνει αποτελέσματα ήδη πριν το τέλος της παραπαίουσας παρόλα αυτά προεδρίας του François Hollande.

164. 2008 στη Νέα Υόρκη : ξεσπά η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση

165,166,167. Οι επιθέσεις του 2015 και του 2016 στη Γαλλία συγκλονίζουν την παγκόσμια κοινή γνώμη

168. Η προσφυγική κρίση του 2015 χτυπάει σφοδρά τις χώρες τις Μεσογείου

Παρά την έντονη συσσώρευση δυσaráσκειας λόγω της άνευρησ διοίκησησ εκείνησ τησ περιόδου, η κοινωνική και πολιτιστική ζωή συνέχιζε το δρόμο τησ στη Γαλλία, με την νομιμοποίηση του γάμου των ομόφυλων ζευγαριών το 2013,¹³⁵ και την ανάληψη από την Μασσαλία του τίτλου της πολιτιστικής πρωτεύουσας της Ευρώπησ την ίδια χρονιά. Φυσικά η θητεία του Hollande θα στιγματιζόταν από το ξέσπασμα ενός κύκλου βίας άνευ προηγουμένου στη Γαλλία και έπειτα και στην υπόλοιπη Δυτική Ευρώπη, με τις τρομοκρατικές επιθέσεις ενάντια στο σατιρικό περιοδικό Charlie Hebdo τον Ιανουάριο του 2015, στο θέατρο Bataclan τον ίδιο Νοέμβριο και τον Ιούλιο του 2016 στη Νίκαια.¹³⁶ Ακολούθησαν οι τρομοκρατικές επιθέσεις στο μετρό και το αεροδρόμιο των Βρυξελλών, στην Χριστουγεννιάτικη αγορά του Βερολίνου, στην Βαρκελώνη το καλοκαίρι του 2017 κ.α.

Καθώς σιγά σιγά ζύγωνε η ώρα των προεδρικών εκλογών του 2017, διαβλέποντας το κλίμα απογοήτευσης που διακατείχε τη χώρα, ο υπουργός οικονομικών του Hollande, Emmanuel Macron αποφάσισε να παραιτηθεί με στόχο να διεκδικήσει την προεδρία όχι συμμετέχοντας στις προκριματικές εκλογές των Σοσιαλιστών όπως αναμενόταν,¹³⁷ αλλά ιδρύοντας ένα νέο κίνημα, προσανατολισμένο στο πολιτικό κέντρο και συμπεριλαμβάνοντας πολλά πρόθυμα στελέχη των δυο παλαιών κομμάτων που κατέρρεαν, των σοσιαλιστών από τη μια και των Ρεπουμπλικάνων από την άλλη. Έχοντας καταλάβει εξ απήνης τους δυο παλαιούς πυλώνες του πολιτικού συστήματος, ανέτρεψε την παράδοση 36 ετών εναλλαγής στην εξουσία της παραδοσιακής κεντροαριστεράσ και της κεντροδεξιάσ, και θριάμβευσε ενάντια στην ακροδεξιά υποψήφια Marine Le Pen, κόρης του παλαιού φιλοναζιστή πολιτικού Jean Marie Le Pen στον δεύτερο γύρο των προεδρικών εκλογών με 66%.¹³⁸

¹³⁵ <http://www.lefigaro.fr/international/2013/02/01/01003-20130201ARTFIG00451-mariage-homosexuel-moins-de-remous-a-l-etranger.php>

¹³⁶ <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2015/11/14/01016-20151114ARTFIG00228-attentats-de-paris-le-point-sur-l-enquete-24-heures-apres-les-faits.php>

¹³⁷ https://www.liberation.fr/plus/speciaux-cahier-ete/emmanuel-macron-le-bon-felon-de-francois-hollande-20240816_OK6F266TPZBXNBSKZGAAXYJJOE/

¹³⁸ <https://www.lemonde.fr/resultats-presidentielle-2017/>

169,170. Η επιστροφή μετά από δεκαετίες του πολέμου στην Ευρώπη και οι Ολυμπιακοί αγώνες του 2024 διαμορφώνουν τις συνθήκες της ερχόμενης δεκαετίας για την αρχιτεκτονική και την πόλη

Ο νέος πρόεδρος ξεκίνησε το μεταρρυθμιστικό του έργο ευθύς εξαρχής με την συνέχεια των μεταρρυθμίσεων του εργασιακού κώδικα, την μεταρρύθμιση των σιδηροδρόμων, την αλλαγή του φορολογικού συστήματος, την μείωση των ελλειμμάτων, την μεταρρύθμιση της ανώτατης εκπαίδευσης, την επιτάχυνση της πράσινης ανάπτυξης κλπ. Φυσικά με τη σειρά του, δεν άργησε να εμπλακεί σε έντονες αντιδράσεις απέναντι στην ευρύτατη μεταρρυθμιστική του ατζέντα, με αποκορύφωμα τις ογκώδεις διαδηλώσεις το 2018, τις επονομαζόμενες ταραχές των κίτρινων γιλέκων. Των ταραχών ακολούθησε μια σχετικά ήρεμη περίοδος ανάπτυξης, που επιστεγάστηκε με την κατοχύρωση από την πόλη του Παρισιού των θερινών Ολυμπιακών Αγώνων του 2024. Μέσα στο κλίμα εφορίας που ακολούθησε την ανακοίνωση αυτή της φιλοξενίας από την Γαλλική πρωτεύουσα των Ολυμπιακών, μια τραγική είδηση συντάραξε την εξέλιξη του εθνικού βίου, με την πυρκαγιά που κατέκαψε ολοσχερώς μεγάλο τμήμα ενός εκ των μεγαλύτερων και σπουδαιότερων μεσαιωνικών μνημείων απανταχού στον κόσμο, την περίφημη Παναγία των Παρισίων. Η ανοικοδόμηση και η αποκατάσταση του κατεστραμμένου καθεδρικού ναού αποτέλεσε ένα στοίχημα της κυβέρνησης Macron, ως ένα τμήμα αναπόσπαστο του πεπρωμένου της

Γαλλίας στον 21^ο αιώνα. Με την δρομολόγηση των επισκευών να έχουν οριστικοποιηθεί με το βλέμμα στους Ολυμπιακούς του 2024, η κυβέρνηση έστρεψε το βλέμμα της εκ νέου στην μεταρρυθμιστική της αντζέντα που είχε παγώσει εν όψει των διαδηλώσεων του 2018. Ενώ η Γαλλία προετοιμαζόταν να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της νέας, έντονα αμφισβητούμενης μεταρρύθμισης του ασφαλιστικού που προωθούσε η κυβέρνηση, και να προσφύγει στις κάλπες των τοπικών εκλογών του 2020, την εμφάνιση του έκανε στο προσκήνιο ένας νέος αστάθμητος παράγοντας, ο Covid-19. Η οικονομική, πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή της χώρας, όπως και της οικουμένης ολόκληρης μπήκε στο γύψο για 2 χρόνια συνεχούς κρίσης δημόσιας υγείας της οποίας τα απόνερα θα βιώνουμε για πολλά ακόμη χρόνια. Με την έξοδο από την crise sanitaire, όπως ονομάστηκε στη Γαλλία η περίοδος του κορονοϊού, η Ευρώπη κλήθηκε να αντιμετωπίσει έπειτα τις συνέπειες της γεωπολιτικής σύγκρουσης Δύσης και Ρωσίας που κορυφώθηκε με τον πόλεμο στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022, κύρια εκ των οποίων ήταν η νέα ενεργειακή κρίση που ανέτρεψε την πορεία της ανάκαμψης της οικονομίας μετά την ύφεση των χρόνων του covid-19. Εξαίρεση παραδόξως στην καταστροφική ύφεση της Ευρωπαϊκής οικονομίας, αποτέλεσε η Γαλλία χάρη στο μεγάλο της απόθεμα πυρηνικών σταθμών, το οποίο της επέτρεψε να συγκρατήσει τις τιμές του ηλεκτρισμού που είχαν εκτιναχθεί στην υπόλοιπη Ευρώπη την περίοδο εκείνη. Παρόλα αυτά η άνοδος της ακροδεξιάς συνεχίστηκε ακάθεκτη και αυτό οδήγησε στο υψηλότερο ως τότε ποσοστό της Marine Le Pen στις προεδρικές εκλογές του 2022, στις οποίες επετεύχθη η τελευταία ίσως επανεκλογή δημοκράτη προέδρου στη Γαλλία. Και έτσι φθάνουμε σιγά σιγά στο σήμερα, σε μια εποχή στην οποία η Γαλλία προετοιμάζεται για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2024, το μεγαλύτερο αθλητικό γεγονός στην ιστορία, με το πιο πράσινο περιβαλλοντικό αποτύπωμα στην ιστορία των αγώνων, και ένα έντονο κοινωνικό

πρόσωπο. Η δημιουργία των συνθηκών εκείνων στην σύγχρονη κοινωνία που θα δώσουν λύσεις στα προβλήματα της εποχής μας, βρίσκονται στο επίκεντρο των μηνυμάτων της διοργάνωσης «Παρίσι 2024».¹³⁹ Γενναίοι κοινωνικοοικονομικοί μετασχηματισμοί όπως η επίτευξη της πράσινης μετάβασης, η κοινωνική κατοίκηση, η δημιουργία περιβαλλοντικά βιώσιμων πόλεων, όλα αυτά αποτελούν τις προκλήσεις που θα πλάσουν το μέλλον της Γαλλίας, και της γηραιάς ηπείρου.

Jacques Chirac 1995-2007

Le mondialiste

Ένας ιδιόμορφος χαρακτήρας, τυπικός Γάλλος πολιτικός, ο Jacques Chirac εμφανίστηκε ως ένας από τους κύριους εκφραστές της παραδοσιακής γκωλικής δεξιάς κατά την 5^η Δημοκρατία, κάνοντας το ντεμπούτο του ως υπουργός σε διάφορες κυβερνήσεις. Ανεβαίνοντας σιγά σιγά την ιεραρχία, ήταν ένας εκ των 2 κυριότερων υποψηφίων για πρωθυπουργός του Valéry Giscard d'Estaing, και η μη επιλογή του για τον πρωθυπουργικό θώκο θα προκαλούσε χρόνιες τριβές στις σχέσεις των δύο αντρών,¹⁴⁰ οι οποίοι δίχασαν την γαλλική δεξιά σε βαθμό που ο Chirac εκδήλωσε την ανοιχτή του υποστήριξη στον François Mitterrand στον 2^ο γύρο των προεδρικών εκλογών του 1981, ενταφιάζοντας διαπαντός τις ελπίδες του νυν προέδρου να επανεκλεγεί, και μαζί την κυρίαρχη θέση του ως τότε στην γαλλική δεξιά, την οποία έκτοτε και έως και το 2007 (!) θα εξέφραζε ο Jacques Chirac.¹⁴¹

171. Ο πρόεδρος Chirac στο Concorde

¹³⁹ <https://www.rtl.fr/sport/autres-sports/je-de-paris-2024-pourquoi-sont-ils-plus-ecologiques-que-les-dernieres-editions-7900450392>

¹⁴⁰ https://www.lemonde.fr/disparitions/article/2020/12/02/vge-le-monarque-vs-chirac-l-agite_6061972_3382.html

¹⁴¹ https://www.lepoint.fr/politique/giscard-chirac-une-rivalite-tenace-02-12-2020-2403928_20.php

Κατά την 1^η θητεία του Mitterrand διεκδίκησε με επιτυχία την δημαρχία του Παρισιού, θέση από την οποία θα ερχόταν συχνά σε σύγκρουση με την κυβέρνηση των σοσιαλιστών. Από την παραμονή του στο δημαρχείο της Γαλλικής πρωτεύουσας αξιοσημείωτη ήταν η υπόσχεση του για τον καθαρισμό του νερού του ποταμού Σηκουάνα με στόχο να καταστεί βιώσιμη η κολύμβηση (μάλιστα είχε υποσχεθεί να κολυμπήσει πρώτος αυτός στο ποτάμι για να αποδείξει στους κατοίκους πως το ποτάμι ήταν ασφαλές), υπόσχεση που δεν τήρησε, σε αντίθεση με τις επιτυχημένες πρωτοβουλίες του στον τομέα της καθαριότητας. Αξιωματημόνευτα ήταν τέλος τα διάφορα σκάνδαλα ευνοιοκρατίας και υπεξάιρεσης δημοσίου χρήματος που στιγμάτισαν την περίοδο της Δημαρχίας Chirac.¹⁴²

Παρά ταύτα μετά την ήττα των σοσιαλιστών στις βουλευτικές εκλογές του 1986 ο πρόεδρος Mitterrand αναγκάστηκε να τον διορίσει πρωθυπουργό, εγκαινιάζοντας την πρώτη περίοδο της λεγόμενης cohabitation (συγκατοίκησης), με τον σοσιαλιστή πρόεδρο και τον δεξιό πρωθυπουργό να μοιράζονται τη νομή της εξουσίας και να συγκρούονται συνεχώς ως την επανεκλογή του Mitterrand το 1988 επί του Chirac με μεγάλη πλειοψηφία στον 2^ο γύρο. Μετά την διάλυση της βουλής από τον επανεκλεγέντα πρόεδρο και την νίκη των σοσιαλιστών στις επακόλουθες βουλευτικές εκλογές, ο Chirac ανέλαβε να ηγηθεί της αντιπολίτευσης ως τις προεδρικές εκλογές του 1995, οπότε και επικράτησε με άνεση επί του υποψηφίου των σοσιαλιστών Lionel Jospin. Παρόλο που η ιστορία πάντοτε θα μνημονεύει την ιστορική συμπαράταξη της Γαλλίας με τη Γερμανία ενάντια στην παράνομη εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003 και την σφοδρή του αντιπαράθεση με Ισραηλινούς αστυνομικούς μπροστά στις κάμερες κατά τη διάρκεια μιας επίσημης επίσκεψης του στην Ιερουσαλήμ, ελάχιστες άλλες αξιοσημείωτες στιγμές της προεδρίας Chirac είδαν το φως της δημοσιότητας.¹⁴³ Παρά ταύτα, η προεδρία του έχει ενσαρκώσει την ατελή συνειδητοποίηση εκ μέρους της Γαλλίας όσον αφορά τις ιστορικές της ευθύνες για το αποικιοκρατικό της παρελθόν και το ολοκαύτωμα των εβραίων της χώρας με τη συνεργασία του καθεστώτος του Βισύ, που εκφράστηκε με την παραδοχή της υπευθυνότητας διά στόματος Chirac για το περιστατικό του Vel' d'Hiv το 1942, καθώς και από την επιλογή του να ιδρύσει το εθνολογικό μουσείο της Γαλλίας, που σήμερα φέρει το όνομα του.¹⁴⁴ Το μουσείο αυτό αποτελεί και την κύρια συνεισφορά του στον τομέα της αρχιτεκτονικής και του πολιτισμού, που ερχόταν σε αντίθεση με την πλούσια κληρονομιά του προκατόχου του.

Musée Quai Branly Jacques Chirac, Jean Nouvel, 2006

Ο πρόεδρος Chirac ήταν ήδη από τον καιρό της δημαρχίας του Παρισιού ονομαστός λάτρης των πρώιμων τεχνών και των πολιτισμών της Ασίας και της Ωκεανίας, και είχε ήδη από το 1990 πρωτοστατήσει στις προσπάθειες για την ίδρυση ενός τμήματος πρώιμων τεχνών στο Λούβρο, γεγονός που δεν επετεύχθη. Την ίδια περίοδο, ένα εκ των

¹⁴² https://www.liberation.fr/france/2019/09/26/chirac-et-les-affaires-la-grande-echappee_1753756/

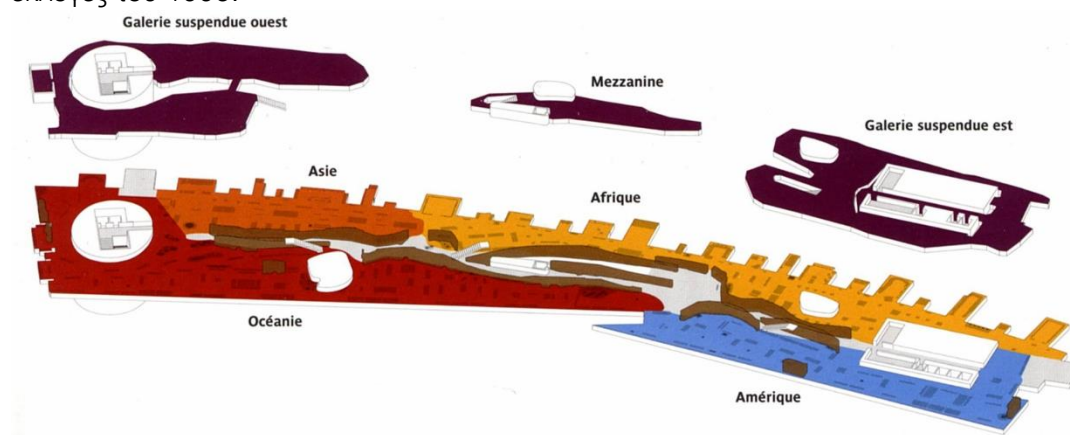
¹⁴³ <https://www.leparisien.fr/politique/jacques-chirac-l-homme-qui-a-dit-non-a-la-guerre-en-irak-26-09-2019-8160591.php>

¹⁴⁴ <https://www.ina.fr/ina-eclaire-actu/rafle-du-vel-d-hiv-jacques-chirac-reconnait-les-fautes-du-passe>

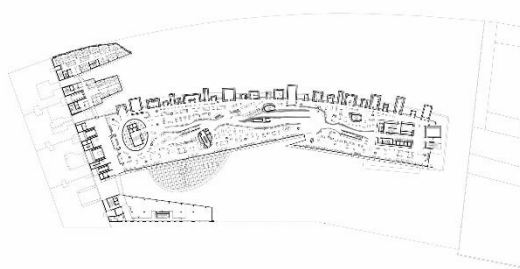
μεγαλύτερων σχεδίων του Francois Mitterrand για την κατασκευή ενός νέου εθνικού συνεδριακού κέντρου προγραμματιζόταν να χτιστεί στην κενή έκταση στην αποβάθρα Branly του 7^{ου} διαμερίσματος του Παρισιού, σε απόσταση αναπνοής από τον πύργο του Eiffel, όπου είχαν στο παρελθόν φιλοξενηθεί εκδηλώσεις της παγκόσμιας έκθεσης του 1937, και έκτοτε είχε χωροθετηθεί η κατασκευή ενός νέου πάρκου. Ωστόσο η συντριβή των σοσιαλιστών στις εκλογές του 1993 και η επακόλουθη κρίση στα ακίνητα ακύρωσε τους σχεδιασμούς της κυβέρνησης, αφήνοντας το πεδίο ελεύθερο για τον Chirac μετά την νίκη του στις προεδρικές εκλογές του 1995.

172. Παρόχθια όψη του μουσείου

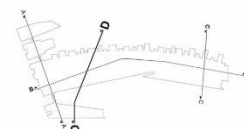
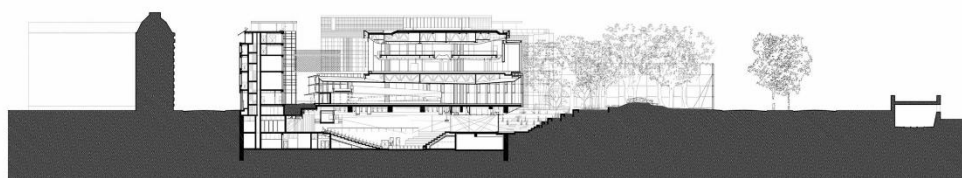
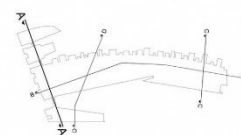
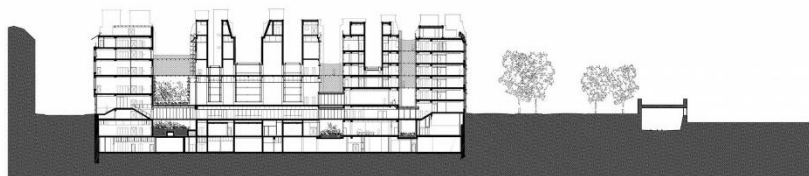

173. Μουσειολογικό διάγραμμα του Musée Quai Branly

174,175. Κατόψεις του ισογείου και του 1^{ου} ορόφου

Έτσι λοιπόν μετά την ανακοίνωση το 1996 του σχεδίου ίδρυσης ενός νέου μουσείου, ακολούθησαν μακρόχρονες διαπραγματεύσεις και διαξιφισμοί με τους διάφορους πολιτιστικούς φορείς της πρωτεύουσας, συγκεντρώθηκε μια συλλογή με δωρεές από τα μουσεία Guimet (του οποίου ήταν συχνός επισκέπτης ο Jacques Chirac), το μουσείο του Ανθρώπου στο Palais de Chaillot και την απορρόφηση της συλλογής του μουσείου τέχνης της Αφρικής και της Ωκεανίας (MAAO), ενώ προκηρύχθηκε διεθνής αρχιτεκτονικός διαγωνισμός το 1999, στον οποίο νικητήρια πρόταση αναδείχθηκε αυτή του μπαρουτοκαπνισμένου Γάλλου αρχιτέκτονα Jean Nouvel, έμπειρου σε αντίστοιχα έργα από την περίοδο Mitterrand.

176,177,178. Πρόσοψη, Τομή N-B και B-N

Η νέα πρόταση προέβλεπε την συνέχεια των μετώπων στην όχθη του Σηκουάνα με μία πράσινη όψη-κατακόρυφο κήπο και την συμπλήρωση τους με ένα γυάλινο φράχτη-πλαίσιο που λειτουργεί ως ένα ημιδιαφανές παραπέτασμα, φιλτράροντας την πολύβουη ατμόσφαιρα της πόλης και θυμίζοντας την αντίστοιχη περίπτωση του Fondation Cartier.¹⁴⁵ Ωστόσο αυτή είναι η μόνη τους ομοιότητα, καθώς εντός των τειχών του συγκροτήματος, ο επισκέπτης βυθίζεται σταδιακά σε ένα νέο περιβάλλον όπου η αρχιτεκτονική έκφραση προσεγγίζει ένα έργο τέχνης, με πλαστικές φόρμες και γλυπτικές μορφές, διαφορετικά χρώματα και υλικά στους όγκους που με αυτή την τεχνική υπερτονίζονται και διαφοροποιούνται.¹⁴⁶ Έτσι η αστική συνθήκη που δημιουργείται από το πράσινο φίλτρο κορυφώνεται από ένα καθρέφτισμα κατά μια έννοια της αστικής πολυπλοκότητας στο κύριο κτήριο του μουσείου, γεγονός που περιεγράφηκε γλαφυρά από τον κριτικό αρχιτεκτονικής Ellis Woodman στο περιοδικό Building design :

¹⁴⁵ Jean Philippe Hugron, Guide d'Architecture Paris, DOM Publishers, Berlin 2019, page 239

¹⁴⁶ <https://www.jeannouvel.com/projets/musee-du-quai-branly/>

«Μια γευστική ανάμειξη (μπουγιαμπέσα) συστατικών έντονα μυρωδάτων, συνδεδεμένων μεταξύ τους από μια σειρά χωρικών ανησυχιών εξαιρετικά δυναμικών»

179,180. Τμήματα της εξωτερικής και της εσωτερικής πρόσοψης

Nicola Sarkozy 2007-2012

Le maître de scandal

181. Μια κωμική φιγούρα, ο πρόεδρος Nicola Sarkozy διήγαγε μια τρικυμιάδη προεδρία

Μια συγκρουσιακή και έντονη προσωπικότητα, ο 6^{ος} πρόεδρος της 5^{ης} Γαλλικής Δημοκρατίας, ξεκίνησε την πολιτική του καριέρα ως δήμαρχος της πλουσιότερης περιοχής της Γαλλίας, του Ivry sur seine, και έπειτα αναδείχθηκε πολιτικά ως σταρ της Γαλλικής Δεξιάς όταν ως υπουργός εσωτερικών, κατέπνιξε τις ταραχές του 2005¹⁴⁷ στα banlieue του Παρισιού, υπερασπιζόμενος το δόγμα «νόμος και τάξη», συχνά αφομοιώνοντας απόψεις της σκληρής δεξιάς σε θέματα όπως η μετανάστευση. Γενικά θεωρούνταν μέλος της συντηρητικής πτέρυγας των Ρεπουμπλικανών, και προωθώντας την αναπτυξιακή πολιτική μιας

μετριοπαθούς, φιλικής προς το επιχειρηματικό περιβάλλον, έδωσε έμφαση στη διάρκεια της προεδρίας του στα μεγάλα έργα υποδομών, και συγκεκριμένα την επέκταση του μετρό του Παρισιού στα υποβαθμισμένα προάστια, με την ελπίδα της προσέλκυσης επενδύσεων και την ανάπτυξη των περιοχών αυτών. Η προεδρία του διαταράχθηκε από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, και έκτοτε ουδέποτε επανήλθε η δημοτικότητα του, καθώς η κυβέρνηση του υποχρεώθηκε να ανεβάσει το όριο συνταξιοδότησης, μεταρρύθμιση εξαιρετικά αντιδημοφιλής.

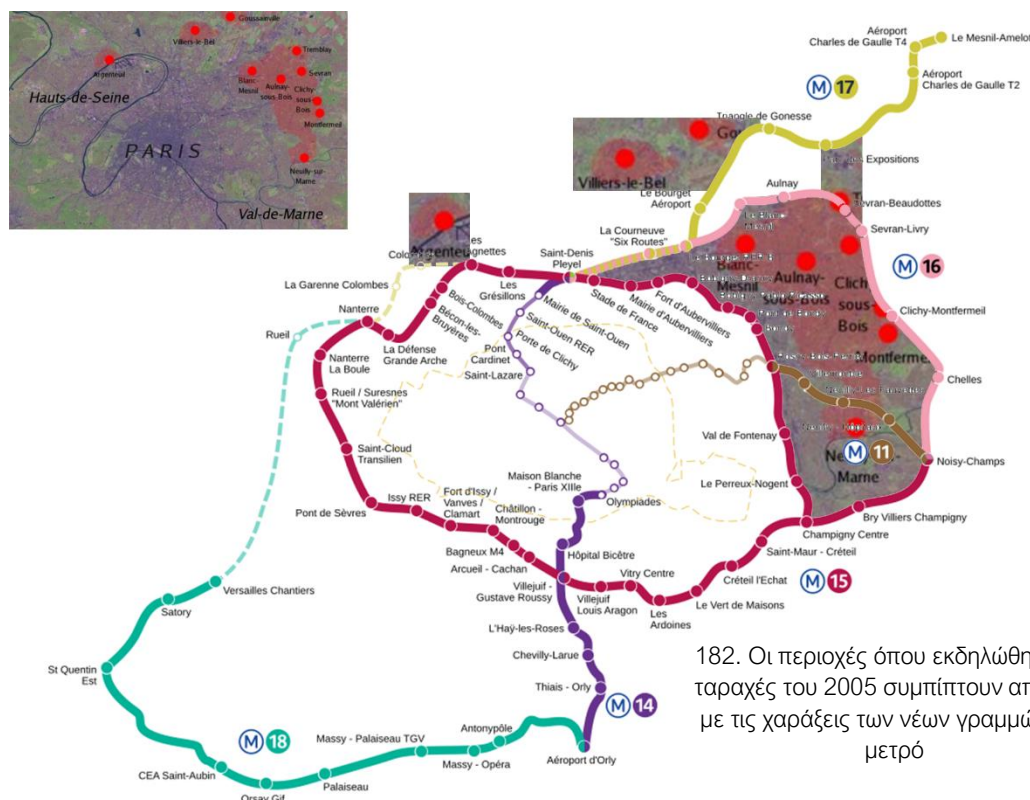
¹⁴⁷ https://www.youtube.com/watch?v=zp_abyD-FeA&list=LL&index=6&ab_channel=mrcina666

Πλησιάζοντας προς τις προεδρικές εκλογές του 2012 και έχοντας να αντιμετωπίσει μια στάσιμη οικονομία και τους προελαύνοντες σοσιαλιστές, παραβίασε τον εκλογικό νόμο, και μέχρι σήμερα είναι υπόδικος για τα σκάνδαλα της περιόδου, που παρεμπόδισαν σε μεγάλο βαθμό την επανεκλογή του. Η παρακαταθήκη του στην πραγματικότητα είναι κάπως δύσκολο να γίνει κατανοητή καθώς πολλά δημόσια έργα των επόμενων κυβερνήσεων μπορεί να ξεκίνησαν ή να σχεδιάστηκαν τότε, αλλά η μικρή διάρκεια της προεδρίας του, ειδικά σε σύγκριση με τους προκατόχους του δυσχεραίνει τον απολογισμό της περιόδου Sarkozy.

Μια μακροπρόθεσμη μετάλλαξη

Grand Paris Express, 2015-2030

Το Παρίσι, ως μια πόλη δίχως φυσικά όρια, επεκτεινόταν πάντοτε προς πάσα κατεύθυνση, διατηρώντας το στρογγυλό του σχήμα προσθέτοντας στην μητροπολιτική περιοχή νέα προάστια, τα οποία μεταφορικά συνδέονταν κατά κύριο λόγο με το RER (το περιφερειακό εξπρές δίκτυο σιδηροδρόμων της πρωτεύουσας), με το τραμ, και σπανιότερα με τους τερματικούς σταθμούς των γραμμών του μητροπολιτικού σιδηροδρόμου, συχνά αναγκάζοντας τους κατοίκους των περιοχών αυτών να περνάνε άσκοπα από το κέντρο της πόλης ή και απομονώνοντας ορισμένες περιοχές των προαστίων. Είναι σαφές πως οι συνέπειες της κυκλοφοριακής απομόνωσης ήταν συχνά ο σχηματισμός γκέτο, στα οποία διέμεναν σε γιγαντιαία συγκροτήματα εργατικών κατοικιών εκατομμύρια μεταναστών αφρικανικής κατά κύριο λόγο καταγωγής, βυθισμένων στην οικονομική δυσπραγία, την ανέχεια, την ανεργία και με έντονες εξαρτήσεις να στιγματίζουν τον ντόπιο πληθυσμό. Τέλος, σε μία περιοχή πλούσια όπως το Ile de France, η ύπαρξη φτωχών και περιθωριοποιημένων ανθρώπων όπως οι κάτοικοι των banlieue, αποτελούν την ζωντανή απόδειξη ύπαρξης σοβαρών ανισοτήτων στην κατανομή του γαλλικού εθνικού εισοδήματος και πλούτου.

182. Οι περιοχές όπου εκδηλώθηκαν οι ταραχές του 2005 συμπίπτουν απόλυτα με τις χαράξεις των νέων γραμμών του μετρό

και έναν πραγματικά εντυπωσιακό προϋπολογισμό 40 (!) δισεκατομμυρίων ευρώ, πρόκειται ασφαλώς για το μεγαλύτερο δημόσιο έργο στην Ευρωπαϊκή ιστορία, έργο τέτοιας περιπλοκότητας που ήδη από το 2007, ορίστηκε ως ημερομηνία-στόχος

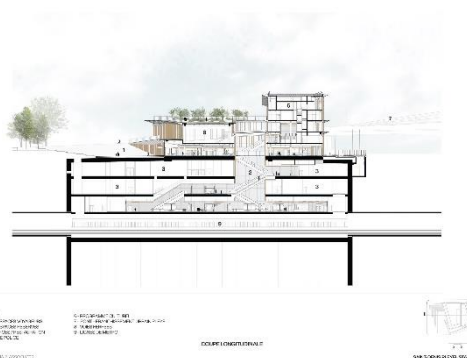
ολοκλήρωσης
το 2030.

Φυσικά η
προεδρία
Sarkozy έληξε
άδοξα και
εμμέσως της

παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008, με διάφορα σκάνδαλα να βαρύνουν την κυβέρνηση. Η άμεση συνέπεια της ήττας του Sarkozy θα ήταν ενδεχομένως η εγκατάλειψη αυτού του αναπτυξιακού και κοινωνικού οράματος, ωστόσο όλες οι μετέπειτα γαλλικές κυβερνήσεις έχουν συνεχίσει το έργο, δίνοντας πνοή στις απομονωμένες περιοχές της Grande Couronne του Παρισιού, προσελκύοντας επενδύσεις και πυροδοτώντας μια σύγχρονη και δυναμική τοπική οικονομία. Στην πραγματικότητα είναι τέτοια η πολιτική σύμπνοια γύρω από το έργο αυτό που παρόλη την εκτόξευση του κατασκευαστικού κόστους και τις καθυστερήσεις λόγω της πανδημίας, η ημερομηνία ολοκλήρωσης του συνόλου του έργου δεν μετατέθηκε για μετά το 2030, και η οποία παραμένει ως και σήμερα (2025) επιτεύξιμη.¹⁵⁰

186,187,188,189,190. Gare Saint
Denis Pleyel, Kengo Kuma

¹⁵⁰ https://www.youtube.com/watch?v=ZjuMcWwMqPk&t=201s&ab_channel=TheB1M

191, 192, 193. Μελλοντικοί σταθμοί των EMBT, Architecture Studio και Portzamparc

François Hollande 2012-2017

Le president normal

194. Περιβόητος για την ζηρηρή προσωπική του ζωή, ο Hollande έγινε συχνά στόχος των κοσμικών MME

Υποσχόμενος μια ήρεμη, «νορμάλ»¹⁵¹ προεδρία (προς αντίθεση με την ανισόρροπη περίοδο του προκατόχου του) και την αναστροφή της πολιτικής λιτότητας που επικρατούσε επί των ημερών της προηγούμενης κυβέρνησης, ο νέος πρόεδρος ανέλαβε την διακυβέρνηση της Γαλλίας σε μια εποχή αναταραχών στις ευρωπαϊκές και εξ αρχής κλήθηκε να ασχοληθεί με την διαχείριση της ελληνικής κρίσης χρέους που δύο φορές εκείνα τα χρόνια (το 2012 με το PSI, και το 2015 με το δημοψήφισμα στην Ελλάδα) απείλησε να τινάξει στον αέρα την πορεία της ανασυγκρότησης της Ευρωζώνης. Κατηγορήθηκε για έλλειψη πολιτικής βούλησης για την υλοποίηση μεταρρυθμίσεων, καθώς επί των ημερών του η γαλλική οικονομία ήταν κατά κύριο λόγο στάσιμη, παρόλο που οι αυξήσεις φόρων στον πλούτο και τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις έσωσαν το γαλλικό κοινωνικό

μοντέλο σε μια εποχή λιτότητας για τους υπόλοιπους Ευρωπαίους. Η όποια πολιτική του παρακαταθήκη επισκιάστηκε μοιραία από την επιδείνωση του διεθνούς γεωπολιτικού περιβάλλοντος, με τον πόλεμο στη Λιβύη και τη Συρία το 2012 και την ίδρυση του Ισλαμικού Χαλιφάτου λίγο αργότερα. Οι επεμβάσεις των γαλλικών ενόπλων δυνάμεων ενάντια στους εξτρεμιστές της Μέσης Ανατολής και της υποσαχάριας Αφρικής, μετέτρεψαν τη Γαλλία σε στόχο ισλαμιστικών οργανώσεων, με αποτέλεσμα 4 πολύνεκρες τρομοκρατικές επιθέσεις από το 2015 ως το 2016.

Παρά ταύτα το αξιόλογο έργο της εποχής εκείνης στον πολιτισμό αναδεικνύεται από την αρχιτεκτονική κληρονομιά του προέδρου Hollande, επί των ημερών του οποίου άνθησαν οι δραστηριότητες δύο νέων δυναμικών πολιτιστικών φορέων στο Παρίσι, το μουσείο μετανάστευσης και το Εθνικό κέντρο χορού, ενώ επί των ημερών του ολοκληρώθηκε η

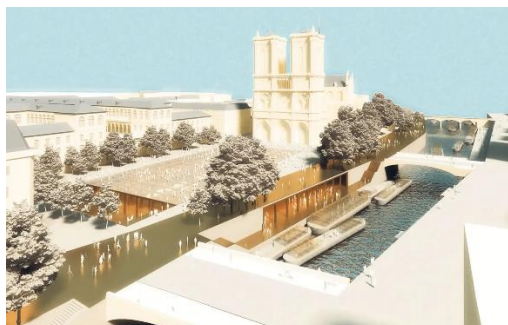
¹⁵¹ <https://www.publicsenat.fr/actualites/non-classe/francois-hollande-le-president-qui-voulait-etre-normal-60381>

Νέα Φιλαρμονική του Παρισιού. Ένα ακόμη έργο πνοής, εξαιρετικά τολμηρό ως επέμβαση στο ιστορικό κέντρο της Γαλλικής πρωτεύουσας ήταν το σχέδιο του Dominique Perrault για μια εκτεταμένη ανάπλαση του Isle de la Cité και της πλατείας της Παναγίας των Παρισίων, το οποίο ωστόσο δεν πραγματοποιήθηκε και λόγω της πυρκαγιάς που έπληξε τον καθεδρικό ναό το 2019. Όσον αφορά την πορεία του Hollande στην πολιτική ζωή της χώρας, η προεδρία του δεν ήταν ιδιαίτερα τυχερή,¹⁵² καθώς ορισμένες μεταρρυθμίσεις για την φιλελευθεροποίηση του εργασιακού κώδικα ήρθαν πολύ αργά για να σώσουν την κυβέρνηση από την δημοσκοπική βουτιά, και έτσι ο πρόεδρος δεν κατέθεσε υποψηφιότητα για την επανεκλογή του, γεγονός πρωτοφανές στην 5^η Δημοκρατία.

Η προεδρία Hollande ήταν ιδιαίτερα ατυχής περίοδος, καθώς λόγω της δεδομένης δημοσιονομικής στενότητας της εποχής, και την περιορισμένη χρονικά θητεία του François Hollande η οποία δεν ανανεώθηκε, επρόκειτο για μια συνταγή απογοήτευσης των ψηφοφόρων και των όποιων προσδοκιών τους. Έτσι παρόλες τις επιδιώξεις του προέδρου για μια σειρά μεγάλων έργων, εφάμιλλων της προεδρίας του σοσιαλιστή προκατόχου του, τα σχέδια αυτά δεν ευοδώθηκαν.

Ανεκπλήρωτα όνειρα

Aménagement de Notre Dame, Dominique Perrault, Philippe Bélaval, 2015

195. Η πρόβλεψη για την ανάπλαση της πλατείας της Παναγίας των Παρισίων

Έχοντας ως κίνητρο τον ευγενή πόθο να συνεχίσει την παράδοση των προκατόχων του που όλοι τους άφησαν το στίγμα τους στο κέντρο της Γαλλικής πρωτεύουσας κατά μήκος του Σηκουάνα με μεγάλα έργα όπως η νέα έδρα της Εθνικής Βιβλιοθήκης ή το musée Branly, και με τη συγκατάθεση της επίσης σοσιαλίστριας δημάρχου του Παρισιού Anne Hidalgo, ο François Hollande έθεσε ως στόχο ένα μακρόπνοο όραμα για το μέλλον του αρχαιότερου σημείου της πόλης, του Ile de la

Cité στα επόμενα 25 χρόνια (2040).¹⁵³ Ανέθεσε λοιπόν την διαδικασία εξερεύνησης πιθανών λύσεων και την εκτέλεση ενός μεγαλόπνοου και φιλόδοξου πολεοδομικού οράματος για την ανάπλαση της πλατείας της Παναγίας των Παρισίων και των παρόχθιων περιοχών του νησιού στον Philippe Bélaval, διευθυντή του κέντρου εθνικών μνημείων της Γαλλίας, ο οποίος σε συνεργασία με τον καταξιωμένο αρχιτέκτονα

¹⁵² <https://www.leparisien.fr/culture-loisirs/cinema/presidents-au-cinema-francois-hollande-na-pas-de-chance-jean-dujardin-cest-moi-confie-nicolas-sarkozy-29-06-2021-V54KRHTAX5HZHMQC62GI7XXKOQ.php>

¹⁵³ <https://www.lejdd.fr/Societe/A-Paris-un-projet-spectaculaire-pour-l-ile-de-la-Cite-833143-3066524>

Dominique Perrault, παρουσίασαν στο προεδρικό μέγαρο μια μελέτη που αποτέλεσε τον κορμό του αντικειμένου του διαγωνισμού που διοργανώθηκε, με 35 συμμετοχές.

196. 3d μοντέλο

Η κύρια ιδέα ήταν πως με μεγάλες ανακατανομές χωροθετικής φύσεως να λαμβάνουν χώρα στα μεγάλα διοικητικά μέγαρα του νησιού, όπως με την περίπτωση του μεγάρου της δικαιοσύνης και του μεγάρου της αστυνομίας, τον μαζικό τουρισμό να έχει κατακλύσει την ιστορική καρδιά της πόλης που μετρά πλέον ελάχιστους κατοίκους και όλο και περισσότερα καταλύματα βραχυπρόθεσμης μίσθωσης και κοσμογονικές αλλαγές στον ορίζοντα με τους Ολυμπιακούς του 2024 και την Παγκόσμια έκθεση του 2025, μια μεγάλη επέμβαση, η μεγαλύτερη στην περιοχή από την εποχή του βαρόνου Haussmann θα επιχειρούσε επανασυστήσι το ιστορικό κέντρο της πόλης στον κόσμο, με νέες χρήσεις, πράσινο, πεζοδρομήσεις και την νέα διαμόρφωση της πλατείας και των παρόχθιων ζωνών του νησιού.¹⁵⁴ Μέχρι σήμερα, με το όλο σχέδιο να μην έχει περάσει σε φάση εφαρμογής, τα όνειρα του Hollande έχουν αρκεστεί στην παραγωγή ορισμένων εξαιρετικών μακετών και κάποιων ακόμη καλύτερων masterplan.

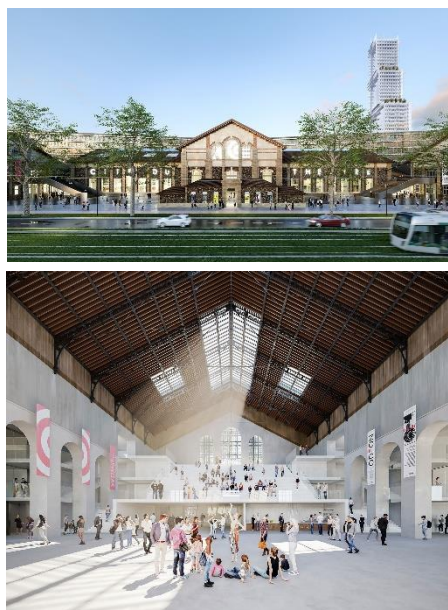

197. 3d μοντέλο

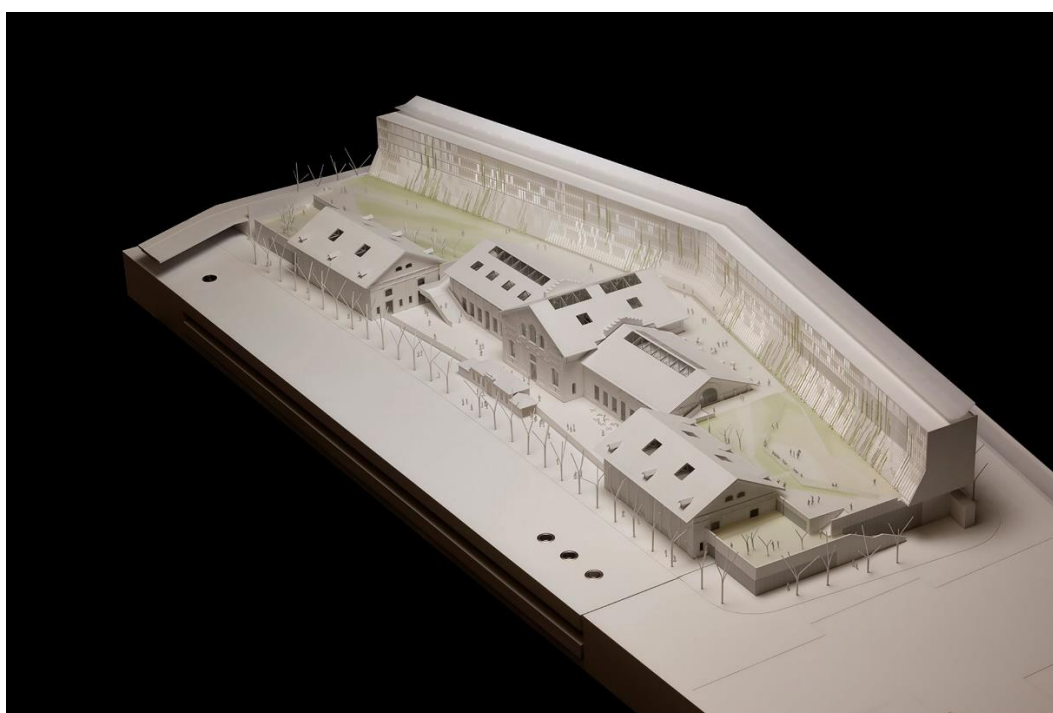
¹⁵⁴ https://www.lemonde.fr/culture/article/2021/11/14/dominique-perrault-on-m-a-colle-une-etiquette-trop-jeune-trop-vite-trop-fort_6101992_3246.html

**Cité du théâtre, Nieto Sobejano
Arquitectos, Marin + Trottin
Architectes, 2016**

Το φιλόδοξο αυτό σχέδιο αποσκοπούσε την συνένωση των σκόρπιων εγκαταστάσεων διαφόρων δραματικών σχολών, δίνοντας ζωή σε παλιές εγκαταλελειμμένες βιομηχανικές εγκαταστάσεις και αναζωογονώντας μια σύγχρονη λαϊκή γειτονιά του 17^{ου} arrondissement. Ο διαγωνισμός προκηρύχθηκε λίγο μετά την ανακοίνωση του σχεδίου αυτού από την τότε υπουργό πολιτισμού και νυν director general της UNESCO Audrey Azoulay, και ανέδειξε νικητήρια πρόταση αυτή των συνεργαζόμενων αρχιτεκτονικών γραφείων Nieto Sobejano Arquitectos και Marin + Trottin Architectes. Ωστόσο σε μια περίοδο αναταραχών στην οικονομία και την κοινωνία, και με την διαφαινόμενη μη διεκδίκηση της επανεκλογής του Hollande το 2017, το σχέδιο μοιραία μπήκε σε δεύτερη μοίρα και εγκαταλείφθηκε επίσημα από την επόμενη κυβέρνηση, εν όψει άλλων προτεραιοτήτων λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων.¹⁵⁵

198,199. Φωτορεαλιστικές απεικονίσεις της νικήτριας πρότασης του διαγωνισμού

200. Τρισδιάστατο πρόπλασμα

¹⁵⁵ https://www.lemonde.fr/culture/article/2023/10/05/la-cite-du-theatre-retour-sur-la-faillite-d-un-ambitieux-projet-parisien_6192647_3246.html

Emmanuel Macron 2017-2027

Le grand perturbateur

Ο εισηγητής μιας πολιτικής επανάστασης στο πολιτικό γίνεσθαι της Γαλλίας, πρώην υπουργός οικονομικών του François Hollande, Emmanuel Macron, ανέλαβε τη διακυβέρνηση σε μια στιγμή κατάρρευσης των δυο πάλαι ποτέ κυρίαρχων κομμάτων καθόλη τη διάρκεια της 5^{ης} Δημοκρατίας, οικοδομώντας έτσι ένα νέο φιλοευρωπαϊκό, φιλελεύθερο και κοινωνικό κέντρο μεταξύ της καλπάζουσας στις δημοσκοπήσεις ακροδεξιάς και της αναδυόμενης ριζοσπαστικής αριστεράς του Jean Luc Mélenchon, κερδίζοντας τις προεδρικές εκλογές του 2017 με το συντριπτικό 66% έναντι της αντιπάλου του Marine Le Pen. Διαθέτοντας και μια ισχυρή πλειοψηφία στην εθνοσυνέλευση, επιδόθηκε σε ένα κρεσέντο μεταρρυθμιστικής μανίας για την απελευθέρωση των αγορών εργασίας και κεφαλαίων της Γαλλίας, επανεκκινώντας την στάσιμη επί των ημερών του προκατόχου του οικονομία. Εξ αρχής οι μεταρρυθμίσεις προκάλεσαν εκτεταμένες ταραχές και αντιδράσεις (αρχικά με το κίνημα των κίτρινων γιλέκων το 2018), και οι οποίες συνεχίστηκαν μετά την επανεκλογή του το 2022, οπότε και επιχείρησε εκ νέου, επιτυχημένα, την αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης.

201. Ο πρόεδρος-Δίας, στην ορκωμοσία του στο δημαρχείο του Παρισιού το 2017

Στα χρόνια της αν μη τι άλλο ταραγμένης προεδρίας του, κλήθηκε να αντιμετωπίσει την πανδημία του Covid19 και την ενεργειακή κρίση που ακολούθησε της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία, καθώς και τον κατακερματισμό των πολιτικών δυνάμεων στη γαλλική εθνοσυνέλευση από το 2022 και μέχρι σήμερα. Κινητήρια δύναμη πίσω από τις πρωτοβουλίες το 2018 για την ανάληψη από το Παρίσι της διοργάνωσης των Ολυμπιακών αγώνων του 2024, οι κυβερνήσεις Μακρόν αποτελούν μια περίοδο

τεχνοκρατικής κατά κύριο λόγο διακυβέρνησης και το κοινωνικό τους έργο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί περιορισμένο, χωρίς να παραβλέπεται ωστόσο η ενίσχυση επί των ημερών του κοινωνικών προγραμμάτων στέγασης μαζικής κλίμακας αυξάνοντας σταδιακά το ποσοστό της κοινωνικής κατοίκησης επί του συνολικού αριθμού των κατοικιών από το 20% στο 30%,¹⁵⁶ και η σημαντική πτώση του ποσοστού της ανεργίας.¹⁵⁷ Η κληρονομιά της περιόδου Μακρόν είναι δύσκολο να διερευνηθεί καθώς οι περισσότεροι θα τον μνημονεύουν για την διάλυση του γαλλικού πολιτικού συστήματος, γεγονός το οποίο έχει οδηγήσει στην σημερινή πολιτική κρίση που διανύει η Γαλλία.

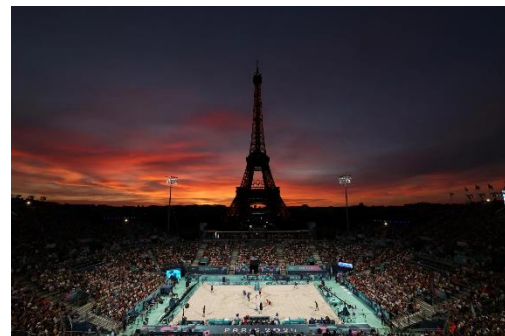

202. Η ανακαίνιση του χώρου δεξιώσεων του προεδρικού μεγάρου το 2019

Les œuvres du monsieur efficace

Jeux Olympiques, Paris 2024

Η ανάληψη της διοργάνωσης της 33^{ης} ολυμπιάδας του 2024 από τη γαλλική πρωτεύουσα, σήμαινε μια μεγάλη ευκαιρία για το Παρίσι της 3^{ης} χιλιετίας να μεταλλάξει ολόκληρες περιοχές προς ένα βιώσιμο μέλλον, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα τη δυναμική της σύγχρονης αυτής μητρόπολης σε όλους τους τομείς. Από την κοινωνική συνοχή μέχρι τις βιώσιμες μεταφορές, την προσιτή στέγαση και την αειφόρο ανάπτυξη. Έχοντας ήδη ενεργοποιήσει το φαραωνικό πρόγραμμα επέκτασης του μετρό στα προάστια πριν την ανακοίνωση της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής το 2018 της επιλογής του Παρισιού ως την πόλη που θα φιλοξενούσε τους αγώνες, οι νέες αλλαγές επικεντρώθηκαν στην κατάρτιση ενός masterplan που κυρίως είχε στόχο μια ολυμπιάδα βιώσιμη περιβαλλοντικά και οικονομικά, με ελάχιστες νέες υποδομές, φιλικές προς το περιβάλλον κατασκευές,

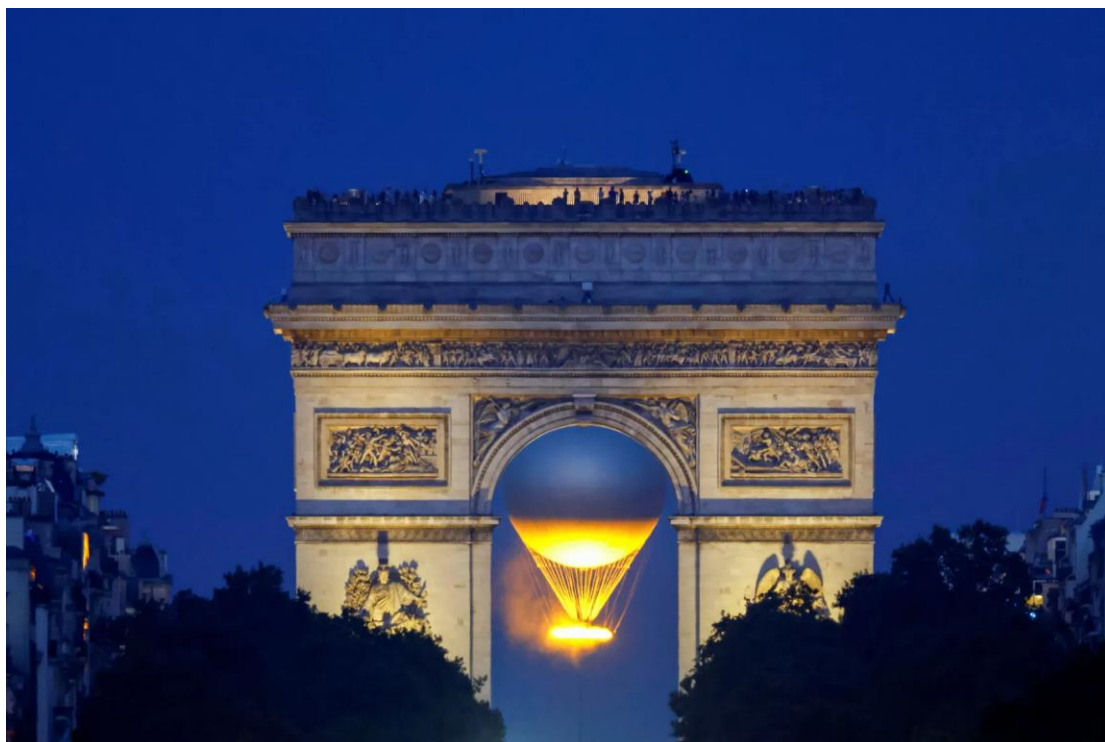

203,204. Το ρηξικέλευθο σχέδιο για την διοργάνωση αθλητικών αγώνων σε φημισμένα μνημεία της πόλης δικαιώθηκε

¹⁵⁶ <https://www.lesechos.fr/politique-societe/societe/immobilier-ce-que-contient-le-projet-de-loi-sur-le-logement-du-gouvernement-2092953>

¹⁵⁷ <https://www.radiofrance.fr/franceinfo/podcasts/le-decryptage-eco/la-legere-baisse-inattendue-du-chomage-au-quatrieme-trimestre-2024-risque-d-etre-seulement-un-sursis-7097815>

συνήθως από ξύλο αλλά κατά κύριο λόγο την χρήση μνημείων στο ιστορικό κέντρο ως προσωρινών σταδίων.

205. Η τελετή έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2024, η πρώτη εκτός σταδίου στην ιστορία

Έτσι οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2024 πέρασαν στην ιστορία, με την ανακαίνιση του Grand Palais,¹⁵⁸ και την προσωρινή του μετατροπή σε στάδιο για την ξιφασκία, την διοργάνωση της ιππασίας στις Βερσαλλίες,¹⁵⁹ ένα λυόμενο στάδιο βόλεϊ στη βάση του πύργου του Άιφελ¹⁶⁰ και την περιβόητη διοργάνωση της τελετής έναρξης στο Σηκουάνα, για πρώτη φορά σε κοινή θέα και όχι εντός ολυμπιακού σταδίου, ως είθισται.¹⁶¹ Παρά ταύτα, αξίζει να σημειωθεί πως όλες οι νέες υποδομές χωροθετήθηκαν στο φτωχότερο προάστιο του Παρισιού, το Seine Saint Denis, όπου κατασκευάστηκε ένα νέο Ολυμπιακό Κολυμβητήριο, με μια εντυπωσιακή ξύλινη στέγη, που επιτελεί το έργο της ούσα μνημείο βιωσιμότητας, καθώς και το ολυμπιακό χωριό, που κατασκευάστηκε στη θέση ενός παλαιού εργοστασίου, με πολλές ξύλινες κατασκευές μεγάλης κλίμακας και

206. Το νέο Ολυμπιακό Κολυμβητήριο

¹⁵⁸ <https://www.admagazine.fr/article/grand-palais-jeux-olympiques>

¹⁵⁹ <https://www.olympics.com/fr/infos/a-versailles-le-cheval-est-roi>

¹⁶⁰ <https://www.ouest-france.fr/jeux-olympiques/jo-2024-beach-volley-le-stade-au-pied-de-la-tour-eiffel-est-fin-pret-b43db9de-404e-11ef-b753-7a8e9818b180>

¹⁶¹ <https://www.france.fr/fr/article/ceremonie-ouverture-jo-paris-2024/>

ένα masterplan βασισμένο στην επαφή με τον ποταμό Σηκουάνα και το παρόχθιο πράσινο.

207,208. Το Grand Palais ως στάδιο ξιφασκίας

Notre Dame de Paris, 2019-2024

209. Η πυρκαγιά στη Notre Dame, 2019

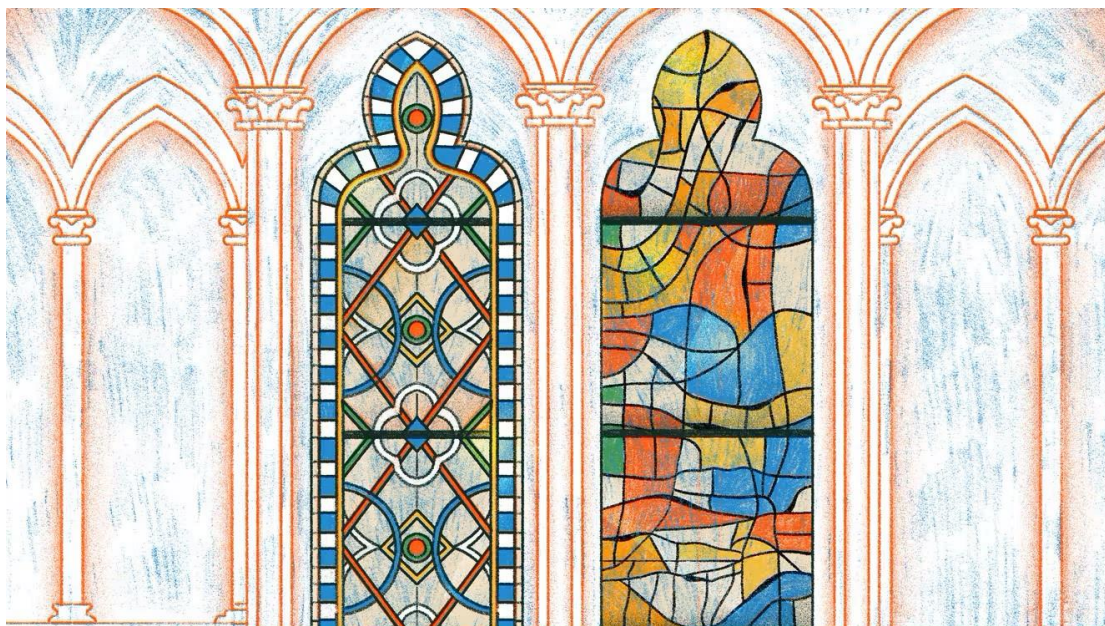
Μετά την καταστροφική πυρκαγιά στην Παναγία των Παρισίων τον Απρίλιο του 2019, η κυβέρνηση Μακρόν δεσμεύτηκε για την άμεση έναρξη των εργασιών αποκατάστασης των ζημιών στον καθεδρικό ναό της γαλλικής πρωτεύουσας, με χρονοδιάγραμμα αρχικά την ολοκλήρωση των έργων σε 4,5 μόλις χρόνια, με στόχο τα θηρανοίξια του ναού να τελεστούν ιδανικά πριν την έναρξη των Ολυμπιακών του 2024, ημερομηνία που έπειτα μετατέθηκε κατά μισό περίπου έτος, έως τις 7 Δεκεμβρίου της ίδιας χρονιάς.

Μετά από μια αρχική περίοδο διαβουλεύσεων για τα αρχιτεκτονικά σχέδια της αποκατάστασης του ιστορικού καθεδρικού ναού, αποφασίστηκε η πιστή αποκατάσταση του ναού, με οδηγό το έργο του Viollet le Duc από την δεκαετία του 1860 και χρησιμοποιώντας όσο αυτό κατέστη δυνατό τις μεσαιωνικές μεθόδους κατασκευής, καθώς και τα ίδια υλικά με το ιστορικό κτήριο. Ωστόσο, η επαναστατική φλόγα παραμένοντας ανεξίτηλη διαμέσου των αιώνων, υπαγόρευε ασφαλώς την προσθήκη μιας νέας, σύγχρονης ματιάς στον μεσαιωνικό ναό, και μετά από αρκετούς μήνες αποφασίστηκε από τον πρόεδρο Macron η διενέργεια διαγωνισμού για την αντικατάσταση ορισμένων βιτρό σε συγκεκριμένο αριθμό παρεκκλησιών του καθεδρικού ναού με νέα, σύγχρονα έργα τέχνης από Γάλλους υαλοουργούς. Επιπλέον, έχοντας κατά νου τον διαγωνισμό της προεδρίας Hollande για την ανάπτυξη του Ile de la Cité, με νικητή τον Dominique Perrault, με αντικείμενο άρρηκτα συνυφασμένο με την Παναγία

210. συμμετοχές στο διαγωνισμό για τα νέα vitraux

των Παρισίων, προκρίθηκε η ιδέα για την δημιουργία ενός μουσείου μελλοντικά, υπογείως στις όχθες του Σηκουάνα μπροστά στον καθεδρικό ναό, που θα περιέχει διάφορα εκθέματα από την μακραίωνη ιστορία του, καθώς και τα βιτρό που θα αντικατασταθούν από την νέα, τολμηρή εικαστική εγκατάσταση.

211. Προτάσεις στο διαγωνισμό, 2025

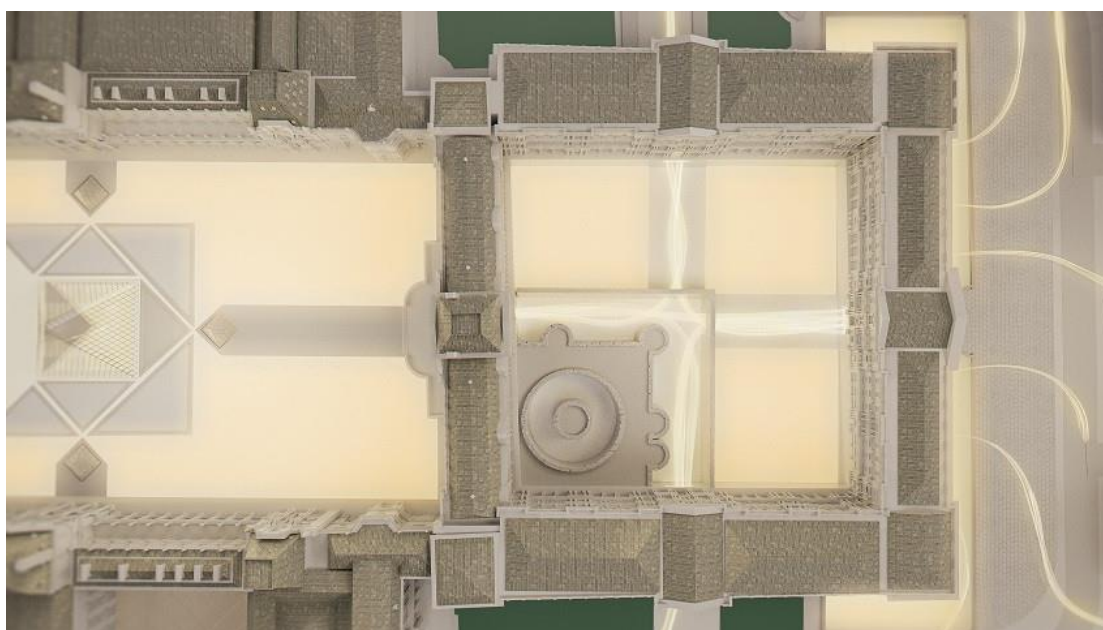
Εξυπακούεται πως τα σχέδια της κυβέρνησης Macron για την Παναγία των Παρισίων συνάντησαν σθεναρή αντίσταση από πάμπολλους θεσμικούς φορείς γύρω από την προστασία των μνημείων, θρησκευτικούς ηγέτες και διάφορους, συντηρητικούς κατά κύριο λόγο πολιτικούς, που εστίασαν στην τολμηρή πρόταση του προέδρου για την απόσπαση των βιτρό της εποχής του Violet le Duc, και ορισμένων παλαιότερων, ως υπερβολικά νεωτεριστική και ασεβούς προς την πολυτάραχη ιστορία του σπουδαιότερου θρησκευτικού μνημείου της χώρας, το οποίο κατά το παρελθόν έχει επανειλημμένα υποστεί φθορές κατά διάφορες περιόδους και ειδικά κατά την πρώιμη φάση της Μεγάλης Γαλλικής Επανάστασης του 1789 που χαρακτηρίστηκε από έντονες αθεϊστικές και αντικληρικαλιστικές τάσεις, και οι οποίες έκτοτε διέπουν σταθερά μεγάλα τμήματα της γαλλικής κοινωνίας.¹⁶² Παρόλες τις αντιδράσεις, ως και τις ώρες που γράφονται αυτές οι γραμμές τον Μάρτιο του 2025, ο διαγωνισμός συνεχίζεται, διεγείροντας το πάντοτε ανήσυχο γαλλικό πνεύμα και προκαλώντας γόνιμες συζητήσεις για το μέλλον και την διατήρηση των μνημείων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

Nouveau Louvre, 2027

Αντιμέτωποι με μια πρωτοφανή και εξαιρετικά επιβαρυντική περί της λειτουργίας του μουσείου του Λούβρου, εκτόξευση των αριθμών επισκεπτών στα 11 περίπου εκατομμύρια, και εν όψει της προβλέψιμης ανάγκης ανακαίνισης, εξορθολογισμού και εξωραϊσμού των εγκαταστάσεων του Λούβρου, στις αρχές του 2025 ανακοινώθηκε από

¹⁶² https://www.lemonde.fr/culture/article/2024/04/16/polemique-sur-les-vitraux-contemporains-de-notre-dame-de-paris-une-histoire-qui-se-repete_6228142_3246.html

τον πρόεδρο Macron η προκήρυξη διεθνούς διαγωνισμού για την διαμόρφωση μιας νέας, υπόγειας εισόδου στην ανατολική, πίσω όψη του κτηριακού συγκροτήματος.¹⁶³ Τμήμα αυτού του «νέου Λούβρου», αποτελεί η εσωτερική αναδιάρθρωση της συλλογής έργων τέχνης με την πρόβλεψη δημιουργίας χωριστού χώρου, υπογείου, αφιερωμένου στην έκθεση της Mona Lisa του Leonardo Da Vinci, με στόχο την αποσόβηση του φαινομένου συνωστισμού επισκεπτών, που δυσχεραίνει την εμπειρία θέασης τόσο του συγκεκριμένου όσο και των άμεσα γειτνιαζόντων έργων τέχνης και την χρέωση ειδικού εισιτηρίου για τον νέο αυτό τμήμα του μουσείου.¹⁶⁴ Πρόκειται στην πραγματικότητα για ένα εξαιρετικά φιλόδοξο σχέδιο για ευρύτερη αναδιαμόρφωση των εκθεσιακών χώρων του μεγαλύτερου μουσείου του κόσμου, γεγονός που αναδεικνύει και την ανάληψη κατά μία έννοια της ευθύνης μιας νέας γενιάς να προσθέσει το δικό της αποτύπωμα στην μακραίωνη και συνεχή ιστορία του Λούβρου, κρατώντας την σκυτάλη προηγούμενων επεμβάσεων.

212. Οι πρώτες εικόνες από το διαγωνισμό του 2025

ΕΡΜΗΝΕΙΑ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι Γάλλοι πρόεδροι αποτελούν ένα σπάνιο είδος, μια κλειστή ομάδα ιδιόρρυθμων ηγετικών προσωπικοτήτων ενός εξίσου ιδιόρρυθμου λαού, που έχουν αφήσει το συλλογικό τους στίγμα στην διαμόρφωση λεπτών κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών ισορροπιών εντός της σύγχρονης Γαλλίας και των πλαισίων της ενωμένης Ευρώπης. Εξού και ένας απολογισμός του βίου και της πολιτείας τους, είναι έργο εξαιρετικά περίπλοκο, καθώς δεν μπορεί να απομονωθεί από τις εκάστοτε συνθήκες που πλαισιώνουν τον

¹⁶³ <https://www.connaissancedesarts.com/musees/musee-louvre/nouveau-louvre-le-musee-devoile-les-premieres-images-de-son-grand-projet-de-transformation-11198940/>

¹⁶⁴ <https://www.radiofrance.fr/franceculture/podcasts/l-info-culturelle-reportages-enquetes-analyses/nouvelle-rennaissance-du-louvre-un-projet-tres-ambitieux-pour-lequel-la-volonte-politique-fera-une-partie-du-travail-2699960>

περιορισμένο χρονικό ορίζοντα μια τυπικής προεδρικής θητείας, όπως η οικονομική κρίση του 2008 που διέλυσε τις προσδοκίες και τους στόχους 2 εν συνεχεία προέδρων της Γαλλικής Δημοκρατίας, η πετρελαϊκή κρίση του 1973 και διάφορες άλλες αναταραχές παγκόσμιας και πανευρωπαϊκής κλίμακας και σημασίας. Ωστόσο, το πολιτιστικό έργο και η αρχιτεκτονική κληρονομιά χαίρουν μεγαλύτερης ευκρίνειας, σε ένα συνήθως θολό πολιτικό τοπίο, χωρίς φυσικά τα δύο να μπορούν να διαχωριστούν.

Στην μακρά σειρά αυτών των μεγάλων έργων που αναφέρθηκαν, παρατηρείται μια ταύτιση με τις εκάστοτε πολιτισμικές πεποιθήσεις και επιταγές για την διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του δημόσιου χώρου, την επέμβαση ή μη σε ιστορικά σύνολα και την ένταξη των αρχιτεκτονικών έργων στο κτηριακό τους περιβάλλον. Για παράδειγμα το σκληρό μοντέρνο έργο του Pompidou που στόχο είχε να ταραξεί τα νερά επεμβαίνοντας τολμηρά στο ιστορικό κέντρο του Παρισιού, συμβαδίζοντας με τις κυρίαρχες απόψεις την δεκαετία του 60' για την προστασία της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, έρχεται σε αντίθεση με την λογική της δημιουργίας του Musée d'Orsay και της ανάδειξης του ιστορικού κτηρίου του σιδηροδρομικού σταθμού της Ορλεάνης, οπότε και η προστασία του διατηρητέου κελύφους ήταν η καρδιά της αρχιτεκτονικής πρότασης, λειτουργώντας κατά μία έννοια και ως το πέρασμα προς μια νέα εποχή, μεταμοντέρνα.

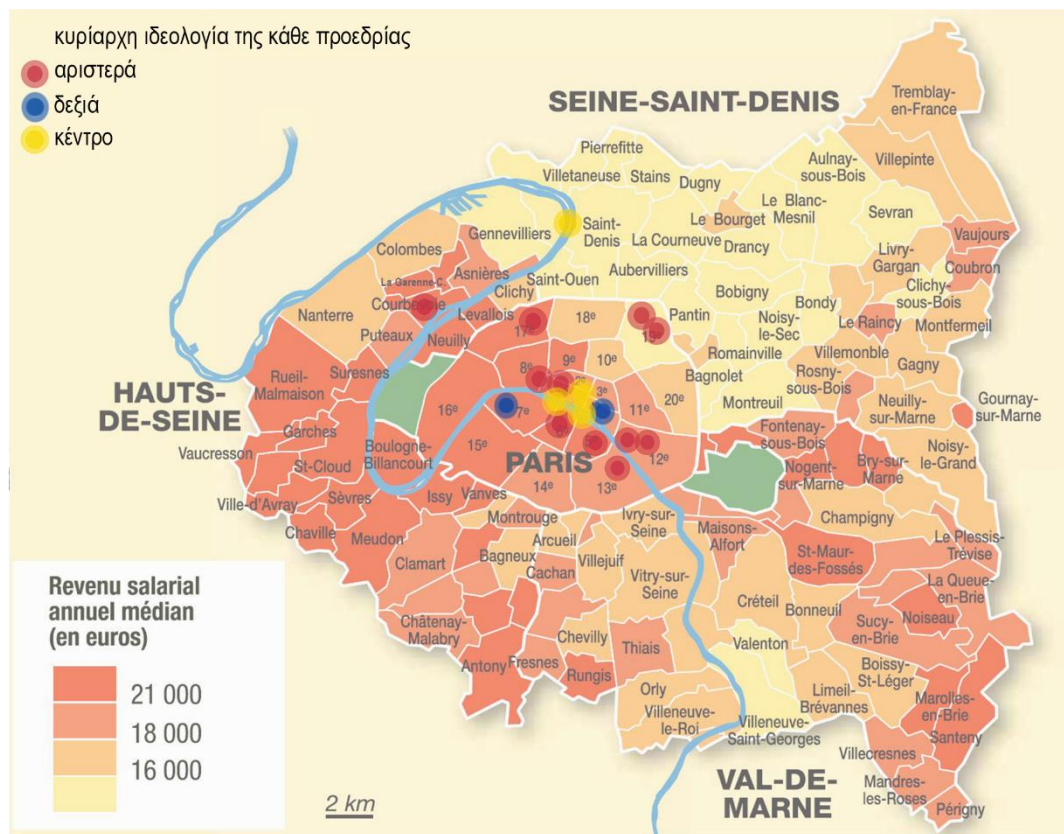
Βάσει και αυτών των, διαφορετικών ανά εποχή πεποιθήσεων, διακρίνονται και διάφορες κατευθύνσεις που έδινε ο κάθε πρόεδρος στην πορεία του σχεδιασμού των έργων, όπως για παράδειγμα η χαρακτηριστική προτροπή του προέδρου Pompidou για τον σχεδιασμό ενός έργου εκτός κλίμακας, με μια ύψος επίτηδες ρηξικέλευθο και διαφοροποιημένο από το άμεσο αστικό του περιβάλλον, ή η επιθυμία του Valéry Giscard d'Estaing να διαδώσει το ιστορικό κτήριο του σταθμού. Επιπλέον είναι σαφές πως το έργο του François Mitterrand αποτελούνταν από πάντοτε στοχευμένες αρχιτεκτονικές χειρονομίες, όπως η συμβολικές επεμβάσεις στον ιστορικό άξονα του Παρισιού με την πυραμίδα του Λούβρου και την αψίδα της Defence, που από τη μια συναγωνίζονται το μοναρχικό παρελθόν ανταπαντώντας στο έργο της δυναστείας των Βουρβόνων και του Μεγάλου Ναπολέοντα, ενώ ταυτόχρονα συμπληρώνουν αυτή τη σειρά μνημειακών οικοδομημάτων προσδίδοντας μια ιστορική συνέχεια εξόχως ορατή. Συνεπώς παρατηρείται μια σταθερή επεμβατική διάθεση των Γάλλων προέδρων της Δημοκρατίας στο πεδίο της διαμόρφωσης του περιεχόμενου των αρχιτεκτονικών διαγωνισμών, παρά επί της ίδιας της διαδικασίας της αρχιτεκτονικής σύνθεσης, συνδυάζοντας έτσι μια πρόθεση καθορισμού συγκεκριμένων συμβολισμών ως κύρια στοιχεία της σύνθεσης, και ταυτόχρονα μια φιλελεύθερη προσέγγιση στην συνθετική διαδικασία.

Παρόλο που κανένας εκ των υπό εξέταση Γάλλων προέδρων της Δημοκρατίας δεν κατείχε δίπλωμα αρχιτεκτονικής, στην πλειοψηφία τους διακρίνονταν για μια κοινή καλλιτεχνική ευαισθησία και μια ιδιαίτερη αδυναμία στις καλές τέχνες. Το γεγονός αυτό είναι συναφές και με την καλλιέργεια τους στο πεδίο των τεχνών, που συχνά είχε να κάνει είτε με την ιδεολογική τους συγγένεια με τον ευρύτερο κλάδο, όπως στην περίπτωση του Mitterrand, είτε με μια έκδηλη συμπάθεια προς κάθε τι νεωτεριστικό όπως στην περίπτωση του προέδρου Pompidou. Στην δημιουργία αυτού του θετικού προς τις καλές τέχνες κλίματος συνέβαλλε και η διδασκαλία των ανθρωπιστικών επιστημών στην Εθνική σχολή δημόσιας διοίκησης της Γαλλίας, στην οποία φοίτησε σημαντικό μέρος του πολιτικού προσωπικού της χώρας, και το οποίο διακατέχεται από εικαστικές ανησυχίες. Τέλος, βάσει και της πρόσφατης ιστορίας της Γαλλίας, μπορούμε

με ασφάλεια να υποστηρίξουμε την άποψη πως η αρχιτεκτονική ως όχημα πολιτικής επικοινωνίας, είναι γνωστή ως εργαλείο στις γαλλικές κυβερνήσεις από την εποχή του Λουδοβίκου του 14^{ου}, γνωστού ως και βασιλιά Ήλιου, γεγονός που επαληθεύεται και από το μετέπειτα έργο του Μεγάλου Ναπολέοντα στην Γαλλική πρωτεύουσα.

Στην μακρά σειρά αυτών των αρχιτεκτονικών, πολεοδομικών και κοινωνικών οραμάτων που έφεραν σε πέρας κατά τη διάρκεια της θητείας τους οι Γάλλοι πρόεδροι, δεν μπορεί κανείς παρά να παρατηρήσει σαφείς ιδεολογικές διαφοροποιήσεις στις στοχεύσεις, τους συμβολισμούς και τις συνθετικές αρχές του εκάστοτε αρχιτεκτονικού έργου.¹⁶⁵ Για παράδειγμα το πλούσιο κληροδότημα του François Mitterrand είναι σχεδόν εξ ολοκλήρου ριζοσπαστικό, από την σύλληψη της θεματικής του κάθε διαγωνισμού μέχρι την χωροθέτηση των έργων σε φτωχές, βιομηχανικές ζώνες και το ύφος της πρότασης, όπως παρατηρούμε στην επιλογή της τοποθεσίας του Bercy για την κατασκευή του νέου υπουργείου οικονομικών και την νέα εθνική βιβλιοθήκη, την ρηξικέλευθη χειρονομία με τον σχεδιασμό ενός κτηρίου που βουτά στα νερά του ποταμού Σηκουάνα, την κατασκευή της νέας Όπερας στην πλατεία όπου ξεκίνησε η Γαλλική επανάσταση, την υπογράμμιση της σημασίας της ένταξης των μεταναστών από την Βόρεια Αφρική μέσω της ίδρυσης του ινστιτούτου Αραβικού κόσμου, την δημιουργία σε μια υποβαθμισμένη, βιομηχανική ζώνη του μητροπολιτικού πόλου στη Villette με το πάρκο και την Cité de la Musique, την τολμηρή κίνηση της πυραμίδας του Λούβρου και πολλά άλλα. Αντιθέτως, ο συντηρητικός πρόεδρος Chirac, έθεσε ως προτεραιότητα της θητείας του ένα αποικιακό μουσείο στην πλουσιότερη περιοχή της πρωτεύουσας, το οποίο μάλιστα, ως υπενθύμιση των βαθιών διαφορών του από τον προκάτοχο του, αποτέλεσε το μοναδικό μεγάλο έργο της προεδρίας του. Πάραυτα, ο πρόεδρος Pompidou, αν και επικεφαλής της συντηρητικής παράταξης, και έχοντας μια στενή σχέση με τον στρατιωτικό πρώην πρόεδρο De Gaulle, του οποίου διετέλεσε πρωθυπουργός, εμφορούνταν από ριζοσπαστικές ιδέες όπως αυτές του Μάη του 68', και τις οποίες δεν δίστασε να θέσει σε εφαρμογή παρά τις εσωκομματικές αντιδράσεις. Μάλιστα η ιδιαίτερη συμπάθεια του προς τους νεωτερισμούς της δεκαετίας του 60' και του 70', αποτυπώθηκαν και στην αδυναμία του για την μοντέρνα τέχνη και την σύγχρονη αρχιτεκτονική, ενώ η βαθιά του επιθυμία να παρουσιάσει στον κόσμο αυτό το όραμα για τον σύγχρονο κόσμο απεικονίστηκε με ακρίβεια στην νέα διακόσμηση του προεδρικού μεγάρου και στην κατασκευή του κέντρου Pompidou, αποτελώντας έτσι μια ιδιάζουσα περίπτωση ενός φιλελεύθερου μυαλού εντός της συντηρητικής παράταξης.

¹⁶⁵ <https://ocw.mit.edu/courses/11-302j-urban-design-politics-spring-2010/pages/assignments/>

213. Εισοδηματικός χάρτης του Παρισιού, με τις τοποθεσίες των υπό εξέταση αρχιτεκτονικών έργων σε συνάρτηση με την ιδεολογία του εκάστοτε προέδρου που το οραματίστηκε

Όσον αφορά το έργο των διαφόρων πολιτικών προσώπων στον συγκεκριμένο τομέα της αρχιτεκτονικής, εξόφθαλμη εξαίρεση είναι ο πρώτος σοσιαλιστής πρόεδρος Mitterrand, με το πλούσιο και πολυσχιδές αρχιτεκτονικό, πολεοδομικό και κοινωνικό κληροδότημα του, που αναδιαμόρφωσε θεμελιωδώς το αστικό τοπίο της Γαλλικής πρωτεύουσας. Ήταν τέτοιο το αρχιτεκτονικό έργο που παρήχθη κατά τη διάρκεια της προεδρίας του, που η επιρροή του στην διεθνή σκηνή της σύγχρονης αρχιτεκτονικής ξεπερνά συνολικά όλους όσους προηγήθηκαν και όσους ακολούθησαν, ενώ χάρη σε αυτές τις φαραωνικών μεγεθών επενδύσεις ύψους 15,7 δισεκατομμυρίων Γαλλικών φράγκων στο Παρίσι, δημιουργήθηκε μια ολόκληρη νέα γενιά διεθνούς φήμης, καταξιωμένων, Γάλλων και ξένων αρχιτεκτόνων, που ακόμη και σήμερα διαμορφώνουν την κοινή αισθητική μέσω των κτηρίων-συμβόλων που έχουν σχεδιάσει. Το κληροδότημα αυτό και η επίδραση του στο αστικό περιβάλλον του Παρισιού διατηρούν ακόμη ζωντανό το πολιτικό μήνυμα του σοσιαλιστή προέδρου, που πρεσβεύει το όραμα του για μια κοινωνία δημιουργική, πιο ισότιμη και δίκαιη, ανοιχτή σε νέες ιδέες, αλλά που δεν λησμονά ποτέ τις αρχές της Γαλλικής επανάστασης και της φιλελεύθερης δημοκρατίας. Το ριζοσπαστικό ύφος των εν λόγω αρχιτεκτονικών συνθέσεων συνάδουν με το ρηξικέλευθο μήνυμα του Γαλλικού σοσιαλιστικού κόμματος τη δεκαετία του 1980, και διαφοροποιούνται έντονα από άλλα πιο συμβατικά και πεζά εντός εισαγωγικών σχέδια πριν και μετά από αυτή την εξαιρετικά γόνιμη περίοδο.

Μεταξύ των ευκρινέστερων προεδρικών επιλογών, που παραθέτουν στο δημόσιο βίο τα πολιτικά μηνύματα του εκάστοτε πολιτικού ρεύματος, μεταφρασμένα μέσω συνθετικών κινήσεων και χειρονομιών σε αρχιτεκτονικό έργο, παρατηρούμε συχνά την χωροθέτηση

των εδρών θεσμών ιδιαιτέρου κύρους σε τοποθεσίες άσημες, ως μια προσπάθεια αναζωογόνησης συγκεκριμένων περιοχών. Συνήθως επρόκειτο για βιομηχανικές ζώνες και εγκαταστάσεις όπως ο σιδηροδρομικός κόμβος και οι αποθήκες στις αποβάθρες του Bercy ή τα παλιά σφαγεία της Villette, τοποθεσίες με έντονη ιδεολογική φόρτιση για το θυμικό του Γαλλικού λαού όπως η πλατεία της Βαστίλης ή και η τοποθέτηση του ινστιτούτου Αραβικού κόσμου σε μια εξαιρετικά πλούσια και κεντρική γειτονιά, στο 5^ο δημοτικό διαμέρισμα του Παρισιού, όπου βρίσκεται επίσης το Μεγάλο Τέμενος του Παρισιού και η έδρα της Σορβόνης, ως μια χειρονομία συμβολική ενός μέλλοντος συμπεριληπτικού για τις ιδιαίτερα νεανικές κοινότητες μεταναστών από τις πρώην αποικίες της Γαλλίας στην βόρεια Αφρική. Αντίστοιχα η επιλογή για την κατασκευή του κέντρου σύγχρονης τέχνης Pompidou στο Marais, μια εναλλακτική συνοικία, στέκι καλλιτεχνών και φοιτητών, μπορεί κάλλιστα να ερμηνευθεί ως μια κίνηση συμφιλίωσης των κρατικών θεσμών με τα εξαγριωμένα κοινωνικά στρώματα που βρίσκονταν στο επίκεντρο της λαϊκής εξέγερσης του 1968. Τέλος η διαμόρφωση από τον πρόεδρο Chirac, γνωστό θιασώτη του διεθνισμού και υποστηρικτή της συμφιλίωσης της Γαλλίας με τον αραβικό κόσμο, του κενού χώρου στο πεδίο του Άρεως σε μουσείου αφιερωμένου στις τέχνες των αποικιών, έρχεται σε συνάρτηση με τον διεθνή χαρακτήρα του 7^{ου} arrondissement, όπου βρίσκονται μεταξύ άλλων διεθνών οργανισμών και η έδρα της UNESCO, ως επισφράγιση της διάθεσης της γαλλικής ηγεσίας να εκφράσει βαρυσήμαντα πολιτικά μηνύματα στο χώρο μέσω της αρχιτεκτονικής.

Συχνά τα οράματα των Γάλλων προέδρων αποτελούνταν από φρέσκιες ιδέες, ρηξικέλευθες, και οι οποίες έπιαναν εξ απήνης την γαλλική γραφειοκρατία και το αρχιτεκτονικό γίγνεσθαι, όπως στην περίπτωση του νέου υπουργείου οικονομικών στο Bercy και την νέα εθνική βιβλιοθήκη. Αντιθέτως, σε άλλες περιπτώσεις όπως το Ινστιτούτο Αραβικού κόσμου ή το πάρκο της Villette, τα σχέδια συζητούνταν ήδη πολλά χρόνια πριν τους διαγωνισμούς, και η ζωηρή δημόσια συζήτηση διεξαγόταν σταθερά γύρω από το θέμα του τι μέλλει γενέσθαι με αυτές τις περιοχές μελέτης. Σε τέτοιες περιπτώσεις διάφοροι αρχιτέκτονες και πολεοδόμοι είχαν οι ίδιοι προτείνει δικές τους προτάσεις για το μέλλον αυτών των περιοχών. Σε κάθε περίπτωση πάντως, η αρχιτεκτονική κοινότητα ανταποκρινόταν μαζικά στο κάλεσμα για τη διοργάνωση αυτών των μεγάλων, διεθνών συνήθως διαγωνισμών, όπως για παράδειγμα με τις εκατοντάδες προτάσεις για το κέντρο σύγχρονης τέχνης Pompidou. Αντιθέτως, ξένοι κατά κύριο λόγο αρχιτέκτονες όπως ο Ολλανδός Rem Koolhaas, άσκησαν επανειλημμένα δριμεία κριτική κατά των κριτικών επιτροπών, καταγγέλλοντας αδιαφάνεια στις διαδικασίες και πρακτικές ευνοιοκρατίας προς όφελος των ντόπιων αρχιτεκτόνων. Η διαμόρφωση ωστόσο έργων τόσο μεγάλης κλίμακας, υποστήριξαν σημαντικά την μετεξέλιξη της διεθνούς αρχιτεκτονικής πρακτικής, προσφέροντας πολύτιμη εμπειρία στον κλάδο, ενώ η διοργάνωση τόσων διαγωνισμών οδήγησε την αρχιτεκτονική, ειδικά την 14ετία του Mitterrand στην εξουσία, σε μια εξαιρετικά γόνιμη και δημιουργική περίοδο. Αξίζει να σημειωθεί η στενή σχέση που είχαν συχνά, ειδικά ο πρόεδρος Mitterrand και ο Pompidou, τόσο με τις κριτικές επιτροπές των διαγωνισμών, στον καθορισμό της σύνθεσης των οποίων είχαν καθοριστική συμβολή, όσο και με διάφορους από τους συμμετέχοντες. Εξού και η συνεργασία της πολιτικής ηγεσίας με την αρχιτεκτονική κοινότητα, συχνά βασιζόταν στην λεπτή ισορροπία της αλληλοκατανόησης, μεταξύ των επιθυμιών για έκφραση πολιτικών μηνυμάτων μέσω της αρχιτεκτονικής, και της δημιουργικής ελευθερίας που απαιτούνταν από μεριάς των αρχιτεκτόνων.

Σε όλη τη διάρκεια αυτής της αλληλουχίας αρχιτεκτονικής δημιουργίας και πολιτικού συμβολισμού, διάφορα σύμβολα και πολιτικοί συμβολισμοί μονοπώλησαν το ενδιαφέρον, και έπαιξαν κύριο ρόλο στη διαμόρφωση των θεματικών των διαγωνισμών. Πέρα από το εξαιρετικά σημαντικό θέμα της χωροθέτησης των διαφόρων έργων, που από μόνη της εμφορούνταν από έναν βαρυσήμαντο ιδεαλισμό, άλλοι συμβολισμοί που συνδιαμόρφωσαν το τελικό μήνυμα, όπως αυτό θα εκφραζόταν στο χώρο, ήταν η επιλογή ύφους και αρχιτεκτονικού στυλ, η ένταξη ή μη στο αστικό περιβάλλον, η χρήση του κάθε χώρου και κτηρίου, και φυσικά η κλίμακα. Καθίσταται σαφές από την όλη διαδικασία της σύνθεσης, καθώς και τους ίδιους τους διαγωνισμούς, πως συχνά η υπηρετήση του μεγαλειοδεατικού οράματος ενός πολιτικού προσώπου ήταν έννοια συνοδός, καθώς δεν αντέβαινε αλλά επικροτούσε συγκεκριμένες αρχιτεκτονικές επιλογές. Τέτοια περίπτωση είναι η γιγαντιαία κλίμακα και η επαναστατική όψη του κέντρου Pompidou, ή ο σχεδιασμός μια πρόσοψης του υπουργείου οικονομικών που θα βουτούσε στο νερό, κινήσεις που λειτουργούν ως οχήματα επικοινωνίας εννοιών όπως ο μοντερνισμός και η λαχτάρα για τον σύγχρονο κόσμο και τον πολιτισμό του, ή η δύναμη της Γαλλικής οικονομίας, όπως αυτή προβάλλεται στο μέλλον μέσω αυτού του αυθάδους, φουτουριστικού κτηρίου.

Στη μελέτη του έργου των διαφόρων αρχιτεκτόνων που ενεπλάκησαν σε αυτή τη μακράιωνη υπόθεση της αρχιτεκτονικής της υστεροφημίας και της έκφρασης στο χώρο πολιτικών πεποιθήσεων, δεν μπορεί κανείς παρά να παρατηρήσει μια συνεχή ροή φιλόδοξων σχεδίων, που συχνά αποτελούν την κορωνίδα των επιτευγμάτων των συντελεστών τους. Η παρουσία στη λίστα σπουδαίων αρχιτεκτόνων, εγείρει το εύλογο ερώτημα εάν οι εν λόγω αρχιτέκτονες ανέπτυξαν τη φήμη τους πριν ή χάρη στα συγκεκριμένα έργα, καθώς και πως αυτά σχετίζονται με προηγούμενες δουλειές τους. Είναι άξιες λόγου ορισμένες περιπτώσεις αρχιτεκτόνων που αναδείχτηκαν σε νεαρή ηλικία χάρη ακριβώς στη συμμετοχή τους σε αυτούς τους διαγωνισμούς, όπως οι Renzo Piano και Richard Rogers που χαίρουν μεγάλης εκτίμησης για την ρηξικέλευθη νικητήρια πρόταση τους για το κέντρο Pompidou, ο Dominique Perrault που αναδείχθηκε χάρη στο έργο του στην νέα εθνική βιβλιοθήκη, ή ο Christian de Portzamparc, του οποίου η καριέρα έφτασε στο απόγειο της κατά τη διάρκεια της κατασκευής του μεγαλύτερου του έργου, στην Cité de la Musique στο πάρκο της Villette. Αντιθέτως, ο Bernard Tschumi αποτελούσε ήδη καταξιωμένο μέλος της αρχιτεκτονικής κοινότητας, ενώ και ο πατέρας του ήταν γνωστός στο χώρο, με μεγάλα έργα στο ενεργητικό του, όπως πχ. η έδρα του παγκόσμιου οργανισμού υγείας στη Γενεύη. Ενώ λοιπόν ορισμένων αρχιτεκτόνων τα κτήρια αυτά αποτέλεσαν το εφαλτήριο για μια λαμπρή καριέρα, για άλλους αποτέλεσαν απλώς μια ακόμη προσθήκη σε έναν πλούσιο απολογισμό, όπως τα διάφορα έργα του Jean Nouvel, ο οποίος μάλιστα δούλεψε και για διαφορετικούς πολιτικούς προϊστάμενους. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις αρχιτεκτόνων, των οποίων τα έργα στο Παρίσι αποτέλεσαν μακράν τη μεγαλύτερη συμβολή τους στην σύγχρονη αρχιτεκτονική, όπως του Δανού Otto von Spreckelsen και του Ουρουγουανού Carlos Ott, αρχιτεκτόνων άσημων και με περιορισμένη δημοφιλία. Τέλος, παρόλο που τα έργα ορισμένων αρχιτεκτόνων αποτέλεσαν μια συνέχεια του γνωστού τους ύφους, όπως του Portzamparc και του Rogers, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως σε πολλά από αυτά τα έργα παρατηρήθηκε αλλαγή δείγματος γραφής ορισμένων εκ των επιλεγμένων αρχιτεκτονικών γραφείων, όπως για παράδειγμα του Renzo Piano, ενώ άλλων η έλλειψη συγκεκριμένου δείγματος γραφής, όπως του Jean Nouvel, του οποίου λίγα έργα

παρουσιάζουν εμφανή κοινά στοιχεία μεταξύ τους, αποτέλεσε καταλυτικό παράγοντα για την τελική επιλογή κατά τη διάρκεια του διαγωνισμού.

Ενώ δεν χωράει αμφιβολία για την αξία του αρχιτεκτονικού έργου της υπό εξέταση περιόδου, οι κατηγορίες για αδιαφάνεια στις διαδικασίες ανάθεσης των έργων δεν έλλειψαν,¹⁶⁶ καθότι οι εν ενεργεία πρόεδροι, συν των άλλων εκτεταμένων συνταγματικών τους εξουσιών, είχαν μεγάλη επιρροή και στην συγκρότηση της σύνθεσης των κριτικών επιτροπών, και στην επιλογή των νικηφόρων προτάσεων, καθώς και στην διαδικασία της σύνθεσης. Παρόλο που αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα εμπλοκή της πολιτικής ηγεσίας σε καίριες αποφάσεις, πρόεδροι όπως ο Valéry Giscard d'Estaing, επενέβησαν απροκάλυπτα στις διεργασίες των αρχιτεκτονικών διαγωνισμών, επιλέγοντας τις προτάσεις οι ίδιοι, ή και επεμβαίνοντας επανειλημμένα στη διαδικασία της σύνθεσης δυσχεραίνοντας το έργο των αρχιτεκτόνων.¹⁶⁷ Αντιθέτως, ειδικά σε περιπτώσεις όπως ο διαγωνισμός του 1971 του Pompidou, όπως ο διαγωνισμός για το νέο υπουργείο οικονομικών και το πάρκο της Villette, που ενείχαν μια πρωτοφανή συνθετική ελευθερία, οι πολιτικοί επιδίωκαν αυτή ακριβώς την ελευθερία πνεύματος που θα κατάφερνε να αποτυπώσει στον χώρο και τις φιλελεύθερες ιδέες τους. Ωστόσο υπήρξαν και περιστατικά όπου και καταγγέλθηκε ευνοιοκρατία υπέρ των γαλλικών συμμετοχών στους διαγωνισμούς, περιστάσεις έλλειψης εμπιστοσύνης στους νικητές των διαγωνισμών όπως με την όπερα της Βασίλης, και φυσικά, υπήρχαν στην μεγάλη πλειοψηφία των έργων αυτών μεγάλες αντιδράσεις, στις οποίες η σθεναρή και σταθερή στήριξη από τους προέδρους της δημοκρατίας ήταν αναγκαία. Τέλος, αν και υπήρξαν συγκεκριμένες περιπτώσεις που οι έκδηλες ιδεολογικές πεποιθήσεις των νικητών των διαγωνισμών και των προέδρων της δημοκρατίας συνέπιπταν, ειδικά επί Mitterrand, όπως πχ. με τον παλαίμαχο κομμουνιστή Paul Chemetov,¹⁶⁸ φαίνεται από τη διακριτικότητα των περισσότερων άλλων συμμετεχόντων στους διαγωνισμούς και στις κριτικές επιτροπές πως οι πιθανή ιδεολογική συγγένεια δεν επηρέαζε καθοριστικά τα τελικά αποτελέσματα των διαγωνισμών.

Εν κατακλείδι, η σύγχρονη Γαλλία από το 1958 και μέχρι τις μέρες μας, αποτελεί μια σταθερά προοδευτικών πολιτισμικών και κοινωνικών μετεξελίξεων στο παγκόσμιο γίγνεσθαι. Το βαθιά κοινωνικό της οικονομικό, πολιτιστικό και πολιτικό μοντέλο επιδρά έντονα σε όλους τους τομείς του δημόσιου βίου, τον πολιτισμό, τις καλές τέχνες και φυσικά την αρχιτεκτονική. Η παρουσία γιγάντων της διεθνούς αρχιτεκτονικής στα πλαίσια του μοντέλου αυτού δεν είναι σύμπτωση, είναι αποτέλεσμα των ενεργειών ενός κράτους που επιλέγει συστηματικά να επικοινωνεί τις αξιακές του καταβολές μέσω επαναστατικών και συνάμα κοινωνικού χαρακτήρα παρεμβάσεων στο αστικό τοπίο. Επί της ουσίας, ένα ισχυρό και προοδευτικό ρεύμα ιδεών που εμφορεί την γαλλική πολιτική, οικονομική αλλά και πολιτιστική ελίτ, έχει δημιουργήσει ένα έφορο έδαφος για την πρωτοπορία στην σύγχρονη αρχιτεκτονική, που δυστυχώς μονάχα από την ελεύθερη οικονομία της αγοράς δεν θα μπορούσε ποτέ να βρει ανάλογη υποστήριξη. Η εργασία

¹⁶⁶ <https://www.lejdd.fr/Societe/Architecture-Rem-Koolhaas-s-est-reconcilie-avec-la-France-582484-3134336>

¹⁶⁷ Andrew Ayers, The Architecture of Paris: An Architectural Guide, page 134

¹⁶⁸ https://www.lemonde.fr/en/obituaries/article/2024/06/17/french-architect-paul-chemetov-has-died_6675026_15.html

αυτή, ίσως ήδη σας έχει δώσει στοιχεία που υπενθυμίζουν σπουδαίες εποχές για τον σοσιαλισμό στην Ευρώπη των περασμένων δεκαετιών, και αυτό ακριβώς επιχείρησα να κάνω επιλέγοντας αυτό το θέμα. Να αποτυπώσω, μέσω μιας ιστορικής αναδρομής σε όσα έκαναν μια σύγχρονη σοσιαλδημοκρατική κοινωνία (τη Γαλλία στην προκειμένη περίπτωση) αυτό που είναι, και για το οποίο σήμερα θα έπρεπε να είναι περήφανη, ένα οδικό χάρτη ενεργειών που στο παρελθόν έχουν αποδώσει πλούσιο και πρωτοποριακό αρχιτεκτονικό έργο, ένα σοσιαλιστικό μανιφέστο για την αρχιτεκτονική του μέλλοντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ισαάκ Ασίμωφ, Το Χρονικό του κόσμου, 1991, μετάφραση : Νικηφόρος Σταματίδης, 2001

Ιστορική Βιβλιοθήκη, Καθημερινή, Ο κόσμος σε πόλεμο, Δέκα Μέρες που άλλαξαν την Ευρώπη, 2009, μετάφραση : Εύα Αδαμάκη, 2009

Ιστορική Βιβλιοθήκη, Καθημερινή, Ο κόσμος σε πόλεμο, D Day, 2010, μετάφραση : Φανή Γαϊδαντζή, Έμυ Αναγνωστοπούλου, 2010

Michael Goodwin, Economix, New York 2012, μετάφραση : Γιάννης Οικονομόπουλος, 2012

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Abirached Robert , *La décentralisation théâtrale*, Actes Sud Papiers, Arles,

- *Les années Malraux 1959-1968*, 1993, avec une chronologie 1944-1968 établie par Danièle Robin

Amouroux Henri, *La Grande histoire des Français sous l'Occupation*, Παρίσι 1993

Ayers Andrew, *The Architecture of Paris: An Architectural Guide*, 2004

Bailly Jean-Christophe , *Un arbre en mai*, Paris, Éditions du Seuil, 2018

Baudrillard Jean, *The Beaubourg Effect: Implosion and Deterrence*, Παρίσι, 1977

Bernard Mathias, *Les années Mitterrand : du changement socialiste au tournant libéral*, Paris, 2015

Bruno Blasselle et Jacqueline Melet-Sanson, *La Bibliothèque nationale de France, mémoire de l'avenir*, Gallimard, Paris, 2006

Cascaro David, « Les colonnes de Buren, une crise politico-artistique », *Vingtième Siècle. Revue d'histoire*, n° 59, 1998

Chaslin François, *Les Paris de François Mitterrand : histoire des grands projets architecturaux*, Gallimard, 1985

Dardennes Christian, *Le Grand Louvre, Dessins de chantier 1991-1993*, Paris, Société d'Éditions Régionales/Cidev, 1993

David L. Ames, Richard D. Wagner, *Design & Historic Preservation: The Challenge of Compatibility*, 2009

DeRoo Rebecca J., *The museum establishment and contemporary art: the politics of artistic display in France after 1968*, Cambridge University Press, 2006

Dominique Ferriot, Bruno Jacomy et Louis André, *Le Musée des arts et métiers*, Paris, Fondation BNP Paribas / Réunion des musées nationaux, 1998, 2e éd. 2003

Ferenczi Thomas, *Chronique du septennat : 1981-1988*, Lyon, La Manufacture, 1988

Foccart Jacques, *Journal de l'Élysée*, Paris 1997-2001

- *La fin du gaullisme. 1973-1974*, 2001
- *La France pompidolienne. 1971-1972*, 2000

Fourastié Jean , *Les Trente Glorieuses ou la Révolution invisible de 1946 à 1975*, Paris, 1979

François Chaslin et Virginie Picon-Lefebvre, *La Grande Arche de La Défense*, Paris, Electa-Moniteur, 1989

Giesbert Franz-Olivier, *François Mitterrand, une vie*, Paris, Éditions du Seuil, 1996

Groult Georges, *Un public de 14 juillet : 1946 -1968 Les années fondatrices de la décentralisation du théâtre*, INA, 2006

Heinich Nathalie, « Buren à Paris, minimalisme et politique », dans *L'Art contemporain exposé aux rejets : Études de cas*, Nîmes, 1998

Hugron Jean Philippe, *Guide d'Architecture Paris*, DOM Publishers, Berlin 2019

Lang Jack, *Les Batailles du Grand Louvre*, RMN, 2010

L'invention du Grand Louvre

By I. M. Pei, Emile Biasini, Jean Lacouture, 2001

Mandosio Jean-Marc, *L'Effondrement de la Très Grande Bibliothèque nationale de France : ses causes, ses conséquences*, éd. de l'Encyclopédie des nuisances, Paris, 1999

Ollivier Frédéric, « Normandie »: *un chef-d'œuvre français (1935-1942)*, Chasse-marée, 2005

Patrick Weil et Thomas Macé, Georges Clemenceau, *Lettres d'Amérique*, Paris 2020

Reitzel Erik, *La Grande arche : sur l'axe historique de Paris*, Paris, Archibooks, 2011

Serge Bernstein, Pierre Milza, Jean-Louis Bianco, *Les années Mitterrand : les années du changement, 1981-1984*, Paris, Éditions Perrin, 2001

Shirer William L., *The Collapse of the Third Republic*, 1969

Singer Daniel, *Is socialism doomed ? : The Meaning of Mitterrand*, New York, Oxford University Press, 1988

Stanley Hoffmann, Georges Ross et Sylvia Malzacher, *L'Expérience Mitterrand : continuité et changement dans la France contemporaine*, Paris, Presses universitaires de France, 1988

Voldman Danièle, Vingtième Siècle, Revue d'histoire, Année 1985
Le parc de la villette entre Thélème et Disneyland

Wilkinson Philip, Great Buildings, Dorling Kindersley (DK), London 2012

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ – ΑΡΘΡΑ

<https://www.lefigaro.fr/vox/histoire/2018/11/09/31005-20181109ARTFIG00158--des-le-premier-jour-de-14-14-clemenceau-manifeste-une-energie-exceptionnelle.php>

<https://laboratoireurbanismeinsurrectionnel.blogspot.com/2012/05/architectures-du-front-populaire.html>

<https://www.lhistoire.fr/pessac-2016/front-populaire-la-culture-pour-tous>

<https://www.patrickseguin.com/en/exhibitions/2013/design-miami-jean-prouve-maison-jours-meilleurs/>

<https://www.jeanprouve.com/fiche/1956-4>

<https://www.radiofrance.fr/franceculture/l-architecture-de-la-reconstruction-et-des-trente-glorieuses-9974190>

<https://architecturestudio.fr/projets/paprk2-restructuration-de-la-maison-de-la-radio/>

<https://www.archdaily.com/806698/paul-andreu-i-would-only-take-on-a-project-if-the-ideas-were-mine-otherwise-i-am-not-intereste>

<https://www.emilemagazine.fr/article/2017/5/11/lhistoire-de-llyse-de-la-monarchie-la-ve-rpublique>

<https://www.ladepeche.fr/article/2018/05/30/2807694-29-mai-1968-journee-general-gaulle-disparait-baden-baden.html>

<https://www.rfi.fr/fr/economie/20180526-france-50-ans-accords-grenelle>

<https://www.domusweb.it/en/from-the-archive/gallery/2022/04/05/optical-and-radical-interiors-for-georges-pompidou-at-the-lyse.viewGallery.html>

<https://www.gazette-drouot.com/en/article/pierre-paulin-for-the-elysee/23424>

https://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%8Elots_insalubres_parisiens_du_d%C3%A9but_du_XXe_si%C3%A8cle

<https://www.sfen.org/rgn/le-plan-messmer-retour-aux-sources-du-parc-electronucleaire-francais/>

<https://www.theguardian.com/world/commentisfree/2023/may/01/france-gone-to-hell-politics-nostalgia>

https://www.lemonde.fr/politique/article/2009/09/19/quand-giscard-se-fait-guide-en-son-chateau-d-estaing_1242526_823448.html

<https://www.lafinancepourtous.com/juniors/lyceens/les-crises/les-chocs-petroliers-1973-1979/>

<https://www.archiobjects.org/musee-dorsay-in-paris-gae-aulenti/>

<https://www.oecd.org/en/data/indicators/income-inequality.html>

<http://www.frac-centre.fr/buren/les-plateaux-projet-amenagement-la-cour-palais-royal-paris-64.html?authID=33&ensembleID=87>

http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/france_829/label-france_5343/les-numeros-label-france_5570/lf37-les-femmes_12089/culture_12101/musees_12107/ima-vitrine-parisienne-du-monde-arabe_24375.html

<https://www.imarabe.org/fr/batiment-et-son-histoire>

<https://www.jeannouvel.com/projets/institut-du-monde-arabe-ima/>

<https://www.tschumi.com/projects/3>

<https://www.tschumi.com/projects/18/>

<https://www.2pcdp.com/fr/projects/cite-de-la-musique-est/>

<https://www.2pcdp.com/fr/projects/cite-de-la-musique-ouest/>

<https://www.2pcdp.com/fr/projects/opera-bastille/>

<https://www.operadeparis.fr/visites/opera-bastille>

<https://carlosott.com/?project=opera-bastille>

<https://ici.radio-canada.ca/nouvelle/1217988/opera-bastille-paris-archives>

<http://fresques.ina.fr/en-scenes/fiche-media/Scenes01055/inauguration-de-l-opera-bastille-le-13-juillet-1989.html>

<http://paris.dukegill.com/defense.htm>

<https://www.defense-92.fr/architecture/il-y-a-trente-ans-les-dirigeants-du-monde-inauguraient-la-grande-arche-61229>

<https://www.oma.com/projects/tres-grande-bibliotheque>

http://www.bnf.fr/fr/la_bnf/sites/a.site_francois-mitterrand.html#SHDC_Attribute_BlocArticle1BnF

<https://www.rpbw.com/project/jean-marie-tjibaou-cultural-center>

https://www.lemonde.fr/archives/article/2002/04/23/le-duel-chirac-le-pen-provoque-un-seisme-politique_4236523_1819218.html

https://www.lemonde.fr/en/france/article/2023/06/29/in-2005-three-weeks-of-rioting-shook-france-after-the-deaths-of-two-teenagers_6039444_7.html

<https://www.france24.com/en/france/20220329-on-this-day-in-2007-france-s-political-power-couple-keeps-up-facade-in-race-riven-by-intrigue>

<https://www.leparisien.fr/economie/retraites-a-62-ans-les-points-cles-de-la-reforme-16-06-2010-966404.php>

<http://www.lefigaro.fr/international/2013/02/01/01003-20130201ARTFIG00451-mariage-homosexuel-moins-de-remous-a-l-etranger.php>

<http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2015/11/14/01016-20151114ARTFIG00228-attentats-de-paris-le-point-sur-l-enquete-24-heures-apres-les-faits.php>

https://www.liberation.fr/plus/speciaux-cahier-ete/emmanuel-macron-le-bon-felon-de-francois-hollande-20240816_OK6F266TPZBXNBSKZGAAXYJJOE/

<https://www.lemonde.fr/resultats-presidentielle-2017/>

<https://www.rtl.fr/sport/autres-sports/je-de-paris-2024-pourquoi-sont-ils-plus-ecologiques-que-les-dernieres-editions-7900450392>

https://www.lemonde.fr/disparitions/article/2020/12/02/vge-le-monarque-vs-chirac-l-agite_6061972_3382.html

https://www.lepoint.fr/politique/giscard-chirac-une-rivalite-tenace-02-12-2020-2403928_20.php

https://www.liberation.fr/france/2019/09/26/chirac-et-les-affaires-la-grande-echappee_1753756/

<https://www.leparisien.fr/politique/jacques-chirac-l-homme-qui-a-dit-non-a-la-guerre-en-irak-26-09-2019-8160591.php>

<https://www.ina.fr/ina-eclaire-actu/rafle-du-vel-d-hiv-jacques-chirac-reconnait-les-fautes-du-passe>

<https://www.jeannouvel.com/projets/musee-du-quai-branly/>

<https://www.grandparisexpress.fr/benefit-metro-ile-de-france>

<https://www.grandparisexpress.fr/stations-areas>

<https://www.publicsenat.fr/actualites/non-classe/francois-hollande-le-president-qui-voulait-etre-normal-60381>

<https://www.leparisien.fr/culture-loisirs/cinema/presidents-au-cinema-francois-hollande-na-pas-de-chance-jean-dujardin-cest-moi-confie-nicolas-sarkozy-29-06-2021-V54KRHTAX5HZHMQC62GI7XXKOQ.php>

<https://www.lesechos.fr/politique-societe/societe/immobilier-ce-que-contient-le-projet-de-loi-sur-le-logement-du-gouvernement-2092953>

<https://www.radiofrance.fr/franceinfo/podcasts/le-decryptage-eco/la-legere-baisse-inattendue-du-chomage-au-quatrieme-trimestre-2024-risque-d-etre-seulement-un-sursis-7097815>

<https://www.admagazine.fr/article/grand-palais-jeux-olympiques>

<https://www.olympics.com/fr/infos/a-versailles-le-cheval-est-roi>

<https://www.ouest-france.fr/jeux-olympiques/jo-2024-beach-volley-le-stade-au-pied-de-la-tour-eiffel-est-fin-pret-b43db9de-404e-11ef-b753-7a8e9818b180>

<https://www.france.fr/fr/article/ceremonie-ouverture-jo-paris-2024/>

https://www.lemonde.fr/culture/article/2024/04/16/polemique-sur-les-vitraux-contemporains-de-notre-dame-de-paris-une-histoire-qui-se-repete_6228142_3246.html

<https://ocw.mit.edu/courses/11-302j-urban-design-politics-spring-2010/pages/assignments/>

<https://legrandcontinent.eu/fr/2020/10/13/clemenceau-en-amerique-aux-origines-des-valeurs-de-la-republique-francaise-et-de-sa-politique-etrangere/>

https://www.lemonde.fr/m-actu/article/2018/04/27/l-architecture-des-trente-glorieuses-en-voie-de-canonisation_5291273_4497186.html

<https://passerelles.essentiels.bnf.fr/fr/chronologie/construction/6ca13d53-79f8-4dfb-b5d1-7401695fbccf-centre-national-art-et-culture-georges-pompidou/article/cc0f56e3-cb53-4dce-953a-1b2f7215dc6f-trente-glorieuses-une-architecture-entre-utopie-et-high-tech>

<http://www.savoirs-alpesmaritimes.fr/Periodes-historiques/XXe-et-XXle-siecles/Architecture-des-trente-glorieuses>

<https://unt.univ-cotedazur.fr/uoh/espaces-publics-places/la-place-dans-lurbanisme-des-trente-glorieuses/>

<https://www.citedelarchitecture.fr/fr/collection/les-expositions-virtuelles/guillaume-gillet-architecte-des-trente-glorieuse>

<https://www.citedelarchitecture.fr/fr/video/larchitecture-de-la-reconstruction-et-des-30-glorieuses>

<https://www.paris-stone-immobilier.fr/immeuble-parisien-style-les-trente-glorieuses-1946-1976/>

<https://www.culture.gouv.fr/Regions/Drac-Provence-Alpes-Cote-d-Azur/Politique-et-actions-culturelles/Architecture-contemporaine-remarquable-en-Paca/Les-etudes/Les-Trente-Glorieuses-dans-les-Alpes-Maritimes-1945-1975>

https://fr.wikipedia.org/wiki/Maison_de_la_culture

https://fr.wikipedia.org/wiki/D%C3%A9centralisation_th%C3%A9%C3%A2trale

<https://www.emilemagazine.fr/article/2017/5/11/lhistoire-de-lyse-de-la-monarchie-laverpublique>

<https://snippetsofparis.com/palais-elysee/>

<https://www.domusweb.it/en/from-the-archive/gallery/2022/04/05/optical-and-radical-interiors-for-georges-pompidou-at-the-lyse.viewGallery.html>

<https://www.gazette-drouot.com/en/article/pierre-paulin-for-the-elysee/23424>

<https://www.mitterrand.org/la-pyramide-du-louvre-une-des-fiertes-de-francois-mitterrand.html>

<https://www.mitterrand.org/la-bibliotheque-nationale-de.html>

<https://www.mitterrand.org/les-grands-projets-des-annees-mitterrand-aux-rendez-vous-de-lhistoire-de-blois.html>

<https://www.newyorker.com/culture/cultural-comment/the-original-shock-of-the-pompidou-center>

<https://www.centrepompidou.fr/en/magazine/article/from-pompidou-to-beaubourg-the-secret-history-of-renzo-pianos-and-richard-rogerss-architectural-project>

<https://www.centrepompidou.fr/fr/collection/notre-batiment>

https://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%8Elots_insalubres_parisiens_du_d%C3%A9but_du_Xe_si%C3%A8cle

<https://www.centrepompidou.fr/fr/ressources/oeuvre/cL9anxo>

<https://www.ouest-france.fr/leditiondusoir/2017-05-24/comment-les-macron-vont-ils-redecorer-lelysee-e5e4c651-2383-439c-bb60-13185992db9a>

<https://www.slate.fr/story/172728/renovation-decoration-salle-fetes-palais-elysee-brigitte-emmanuel-macron>

<https://www.theguardian.com/artanddesign/2017/jan/08/pompidou-centre-40-years-old-review-richard-rogers-renzo-piano>

<https://carlosott.com/?project=opera-bastille>

<https://www.2pcdp.com/fr/projects/opera-bastille/>

https://www.lemonde.fr/culture/article/2023/10/05/la-cite-du-theatre-retour-sur-la-faillite-d-un-ambitieux-projet-parisien_6192647_3246.html

<https://www.lejdd.fr/Societe/A-Paris-un-projet-spectaculaire-pour-l-ile-de-la-Cite-833143-3066524>

https://www.lemonde.fr/culture/article/2021/11/14/dominique-perrault-on-m-a-colle-une-etiquette-trop-jeune-trop-vite-trop-fort_6101992_3246.html

<https://www.lejdd.fr/Societe/Architecture-Rem-Koolhaas-s-est-reconcilie-avec-la-France-582484-3134336>

https://www.lemonde.fr/en/obituaries/article/2024/06/17/french-architect-paul-chemetov-has-died_6675026_15.html

<https://www.tea-cerede.com/le-mythe-de-la-deesse-citroen/>

<https://nosanneesvintage.fr/histoire-de-la-citroen-ds-la-revolution-automobile/>

<https://www.hagerty.co.uk/articles/automotive-history/freeze-frame-the-citroen-that-saved-a-presidents-life/>

<https://www.connaissancedesarts.com/musees/musee-louvre/nouveau-louvre-le-musee-devoile-les-premieres-images-de-son-grand-projet-de-transformation-11198940/>

<https://www.theguardian.com/world/from-the-archive-blog/2021/sep/15/france-high-speed-tgv-train-enters-service-1981>

Σε όλα τα άρθρα η τελευταία επίσκεψη/προβολή έλαβε χώρα τον Μάρτιο του 2025

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ - VIDEO

<https://mediaclip.ina.fr/fr/i22014970-pierre-paulin-et-la-renovation-de-l-elysee-sous-pompidou.html#>

https://l.facebook.com/l.php?u=https%3A%2F%2Fwww.instagram.com%2Ffreel%2FC5RUaxLheLG%2F%3Ffbclid%3DIwZXh0bgNhZW0CMTAAR0Byp-DtWug6Pl6jlrCwKzpzKJtgw7dAEYygp4U-_OkX4gwAGfmVdVXA_aem_E-CH_SasDwbc28RC1z4sPQ&h=AT3coV-H8YeWSJYGgd6fW15Q-izuw13wzYkbqMuxT2MiZM3sGMSPeiDB2_UNiihY1Al6oHtoUKMTwll6Xf0_9w3hy4TBW1l-QDSwREgWdWEmC0CEcmZPnl8BL9VifLCxgUw1p6qn0BOS274

https://www.youtube.com/watch?v=lkO81bLNmDw&list=LL&index=45&ab_channel=LesEchos

https://www.youtube.com/watch?v=bEgAgJc8Heg&t=774s&ab_channel=Mustard
<https://www.musee-orsay.fr/fr/articles/histoire-du-musee-60>

<http://fresques.ina.fr/en-scenes/fiche-media/Scenes01055/inauguration-de-l-opera-bastille-le-13-juillet-1989.html>

https://www.youtube.com/watch?v=uSqyLygVOP8&list=LL&index=13&ab_channel=InaCulture

https://www.youtube.com/watch?v=y6DleXWzSPw&list=LL&index=12&ab_channel=60Minutes

https://www.youtube.com/watch?v=zp_abyD-FeA&list=LL&index=6&ab_channel=mrcina666

https://www.youtube.com/watch?v=ZjuMcWwMqPk&t=201s&ab_channel=TheB1M

<https://www.dailymotion.com/video/x1xmhphe>

https://www.youtube.com/watch?v=Z2HHxt9SU7E&ab_channel=Cit%C3%A9del%27architectureetdupatrimoine

<https://mediaclip.ina.fr/fr/i22014970-pierre-paulin-et-la-renovation-de-l-elysee-sous-pompidou.html#>

ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ – PODCAST

<https://www.radiofrance.fr/franceculture/l-architecture-de-la-reconstruction-et-des-trente-glorieuses-9974190>

<https://www.radiofrance.fr/franceculture/podcasts/l-info-culturelle-reportages-enquetes-analyses/nouvelle-renaissance-du-louvre-un-projet-tres-ambitieux-pour-lequel-la-volonte-politique-fera-une-partie-du-travail-2699960>

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

1. Imperial War Museum collections, Somme 1916
2. Imperial War Museum collections, Υπογραφή της συνθήκης των Βερσαλλιών, 1919
3. Library of the US congress, οι νικητές, 1919
4. Library of the US congress, το «Νορμανδία», στο λιμάνι της Νέας Υόρκης μετά το παρθενικό του ταξίδι
5. Wall Street, NYC, 1929, US Department of Treasury
6. Λαϊκό Μέτωπο, 1936

https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fmatthieulepine.wordpress.com%2F2013%2F06%2F13%2Fcomme-en-1936-la-dissolution-des-groupes-fascistes-simpose%2F&psig=AOvVaw0n6UOAKIJ38N-B_ktexZuj&ust=1742953497559000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBcQjhxqFwoTCNDfgvSNplwDFQAAAAAdAAAAABAY

7. Karl Marx School Complex, Villejuif, 1933,
https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.caue94.fr%2Fmedia%2Fdownload%2F9722&psig=AOvVaw0n6UOAKIJ38N-B_ktexZuj&ust=1742953497559000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBcQjhxqFwoTCMDn85GVplwDFQAAAAAdAAAAABAI
8. Karl Marx School Complex, Villejuif, 1933
9. Plan Voisin, Ville Radieuse, Le Corbusier, 1935,
<https://laboratoireurbanismeinsurrectionnel.blogspot.com/2012/05/architectures-du-front-populaire.html>
10. Wehrmacht in Paris, 1940, Bundesarchiv.
11. Libération of Paris, 1944, Library of the US Congress
12. το σαλόνι αυτοκινήτου του 1960 <https://www.lejisl.com/loisirs/2012/04/22/les-trente-glorieuses>
13. Η DS στο σαλόνι αυτοκινήτου του Παρισιού, 1955 <https://www.ina.fr/ina-eclairer-actu/citroen-ds-voiture-automobile-joconde>
14. Ο πρόεδρος De Gaulle, και η DS, 1962
15. Η Χάβρη μετά τους βομβαρδισμούς, 1944
16. Η Χάβρη στις μέρες μας, SNCF connect.
17. Fondation Maeght, 1964, άγνωστη πηγή
18. Le Vulcan, Havre, Oscar Niemeyer, 1962, David Schalliol, Sociography
<https://davidschalliol.com/blog/2017/08/26/modernism-and-a-500-year-anniversary-in-le-havre-france/>
19. Maison des Jours Meilleures, Jean Prouvé, Patrick Seguin
20. Maison des Jours Meilleures, Jean Prouvé, Patrick Seguin
21. Maison des Jours Meilleures, Jean Prouvé, Patrick Seguin
22. Unité d'Habitation, Marseille 1952, Charles Edouard Jeanneret, Archdaily Classics

23. Unité d'Habitation, Marseille 1952, Charles Edouard Jeanneret, Archdaily Classics
24. Unité d'Habitation, Marseille 1952, Charles Edouard Jeanneret, Archdaily Classics
25. Unité d'Habitation, Marseille 1952, Charles Edouard Jeanneret, Archdaily Classics
26. André Malraux, Bibliothèque Nationale de France
27. Maison de la Radio, Fagart & Fontana
28. Maison de la Radio, Fagart & Fontana
29. Maison de la Radio, Architecture studio
30. Maison de la Radio, Architecture studio
31. Charles de Gaulle Aéroport, 1974, Archdaily,
<https://www.archdaily.com/806698/paul-andreu-i-would-only-take-on-a-project-if-the-ideas-were-mine-otherwise-i-am-not-intereste>
32. Charles de Gaulle Aéroport, 1974, Archdaily
33. Charles de Gaulle Aéroport, 1974, Archdaily
34. Charles de Gaulle Aéroport, 1974, Archdaily
35. Georges Pompidou, 1969, Palais d'Elysée
36. Nouvelle Décoration, Palais d'Elysée
37. Nouvelle Décoration, Palais d'Elysée
38. l'îlot insalubre n°1, Centre Pompidou
39. Philip Johnson, Beaubourg commission, Guardian,
<https://www.theguardian.com/artanddesign/2017/jan/08/pompidou-centre-40-years-old-review-richard-rogers-renzo-piano>
40. Moshe Safdie, Beaubourg
41. Moshe Safdie, Beaubourg
42. André Bruyère, Projet 22, Centre Pompidou,
<https://www.centrepompidou.fr/fr/ressources/oeuvre/c88ErAe>
43. André Bergerioux, Projet 6, Centre Pompidou,
<https://www.centrepompidou.fr/en/magazine/article/from-pompidou-to-beaubourg-the-secret-history-of-renzo-pianos-and-richard-rogerss-architectural-project>
44. Pompidou et ces environs, Centre Pompidou
45. Centre Pompidou, RPBW, <https://www.rpbw.com/project/centre-georges-pompidou>
46. Handrawing, RPBW
47. Μακέτα, RPBW
48. Τομή Α-Δ, RPBW
49. Πρόσοψη, σχέδιο, Richard Rogers architects
50. Movement circular tube, Richard Rogers architects
51. View of the Georges Pompidou Square, RPBW
52. Πρόσοψη από την πλατεία, RPBW
53. Public forum, RPBW
54. Η πετρελαϊκή κρίση του 1973, <https://www.connaissancedesenergies.org/fiche-pedagogique/choc-petrolier>
55. TGV with a steam locomotive, Gare de Flamboin, May 1987,
https://www.reddit.com/r/TrainPorn/comments/umetwe/crossing_between_a_tgv_and_an_sncf_141r_steam/
56. Το πρώτο γαλλικό hatchback αυτοκίνητο, Renault 4, Renault Motors
57. Αφίσα του Valéry Giscard d'Estaing ως διαφήμιση της ενεργειακής του πολιτικής, προεδρικές εκλογές 1981, <https://www.lesechos.fr/elections/presidentielle/les-duels-de-la-presidentielle-racontes-en-affiches-1401667>

58. O Valéry Giscard d'Estaing στο οικογενειακό του Château,
https://www.lemonde.fr/politique/article/2009/09/19/quand-giscard-se-fait-guide-en-son-chateau-d-estaing_1242526_823448.html
59. Musée d'Orsay, <https://www.musee-orsay.fr/fr/articles/histoire-du-musee-60>
60. Gare d'Orsay, entre deux guerres, Agence de presse Meurisse
61. Gare d'Orsay, entre deux guerres, Agence de presse Meurisse
62. Η πρόταση των Guillaume Gillet and René Coulon για την κατασκευή ξενοδοχείου στη θέση του σιδηροδρομικού σταθμού το 1963, David L. Ames, Richard D. Wagner, Design & Historic Preservation: The Challenge of Compatibility, σελ. 150
63. Musée d'Orsay, <https://divisare.com/projects/383538-gae-aulenti-architetti-associati-mariano-de-angelis-musee-d-orsay>
64. Musée d'Orsay, <https://divisare.com/projects/383538-gae-aulenti-architetti-associati-mariano-de-angelis-musee-d-orsay>
65. Τομή, Gae Aulenti, 1977
66. Musée d'Orsay, <https://divisare.com/projects/383538-gae-aulenti-architetti-associati-mariano-de-angelis-musee-d-orsay>
67. Musée d'Orsay, <https://divisare.com/projects/383538-gae-aulenti-architetti-associati-mariano-de-angelis-musee-d-orsay>
68. Musée d'Orsay, <https://divisare.com/projects/383538-gae-aulenti-architetti-associati-mariano-de-angelis-musee-d-orsay>
69. Το γλυπτό Hommage à la Révolution de 1789 , αφιερωμένο στη Μεγάλη Γαλλική επανάσταση, στην είσοδο του γαλλικού προεδρικού μεγάρου,
<https://www.elysee.fr/en/french-presidency/hall-of-honour>
70. François Mitterrand, TF1, 1981
71. La sourire, François Mitterrand, 1981
72. Ανδρέας Παπανδρέου, 1984, Ίδρυμα Ανδρέα Παπανδρέου
73. François Mitterrand, Institute François Mitterrand, 1988
74. Ντίμης Αργυρόπουλος, Αρχείο της Βουλής των Ελλήνων
<https://www.protagon.gr/themata/gallia-o-tzak-langk-kai-i-pragmatiki-prwti-fora-aristera-44342282988>
75. Affiche, élections présidentielles 1981, archives nationales
76. Affiche, élections présidentielles 1988, archives nationales
77. Kermitterrand, *Le Bébête Show*, 1982-1995, TF1
78. <https://www.newsville.be/melina-merkouri-20-xronia-apo-to-thanato-tis-elliniki-proedreia-politistiki-prwtevousa/>
79. Palais Royal, [Guilhem Vellut](#)
80. Palais Royal, [Guilhem Vellut](#)
81. Palais Royal, [Guilhem Vellut](#)
82. Σχέδια, 1982, Ateliers Jean Nouvel
83. Σχέδια, 1982, Ateliers Jean Nouvel
84. Présentation d'Institute Monde Arabe, Institute François Mitterrand, 1982
85. O Mitterrand επιθεωρεί το εργοτάξιο, 1986, Institute François Mitterrand
86. Jack Lang, Institute Monde Arabe, 2015, Jack Lang
87. Το εσωτερικό του αναγνωστηρίου, Ateliers Jean Nouvel
88. Νυχτερινή όψη, Ateliers Jean Nouvel
89. Illustration in "Monographie des Halles centrales de Paris, by Victor Baltard and Félix Callet, Paris: A. Morel, 1863

90. Η πρόταση των OMA για το πάρκο της Villette, 1982, OMA,
<https://www.oma.com/projects/parc-de-la-villette>
91. Η πρόταση των OMA για το πάρκο της Villette, 1982, OMA
92. Η πρόταση των OMA για το πάρκο της Villette, 1982, OMA
93. Parc la Villette, <https://www.tschumi.com/projects/3>
94. Parc la Villette, <https://www.dezeen.com/2022/05/05/parc-de-la-villette-deconstructivism-bernard-tschumi/>
95. Parc la Villette, <https://www.dezeen.com/2022/05/05/parc-de-la-villette-deconstructivism-bernard-tschumi/>
96. Parc la Villette, <https://www.dezeen.com/2022/05/05/parc-de-la-villette-deconstructivism-bernard-tschumi/>
97. Parc la Villette, <https://www.tschumi.com/projects/3>
98. Parc la Villette, <https://www.tschumi.com/projects/3>
99. Parc la Villette, <https://www.tschumi.com/projects/3>
100. Cité de la Musique Aile Ouest, <https://www.2pcdp.com/fr/projects/cite-de-la-musique-ouest/>
101. Cité de la Musique Aile Ouest, <https://www.2pcdp.com/fr/projects/cite-de-la-musique-ouest/>
102. Cité de la Musique Aile Est, <https://www.2pcdp.com/fr/projects/cite-de-la-musique-est/>
103. Cité de la Musique Aile Ouest, <https://www.2pcdp.com/fr/projects/cite-de-la-musique-ouest/>
104. Cité de la Musique Aile Est, <https://www.2pcdp.com/fr/projects/cite-de-la-musique-est/>
105. Cité de la Musique Aile Est, <https://www.2pcdp.com/fr/projects/cite-de-la-musique-est/>
106. Cité de la Musique Aile Est, <https://www.2pcdp.com/fr/projects/cite-de-la-musique-est/>
107. Cité de la Musique Aile Est, <https://www.2pcdp.com/fr/projects/cite-de-la-musique-est/>
108. Cité de la Musique, archdaily classics
<https://www.archdaily.com/875329/christian-de-portzamparc-no-one-but-an-architect-can-solve-the-problems-of-the-contemporary-city>
109. Cité de la Musique, archdaily classics
<https://www.archdaily.com/875329/christian-de-portzamparc-no-one-but-an-architect-can-solve-the-problems-of-the-contemporary-city>
110. Immeuble du ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie,
<https://architectuul.com/architecture/the-ministry-of-the-economy-finance-and-industry>
111. Immeuble du ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie,
<https://architectuul.com/architecture/the-ministry-of-the-economy-finance-and-industry>
112. Immeuble du ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie,
<https://architectuul.com/architecture/the-ministry-of-the-economy-finance-and-industry>
113. Immeuble du ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie,
<https://architectuul.com/architecture/the-ministry-of-the-economy-finance-and-industry>

114. Immeuble du ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie, <https://architectuul.com/architect/paul-chemetov>
115. Notable mention, Christian De Portzamparc, 1983
116. Interior, Carlos Ott, 1989
117. Interior, Carlos Ott, 1989
118. Μακέτα, Carlos Ott, 1983
119. Πρόσοψη, 1989, <https://carlosott.com/?project=opera-bastille>
120. Εγκαίνια της πυραμίδας, σύνοδος των G7, 1989, <https://edition.cnn.com/2021/06/11/politics/gallery/g7-summit-history/index.html>
121. Ο πρόεδρος Mitterrand στο εργοτάξιο, 1985, Institute François Mitterrand
122. Ο πρόεδρος Mitterrand ξεναγεί τον πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Jacques Delor στο Λούβρο, 1989, Institute François Mitterrand
123. Άποψη του Λούβρου προς τους κήπους του Κεραμικού, 2008, <https://www.louvre.fr/en/explore/the-palace/a-pyramid-for-a-symbol>
124. Κάτοψη της υπόγειας επέκτασης του I.M. Pei, I.M. Pei architects
125. Ο Mitterrand φωτογραφίζεται στο Λούβρο, 1989, Institute François Mitterrand
126. Σχεδιάγραμμα της πυραμίδας, <https://www.artdesigncafe.com/louvre-paris-i-m-pe>
127. Σχεδιάγραμμα του ιστορικού άξονα του Παρισιού
128. Άποψη του εσωτερικού της πυραμίδας, <https://www.louvre.fr/en/explore/the-palace/a-pyramid-for-a-symbol>
129. Άποψη της Cour Napoleon, , <https://www.louvre.fr/en/explore/the-palace/a-pyramid-for-a-symbol>
130. Σχέδιο του εσωτερικού της πυραμίδας, <https://www.artbasel.com/stories/ieoh-ming-pe-i-life-in-architecture-retrospective-m-hong-kong>
131. La tour Cybernétique, Nicholas Schöffer, Paris Match
132. Πρόταση του I.M. Pei, 1970, I.M. Pei architects
133. I.M. Pei, I.M. Pei architects
134. Αναλυτική περιγραφή της Αψίδας, <http://rokovoko.fr/realisations/la-grande-arche-de-la-defense>
135. Σχεδιάγραμμα του ιστορικού άξονα του Παρισιού
136. Κάτοψη της αψίδας, <https://www.miesarch.com/work/1731>
137. Υπό κατασκευή, 1988, <https://www.archdaily.com/153650/grande-arche-johann-otto-von-spreckelsen>
138. Τομή της αψίδας, <https://www.miesarch.com/work/1731>
139. Άποψη της αψίδας βράδυ, 2018
140. TGB, OMA, 1989
141. TGB, OMA, 1989, <https://www.oma.com/projects/tres-grande-bibliotheque>
142. Έκθεση της μακέτας στο προεδρικό μέγαρο, 1989, Institute François Mitterrand
143. Τομή της βιβλιοθήκης
144. Κάτοψη <https://www.miesarch.com/work/898>
145. Σκίτσα, Dominique Perrault
146. Σκίτσα, Dominique Perrault
147. Όψη, <https://www.archiweb.cz/en/b/bibliotheque-national-francois-mitterrand>
148. Όψη, <https://www.archiweb.cz/en/b/bibliotheque-national-francois-mitterrand>
149. Όψη, <https://www.miesarch.com/work/898>
150. Καλύβα των Κανάκ, <https://www.rpbw.com/project/jean-marie-tjibaou-cultural-center>

151. Σκίτσο-τομή, <https://www.rpbw.com/project/jean-marie-tjibaou-cultural-center>
152. Αεροφωτογραφία, <https://www.rpbw.com/project/jean-marie-tjibaou-cultural-center>
153. Άποψη του εσωτερικού, <https://www.rpbw.com/project/jean-marie-tjibaou-cultural-center>
154. Κάτοψη, <https://www.rpbw.com/project/jean-marie-tjibaou-cultural-center>
155. Masterplan, <https://www.rpbw.com/project/jean-marie-tjibaou-cultural-center>
156. ένταξη στο φυσικό περιβάλλον
157. ένταξη στο φυσικό περιβάλλον
158. Το λογότυπο του παγκόσμιου κυπέλου ποδοσφαίρου του 1998, https://www.reddit.com/r/europe/comments/v8tks7/24_years_ago_today_the_1998_fifa_world_cup_was/?rdt=41512
159. Τα πρώτα ευρώ, European Central Bank
160. Τα αμερικανικά στρατεύματα κατοχής γκρεμίζουν το άγαλμα του Σαντάμ Χουσεϊν στη Βαγδάτη το 2003, <https://www.aljazeera.com/gallery/2023/3/20/photos-9>
161. Ο Dominique De Villepin εκφράζει από το βήμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ την αντίθεση της Γαλλίας στην εισβολή των ΗΠΑ, <https://raiagroup.org/prophetic-speeches-dominique-de-villepin-at-the-un-security-council-in-february-2003>
162. Οι επιθέσεις στους δίδυμους πύργους, 2001, <https://www.aarp.org/politics-society/history/info-2021/911-anniversary.html>
163. 2005 riots in Paris, https://www.lemonde.fr/en/france/article/2023/06/29/in-2005-three-weeks-of-rioting-shook-france-after-the-deaths-of-two-teenagers_6039444_7.html
164. Το χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης, 2008, https://www.francetvinfo.fr/monde/usa/crise-de-1929-crise-des-subprimes-de-2008-d-ou-viennent-les-krachs_3063137.html
165. Το πρωτοσέλιδο του Charlie Hebdo, N. 1011
166. Συγκεντρώσεις στη μνήμη των νεκρών, Νοέμβριος, 2015
167. Το πρωτοσέλιδο του Charlie Hebdo, 3 Νοεμβρίου του 2015
168. Η προσφυγική κρίση του 2015, <https://www.dianeosis.org/2016/02/to-profil-twn-prosfygikwn-rown-pros-tin-ellada-to-2015/>
169. Ο πόλεμος στην Ουκρανία, 2022, <https://www.touteleurope.eu/l-ue-dans-le-monde/guerre-en-ukraine-chronologie-des-evenements/>
170. Οι θερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες του 2024, <http://paris2024.org/>
171. Ο πρόεδρος Chirac στο προεδρικό αεροσκάφος, 1998, Le Monde
172. Κύρια είσοδος του μουσείου, <https://www.jeannouvel.com/en/projects/musee-du-quai-branly/>
173. Διάγραμμα, <https://www.jeannouvel.com/en/projects/musee-du-quai-branly/>
174. Κατόψεις, <https://www.jeannouvel.com/en/projects/musee-du-quai-branly/>
175. Κατόψεις, <https://www.jeannouvel.com/en/projects/musee-du-quai-branly/>
176. Πρόσοψη, <https://www.jeannouvel.com/en/projects/musee-du-quai-branly/>
177. Τομή Β-Ν, <https://www.jeannouvel.com/en/projects/musee-du-quai-branly/>
178. Τομή Β-Ν, <https://www.jeannouvel.com/en/projects/musee-du-quai-branly/>
179. Πρόσοψη, <https://www.jeannouvel.com/en/projects/musee-du-quai-branly/>
180. Πρόσοψη, <https://www.jeannouvel.com/en/projects/musee-du-quai-branly/>
181. Νικολά Σαρκοζί, TF1, 2007
182. Grand Paris Express, <https://www.grandparisexpress.fr/stations-areas>

183. Grand Paris Express, <https://www.grandparisexpress.fr/benefit-metro-ile-de-france>
184. Dominique Perrault architecture, https://www.perraultarchitecture.com/fr/projets/3233-gare_villejuif-gustave_roussy_grand_paris_express.html
185. Dominique Perrault architecture, https://www.perraultarchitecture.com/fr/projets/3233-gare_villejuif-gustave_roussy_grand_paris_express.html
186. Saint Denis Pleyel, Kengo Kuma, <https://kkaa.co.jp/en/project/saint-denis-pleyel-station/>
187. Saint Denis Pleyel, Kengo Kuma, <https://kkaa.co.jp/en/project/saint-denis-pleyel-station/>
188. Saint Denis Pleyel, Kengo Kuma, <https://kkaa.co.jp/en/project/saint-denis-pleyel-station/>
189. Saint Denis Pleyel, Kengo Kuma, <https://kkaa.co.jp/en/project/saint-denis-pleyel-station/>
190. Saint Denis Pleyel, Kengo Kuma, <https://kkaa.co.jp/en/project/saint-denis-pleyel-station/>
191. Grand Paris Express, EMBT, <https://www.mirallestagliabue.com/news/new-2/>
192. Grand Paris Express, Elisabeth de Portzamparc, <https://www.archdaily.com/555439/elizabeth-de-portzamparc-wins-competition-to-design-le-bourget-metro-station-in-paris>
193. Gare de Bobigny, Grand Paris Express, Architecture Studio, <https://architecturestudio.fr/en/projets/bobigny-station-pablo-picasso/>
194. Closer France, François Hollande, 2014
195. Notre Dame, Dominique Perrault architecture, https://www.perraultarchitecture.com/en/projects/3386-mission_ile_de_la_cite_the_heart_of_the_heart.html
196. Île de La Cité, Dominique Perrault architecture, https://www.perraultarchitecture.com/en/projects/3386-mission_ile_de_la_cite_the_heart_of_the_heart.html
197. Île de La Cité, Dominique Perrault architecture, https://www.perraultarchitecture.com/en/projects/3386-mission_ile_de_la_cite_the_heart_of_the_heart.html
198. Cité du théâtre, Nieto Sobejano Arquitectos kaj Marin + Trottin Architectes
199. https://www.lemonde.fr/culture/article/2023/10/05/la-cite-du-theatre-retour-sur-la-faillite-d-un-ambitieux-projet-parisien_6192647_3246.html
200. Cité du théâtre, Nieto Sobejano Arquitectos kaj Marin + Trottin Architectes
201. Emmanuel Macron pendant sa investiture, 2017, <https://www.wsj.com/articles/the-failure-of-the-french-elite-11550851097>
202. A l'Elysée, coup de jeune sur les ors de la République, https://www.lemonde.fr/politique/article/2018/11/30/a-l-elysee-coup-de-jeune-sur-les-ors-de-la-republique_5390772_823448.html
203. Stade Champ de Mars, JO 2024 <https://www.olympics.com/fr/infos/paris-2024-stade-tour-eiffel-arena-champ-de-mars-trocadero-decouvrez-sites-ebloouissent-tour-eiffel>
204. château de Versailles, JO 2024, <https://www.chateauversailles.fr/grands-formats/2024-sous-le-signes-du-cheval>

205. Cérémonie d'Ouverture, Paris 2024
206. Centre Aquatique, Paris 2024, <https://zacsaulnier-jop2024.metropolegrandparis.fr/projet-olympique/le-centre-aquatique-olympique-metropole-du-grand-paris>
207. Grand Palais, Paris 2024, https://www.lemonde.fr/culture/article/2024/04/29/la-nef-du-grand-palais-version-du-genie-francais-de-1900-sublimee-pour-les-jo-de-paris_6230540_3246.html
208. Grand Palais, Paris 2024, https://www.lemonde.fr/culture/article/2024/04/29/la-nef-du-grand-palais-version-du-genie-francais-de-1900-sublimee-pour-les-jo-de-paris_6230540_3246.html
209. Incendie, Notre Dame 2019, Pierre-Yves Beaudouin
210. Les nouveaux vitraux, Le Monde, https://www.lemonde.fr/culture/article/2024/04/16/polemique-sur-les-vitraux-contemporains-de-notre-dame-de-paris-une-histoire-qui-se-repete_6228142_3246.html
211. Les nouveaux vitraux, Le Monde, https://www.lemonde.fr/culture/article/2024/04/16/polemique-sur-les-vitraux-contemporains-de-notre-dame-de-paris-une-histoire-qui-se-repete_6228142_3246.html
212. La renaissance du Louvre, premières images, <https://www.connaissancedesarts.com/musees/musee-louvre/nouveau-louvre-le-musee-devoile-les-premieres-images-de-son-grand-projet-de-transformation-11198940/>
213. Χάρτης των ετησίων εισοδημάτων ανά δημοτικό διαμέρισμα του Παρισιού, APUR (Atelier Parisien d'Urbanisme), 11/12/2007, journal "20 minutes"

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟΥ

1. Vue de Soissons en 1919, Βιβλιοθήκη του Αμερικανικού Κογκρέσου
2. Library of the US congress, το «Νορμανδία», στο λιμάνι της Νέας Υόρκης μετά το παρθενικό του ταξίδι
3. Unité d'Habitation, Marseille 1952, Charles Edouard Jeanneret, Archdaily Classics
4. Centre Pompidou, RPBW, <https://www.rpbw.com/project/centre-georges-pompidou>
5. Αφίσα του Valéry Giscard d'Estaing ως διαφήμιση της ενεργειακής του πολιτικής, προεδρικές εκλογές 1981, <https://www.lesechos.fr/elections/presidentielle/les-duels-de-la-presidentielle-racontes-en-affiches-1401667>
6. Τομή, Gae Aulenti, 1977
7. Kermitterrand, *Le Bébête Show*, 1982-1995, TF1
8. DRESS FOR JESSYE NORMAN, <https://fondationazzedinealaia.org/en/expositions/une-robe-pour-jessye-norman/>
9. Institute Monde Arabe, Νυχτερινή όψη, Ateliers Jean Nouvel
10. Πρόσοψη, 1989, <https://carlosott.com/?project=opera-bastille>
11. Cérémonie d'Ouverture, Paris 2024

12. Le Grand Paris Express, un accélérateur de mobilité,
https://www.lemonde.fr/economie/article/2024/06/29/le-grand-paris-express-un-accelerateur-de-mobilite_6245142_3234.html
13. Les nouveaux vitraux, Le Monde,
https://www.lemonde.fr/culture/article/2024/04/16/polemique-sur-les-vitraux-contemporains-de-notre-dame-de-paris-une-histoire-qui-se-repete_6228142_3246.html